T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DAVRANIŞSAL İKTİSAT BAĞLAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISININ İNCELENMESİ: TRAKYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

TUBA ADIGÜZEL

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. EBRU ZÜMRÜT BOYACIOĞLU

EDİRNE, 2024

T.C

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

DAVRANIŞSAL İKTİSAT BAĞLAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISININ İNCELENMESİ: TRAKYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

TUBA ADIGÜZEL

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. EBRU ZÜMRÜT BOYACIOĞLU

EDİRNE, 2024

ÖZET

Davranışsal iktisat bireylerin ekonomik kararlarında her zaman rasyonel tutumlar sergilemediğini, önyargılara, çevresel ve duygusal faktörlere bağlı olarak karar verebileceğini varsaymaktadır. Davranışlara etki ederek kararların şekillenmesine neden olan unsurlardan biri de toplumsal cinsiyet kavramıdır. Toplumsal cinsiyet algısı toplumun bireylere atfetmiş olduğu rolleri ve beklentileri ifade etmektedir. Çalışmanın amacı; üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının davranışsal iktisat bağlamında incelenmesidir. Çalışmada; öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerinin davranışlarına etkisine ve toplumsal cinsiyet algılarının ne yönde şekillendiğine odaklanılmıştır. Çalışmanın evreni Trakya Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemini ise 5 farklı fakülteden toplam 50 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler Maxqda Pro 24 Nitel veri Analiz Programı ile analiz edilerek görselleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrenciler toplumsal cinsiyet eşitliğini; eşit hak ve fırsatlara sahip olma şeklinde tanımlayarak, toplumda gerekli bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Cinsiyete bağlı rol ve mesleklerde en fazla eşitsizliğin fiziksel farklılıklara dayalı mesleklerde var olduğu, toplumsal rol ve normların geçerliliğini koruduğu bulguları tespit edilmiştir. Ayrıca; toplumsal cinsiyet algısı ve cinsiyete bağlı ekonomik eşitsizlik olduğu görüşünün kadın ve erkek öğrenciler açısından farklılaştığı verisi elde edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin toplumsal roller ve normlar doğrultusunda verdikleri kararlar davranışsal iktisatta yer alan bilişsel önyargıların ekonomik kararlara olan etkisiyle uyum göstermektedir. Çalışma; toplumsal cinsiyet ve davranışsal iktisat ilişkisinin üniversite öğrencilerinde yarattığı izdüşümü ve ekonomik kararlarında etkili olan toplumsal cinsiyet algılarını anlamak açısından bir bakış açısı sunarak literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal İktisat, Toplumsal Cinsiyet, Algı, Trakya Üniversitesi

EXAMINATION OF GENDER PERCEPTION IN THE CONTEXT OF BEHAVIORAL ECONOMICS: THE CASE OF TRAKYA UNIVERSITY

ABSTRACT

Behavioural economics assumes that individuals do not exhibit rational attitudes in their economic decisions, but may make decisions based on prejudices, environmental and emotional factors. One of the factors that affects behaviors and shapes decisions is the concept of gender. Gender refers to the roles and expectations that society attributes to individuals. The aim of the study is to examine university students' gender perceptions in the context of behavioural economics and focuses on the impact of students' gender roles on their behaviour and how students' gender perceptions are shaped. The population of the study is the students studying at Trakya University. The sample of the study consists of 50 students from 5 different faculties. In the study, in-depth interviews, one of the qualitative research methods, were conducted, and the data obtained were analysed and visualised with Maxqda Pro 24 Qualitative Data Analysis Program. According to the findings, students defined gender equality as having equal rights and opportunities and stated that it is a necessary element in society. It was determined that the most inequality in gender-related roles is in occupations based on physical differences, and social roles remain valid. Regarding the relationship between gender perceptions and economic decisions, the view that there is gender-based economic inequality differs for male and female students. The decisions made by university students in line with social roles and norms are affected by the effect of cognitive biases in behavioural economics on economic decisions. The study provides a perspective to understand the impression created by the relationship between gender and behavioural economics among university students and gender perceptions that influence their economic decisions and reactions.

Keywords: Behavioral Economics, Gender, Perception. Trakya University

ÖNSÖZ

Bu çalışma Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Çalışma boyunca desteğini üzerimden çekmeyen, bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren lisansüstü eğitim sürecimde ve tez sürecinde eksikliklerimi gidermemde, akademik anlamda ilerlememde yardımcı olan ve emeği geçen değerli hocam Ebru Zümrüt BOYACIOĞLU'na sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Bana inanıp bu yola çıkmamda beni cesaretlendiren ve bu yol boyunca da maddi- manevi olarak en büyük destekçim olan sevgili ailem Tamer ADIGÜZEL ve Nurcan ADIGÜZEL'e sonsuz teşekkür ederim. Son olarak da içerisinde bulunduğum her durumda yanımda olup beni anlayan desteklerini üzerimde hissettiğim arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Tuba ADIGÜZEL

TEMMUZ-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET III
ABSTRACT IV
ÖNSÖZ V
İÇİNDEKİLER VI
TABLOLAR LİSTESİ VI
ŞEKİLLER LİSTESİ VI
GİRİŞ 1
1.BÖLÜM 4
DAVRANIŞSAL İKTİSATA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE 4
1.1.Tarihsel Perspektifte Davranışsal İktisat 7
1.2. Eski Davranışsal İktisat 9
1.3. Yeni Davranışsal İktisat 10
1.4. Davranışsal İktisatta Bilişsel Önyargılar ve Anomaliler 12
1.4.1. Çerçeveleme Etkisi 12
1.4.2. Zihinsel Muhasebe 12
1.4.3. Anomaliler 13
1.4.4. Doğrulama (Onaylanma) Önyargısı 13
1.4.5. Ödeme İsteği-Kabul Etme İsteği 13
1.4.6. Mülkiyet Etkisi 14
1.4.7. Statüko Önyargısı 14
1.4.8. Projeksiyon Önyargısı 14
1.4.9. Şimdiki Zaman Önyargısı 14
1.4.10. Aşırı Güven Önyargısı 15

1.4.11. Geri Görüş Önyargısı 15
1.4.12. Ortalamaya Doğru Regresyon 15
1.5.Davranışsal İktisat ve Psikoloji İlişkisi 16
1.5.1. Deneysel İktisat 19
1.5.2. Nöroiktisat 21
1.6. Davranışsal İktisatta Yöntemler: Oyun Teorisi 22
1.6.1.Ültimatom Oyunu 23
1.6.2.Diktatör Oyunu 23
1.6.3.Kamu Malı Oyunu 24
2.BÖLÜM 25
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE DAVRANIŞSAL İKTİSAT İLİŞKİSİ 25
2.1.Toplumsal Cinsiyet Kavramı 25
2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rolleri 27
2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Kuramlar 29
2.2.1 Biyolojik Kuram 29
2.2.2 Psikolojik Kuram 29
2.2.3 Sosyolojik Kuram 30
2.2.4 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 30
2.2.5. Feminizm ve Feminist İktisat 32
2.2.6. Liberal Feminizm 34
2.2.7.Kültürel Feminizm 34
2.2.8.Radikal Feminizm 35
2.2.9.Marksist Feminizm 35
2.2.10. Feminist İktisat 36
2.2.11. Feminist İktisadın Gelişimi ve İktisada Etkileri 38

2.2.12. Feminist İktisadın Kolları 41
2.2.13. Davranışsal İktisat ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Literatür .. 43
2.2.14. Davranışsal İktisat ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi……..46
3. BÖLÜM 47
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISININ İNCELENMESİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA BULGULARI 47
3.1. Araştırma Tasarımı 47
3.1.1. Amaç 47
3.1.2. Önem 48
3.1.3.Yöntem 49
3.1.4. Sınırlılık 50
3.2. Bulgular 51
3.2.1.Demografik Bulgular 51
3.2.2 Davranışsal Ekonomiye Yönelik Görüşlerin Analiz Bulguları 53
3.2.3.Toplumsal Cinsiyet Algısına Yönelik Görüşlerin Analiz Bulguları 59
3.2.4. Fakültelere Göre Analiz Bulguları 69
3.2.5. Cinsiyet Değişkenine Göre Analiz Bulguları 72
SONUÇ 78
KAYNAKÇA 82
EKLER 94
EK-1. Derinlemesine Görüşme Formu 94
EK-2 Etik Onay Formu 96

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri 51
Tablo 2. Fakültelere Göre Görüşlerin Dağılımına İlişkin Kod Matris Tarayıcısı 69
Tablo 3.Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentilere İlişkin Kod Matris Tarayıcısı 70
Tablo 4.Geleneksel Cinsiyet Rollerine İlişkin Kod Matris Tarayıcısı 70
Tablo 5.Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisine İlişkin Kod Matris Tarayıcısı 70
Tablo 6.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliğine İlişkin Kod Matris Tarayıcısı 71
Tablo 7.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Önerilere İlişkin Kod Matris Tarayıcısı 71
Tablo 8.Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisine Yönelik Kod Matris Tarayıcısı 72
Tablo 9.Cinsiyete Bağlı Rol ve Mesleklere İlişkin Çapraz Tablo 72
Tablo 10.Ekonomik Eşitsizlikle Mücadelede Sorumluluklara İlişkin Çapraz Tablo 73
Tablo 11.Ekonomide Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Çapraz Tablo 73
Tablo 12.Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentilere İlişkin Çapraz Tablo 74
Tablo 13.Önyargılar ve Toplumsal Normların Ekonomik Eşitsizliğe Etkisine İlişkin Çapraz Tablo 74
Tablo 14.Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalmaya İlişkin Çapraz Tablo 75
Tablo 15.Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisine Ait Çapraz Tablo 75
Tablo 16.Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisine İlişkin Çapraz Tablo 76
Tablo 17. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliğine İlişkin Çapraz Tablo 76

Tablo 18.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Önerilere İlişkin Çapraz Tablo 77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.İktisat & Psikoloji İlişkisini Kapsayan Alt Alanlar 18
Şekil 2.Ekonomide Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Alt Kod İstatistiği 53
Şekil 3.Ekonomik Eşitsizlikle Mücadelede Sorumluluklara İlişkin Alt Kod İstatistiği 54
Şekil 4.Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisine İlişkin Alt Kod İstatistiği 55
Şekil 5.Önyargılar ve Toplumsal Normların Ekonomik Eşitsizliğe Etkisine İlişkin Alt Kod İstatistiği 56
Şekil 6.Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisine İlişkin Alt Kod İstatistiği 57
Şekil 7.Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentilere İlişkin Alt Kod İstatistiği 58
Şekil 8.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ne Olduğuna İlişkin Alt Kod İstatistiği 59
Şekil 9.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliğine İlişkin Alt Kod İstatistiği 60
Şekil 10. Cinsiyet Ayrımcılığına İlişkin Alt Kod İstatistiği 61
Şekil 11. Cinsiyet Ayrımcılığına Maruz Kalma Durumuna İlişkin Alt Kod İstatistiği 62
Şekil 12.Cinsiyete Bağlı Rol ve Mesleklere İlişkin Alt Kod İstatistiği 63
Şekil 13. Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalınmasına İlişkin Alt Kod İstatistiği 64
Şekil 14.Geleneksel Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşlerin Alt Kod İstatistiği 65
Şekil 15.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Değişimlerin Alt Kod İstatistiği 66
Şekil 16.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Önerilerin Alt Kod İstatistiği 67
Şekil 17.Kadın ve Erkeklerin Görüşlerine Yönelik İki Vaka Modeli 68

GİRİŞ

İktisat sosyal bir bilim olmasına rağmen içinde fizik, biyoloji, matematik gibi farklı disiplinleri de barındırmaktadır. İktisat biliminde kullanılan formüller ve rasyonel karar alma tanımı iktisadın matematiksel bir bilim olduğu yanılgısına sürükler. Oysa iktisat sadece matematiksel (rasyonel) değil aynı zamanda psikolojik (irrasyonel) bakış açısını içerisinde bulunduran bir bilim dalıdır. İktisat biliminde psikolojik yaklaşımların karar alma mekanizmasına katılması ile davranışsal iktisat kavramı ortaya çıkmıştır. Psikolojinin ekonomiye uyarlanmış hali olan davranışsal iktisat rasyonel kararlar alan "Homoeconomicus"a eleştirel bir yaklaşımda bulunmakta ve bireylerin psikolojik faktörleri hesaba katarak irrasyonel kararlar alabileceğini savunmaktadır (Can, 2012: 94). İktisat ve davranışsal iktisadın buluşum noktası insan faktörüdür. Camerer & Ho (1999)'a göre iktisat ve psikolojiyi birleştirmeye çalışan araştırma alanı olarak tanımlanan davranışsal iktisat insanı ve insanın fiilen ve zihnen gerçekleştirdiği davranışları incelemektedir. İnsan zihni iktisadi davranışlarını formüle edebilmekten ziyade sosyal bir varlıktır. Sosyal bir varlık olan insanın düşünce sistemi söz konusu olunca gerçekleştireceği eylemlerin matematiksel işlemlerle anlatılması yeterli gelmemektedir. Bu paradokstan ortaya çıkan davranışsal iktisat ekonomik davranışları psikoloji bilimiyle desteklemektedir.

Geçmişten günümüze iktisat alan yazınına yeni araştırma alanları eklenmiş bulunmaktadır. Ekonomik olarak bireyin davranışlarını inceleyen ve rasyonel birey olarak ifade edilen homoeconomicus terimine karşıt görüş ve alternatif yaratan davranışsal iktisat bunlardan biridir. Davranışsal iktisat bireylerin ekonomik kararlar alırken rasyonaliteden uzak irrasyonel şekilde dürtüsel olarak hareket ettiğini ifade etmektedir. Davranışsal iktisat bireylerin sosyoekonomik, demografik yönlerinin yanı sıra toplumsal rollerinin ve buna bağlı olarak gerçekleştireceği iktisadi faaliyetlerin belirlenmesinde köprü görevi görmektedir. İrrasyonel bireylerin iktisadi faaliyetlerini açıklamak ana akım iktisat argümanlarıyla mümkün olmamasından dolayı davranışsal iktisat anlayışı günümüzde yaygın hale gelmektedir. Bireylerin gerçekleştireceği davranışların ediminde çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak sosyo-demografik unsurlar gösterilmektedir. Demografik unsurlar

Mahdzan&Tabiani(2013)'e göre insani tutum ve davranışların bilimsel açıdan incelenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Cinsiyet bireylerin demografik unsurlarını oluşturan baş aktörlerden biridir. Cinsiyet kavramının bireyleri kategorize etmesi ve bireylerin bir araya gelerek toplumsal bir olgu olan toplumsal cinsiyet algısını oluşturması davranışların temellendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik davranışlar toplumda bireye atfedilen normlara ve rollere göre yön değiştirmek durumunda bırakıldığı için iktisadi faaliyetlerin oluşumu sınırlandırılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve normları ekonomik davranış ve kararları etkileyen önemli etkenlerden biridir. Toplumsal normlara bağlı olarak tutum ve davranışlarımız çeşitli önyargılar çerçevesinde şekillenmektedir.

Üniversiteler bilgiye ulaşılan teknolojik ve bilimsel çalışmaların gerçekleştirildiği kurumlardır. Bilgi toplumunun yaygın olduğu günümüzde üniversitelerde bulunan öğrenciler toplumun ekonomik yapısının oluşmasında katkı sağlamaktadır bu nedenle öğrencilerin fikirlerinin önemi bulunmaktadır (Boyacıoğlu& Oğuzhan,2013: 2). Aynı zamanda üniversiteler genç yetişkinlerin fikirlerinin, kararlarının geliştiği ve önceliklendiği yerlerdir. Bir düşüncenin ya da kararın benimsenmesinde üniversite öğrencilerinin birbirleri ile etkileşimleri ve toplumla entegrasyonları gelişimlerinde etkilidir. Öyle ki öğrenciler toplumsal cinsiyet algılarına göre ekonomik davranışlarını şekillendirebilmektedir. Bu bağlamda ekonomik karar ve davranışlarda, toplumsal cinsiyetin rolü ve bilişsel önyargılar etkili olmaktadır. Bu noktada öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının ekonomik kararlara nasıl yansıdığını tespit etmek önemlidir. Toplumun her alanında olduğu gibi üniversitelerde de toplumsal cinsiyet rollerinin etkileri görülmektedir. Özellikle üniversitelerdeki öğrencilerin bakış açısı davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet algısı arasındaki ilişkiyi anlamlandırmak açısından önem arz etmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde davranışsal iktisadın tanımı, tarihsel gelişimi, psikolojiyle olan ilişkisi detaylandırılarak kavramsal çerçevenin açıklanması hedeflenmektedir. İkinci bölümünde ise toplumsal cinsiyet ve iktisat bilimi ilişkisi incelenmekte, toplumsal cinsiyet bağlamında davranışsal iktisat ilişkisini anlatan çalışmalara yer verilmektedir. Üçüncü bölümde çalışmanın amacı, önemi,

sınırlılıkları, yöntemi ve analiz bulguları yer almaktadır. Bu bölümde nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak Trakya Üniversitesi öğrencilerinin MAXQDA Analytic Pro 2024 programı ile davranışsal iktisat kapsamında toplumsal cinsiyet algısı bulgularına yer verilmiştir. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler doğrultusunda tema ve kodlar oluşturulmuş alt kodların istatistiği, kod matris tarayıcısı, çapraz tablo ve iki vaka modeli analizleri yapılarak bulgular görselleştirilmiştir. Bu çalışmada Trakya Üniversitesi öğrencilerinin görüşleri ele alınarak ampirik bulgularla çalışmanın desteklenmesi planlanmıştır. Yapılan çalışma bireylerin davranışsal iktisat çerçevesinde toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi hipotezine dayandırılmıştır. Bulgular çerçevesinde üniversite öğrencilerinin ekonomik kararlarında toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesinde cinsiyetin ve eğitim görülen fakültenin farklılık gösterip göstermediği açıklanmaya çalışılmıştır.

1.BÖLÜM

DAVRANIŞSAL İKTİSATA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İktisat bilimi geçmişten günümüze dönüşüm içerisindedir. Farklı kollara ayrışması iktisat biliminin yönlülüğünü göstermektedir. Psikoloji ve iktisadı birleştiren davranışsal iktisat ile bu evrilme devam etmektedir. Zamanla davranışsal iktisatla ilgili yapılan çalışmalarda görülen artış literatürde zenginliğe ve bilgi birikimlerine yol açmıştır. Özellikle tanımı, tarihsel geçmişi ve psikoloji bilimiyle olan ilişkisi davranışsal iktisadın anlaşılmasına neden olan kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır.

İktisat tarihi incelendiğinde ana akım iktisatta bulunan Marshall, John Maynard Keynes gibi teorisyenlerin hipotezleri matematik biliminden faydalanılarak kanıtlanmıştır (Kaleci& Buluş,2016: 248). İktisatçıların çok yönlü oluşu, iktisadın sosyal bir bilim oluşunun yanında ekonomik problemlerin çözümü için matematikten faydalanmalarına neden olmuştur. İktisat salt matematikle bağlantılı bir bilim olarak kabul edilmektedir. İktisadi faaliyetler matematik biliminin ispatlarını temel almasının yanı sıra bireylerin davranışlarını anlamlandırmak için de kullanılmaktadır. Bu bağlamda bireylerin ekonomik aktörlere karşı göstermiş olduğu duygu içerikli tepkiler bazı teorisyenleri rasyonalitenin yanında irrasyonalite anlayışına doğru itmiştir. Çünkü insanlar karşılaştığı ekonomik olaylar karşısında karar verirken duygusal reaksiyonlar gösterebilmektedir. Böylelikle iktisatçılar matematiğin ekonomik aktörleri anlamlandırabilmek için yeterli gelmediğini görüp yeni arayışlara girmişlerdir. Davranışsal iktisat olarak adlandıracağımız bu yeni olgunun literatürdeki karşılığına bakıldığında ilk olarak karşımıza rasyonel insan olarak adlandırılan homoeconomicus kavramı çıkmaktadır. Rasyonel insan iktisadi faaliyetlerde bulunurken gerçekleştirmiş olduğu eylemlerin fayda maksimizasyonunu göz önünde bulundurmaktadır. Ancak tüm bireyler için salt rasyonalite mevcut olamamaktadır. Bireylerin ekonomik kararlarında akılcılığın yanında duygular da kullanılabilmektedir.

Davranışsal iktisat klasik ekonomi anlayışının arka planında yer alan psikolojik varsayımların gerçekliğini geliştirip iki disiplini birleştirmeyi hedeflemektedir. Tanımsal olarak bakıldığında da Aktan'a göre "*İktisadi davranış, karar ve seçimlerde psikolojik faktörlerin etkileri ve sonuçlarını inceleyen bir disiplindir*" şeklinde tanımlanmaktadır (Aktan,2018:3) Böylelikle disiplinler arası birleşim ekonomik davranışları anlamlandırabilmek için daha iyi tahminlerin var olmasını sağlamaktadır. Çünkü iktisat kaynakların hane halkı ile üreticiler arasında nasıl özgülendiği ile ilgilenen bir bilimdir (Camerer,1999:10575). Davranışsal iktisat kavramı bireyleri iki açıdan ele almaktadır. Bunlardan ilki Thaler (2015;2016)'ya göre homoeconomicus yerine econ kavramının kullanıldığı yani iktisatta teorik ilkelerle seçimler yapanlar ve yine Thaler tarafından ifade edilen human da denilen hem rasyonel hem de irrasyonel seçimleri bulunan bireylerdir (Aktan & Yavuzaslan,2020:3). Bu bağlamda iktisat biliminde ortaya konulan teorilerin çelişkili oluşu davranışsal iktisadın temelini oluşturmaktadır. İktisat ve psikolojinin aynı perspektifte buluşması ile bireylerin risk ve belirsizlik altında karar verecekleri süreçte psikolojiyi taban alarak psikolojik süreçleri analize dahil etmeleri iktisadi analizlere farklı bakış açısı getirmiştir (Eser & Toigonbaeva, 2011:20). İktisat biliminde ekonomik insan davranışı klasik ekonomi modelinde sınırsız akılcılık, sınırsız irade ve sınırsız bencillik olmak üzere üç gerçek dışı özelliği içermektedir. Bu özellikler davranışsal iktisat anlayışıyla değişime uğramıştır. Çünkü bireylerin ekonomik davranışlar karşısında vermiş olduğu tepkiler göz önüne alındığında salt rasyonalizm anlayışından söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle davranışsal iktisat Mullainathan & Thaler'e göre *"İnsan davranışının ekonomik modeli eylemler ve hedefler arasında olan tutarlılığa dayanan rasyonelliktir*" denebilir. Onlara göre salt rasyonellik**,**irade gücü ve bencilliği ayrı ayrı ele almak yerine kararlar ve amaçlar arasındaki tutarlılık esas alınmaktadır (Mullainathan & Thaler,2001:1095).

Nobel ödülü alan Herbert Simon da canlı sistemlerin bilgi işleme kapasitesinin belli bir sınırlar çerçevesinde bulunduğunu düşünerek iktisat teorilerinin ana varsayımından biri olan rasyonalite kavramının gerçekliğini sorgulamıştır. Simon (1957)'ye göre rasyonel karar vermek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle tam rasyonalite kavramının yerine sınırlı rasyonalite savını önermiştir. Ona göre bireylerin bilgiyi işleme işlevi belirli bir düzeyin üstünde olamayacağı için davranışlarının da bir

sınırları bulunmaktadır. (Tekin,2018:133) Rasyonellik kavramını sorgulayan bir diğer davranışsal ekonomist ise Thaler'dir. Thaler'e göre İktisadi modeller homosapiens kavramını ekon olarak da kullanılabilen homoeconomicus olarak genelleştirilmiş hayali bir kavramla değiştirmişlerdir. Kusursuz derecede rasyonel olan ekonlarla kıyaslandığında insanlar yanlış davranış sergileme eğilimindedirler (Thaler,2019: 5). İktisat teorisinin temel önceliklerinden biri de insanların optimizasyon çerçevesinde seçimde bulunmalarıdır. Bir aile mal ve hizmetler bütününün en iyisini seçme eğilimindedir. Bununla birlikte ekonların yapmış oldukları seçimlerde inançlarının tarafsızlığı varsayılır. Bu bağlamda iktisatçıların "rasyonel beklentiler" düzeyinde seçimler yapılır (Thaler,2019: 6). Ancak bu durum temelinde bazı sorunlara neden olmaktadır. İktisat teorilerinin temeli kusurludur. İlk olarak insanlar optimizasyon sorunlarıyla karşılaşmakta ve iktisatçılardan bu soruna çözüm bulmaları beklenmektedir. Ancak bu sorunun iktisatçılar açısından çözülmesini beklemekten ziyade çözüme yaklaşım dahi zordur. Örneğin orta büyüklükteki bir marketten alışveriş yapmanın bile milyonlarca kombinasyonu mümkünken kariyer, eş seçimi vb gibi seçimlerimizin başarı oranları göz önüne alındığında yapmış olduğumuz seçimlerin optimal olduğu savını savunmak oldukça güçtür. İkinci olarak bireylerin seçim yapabilmelerinde önemli olan diğer bir rol ise inançlarının önyargılar içermesidir. Ve son olarak optimizasyon modelini dışlayan birden fazla etmenin bulunmasıdır.

Literatür incelendiğinde modern iktisat düşüncesinin kurucusu olan Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği'ni" yazmadan önce insanların tutkularını anlatan bir kitabı kaleme alması bu gerçeği kabul ettiğini göstermektedir (Thaler,2019: 7). Kitabında ekonların tutkularının bulunmadığını onların soğuk kanlı birer optimizasyon mekanizması olduğunu belirtmesi ile ekonlardan oluşan iktisadi davranış modeli de gelişmiştir. Birçok iktisatçı alan yazına kazandırmış olduğu iktisadi modellerini insan davranışlarının etkin tanımlanabilmesine dayandırmayıp bu duruma kulak tıkamışlardır. Ancak reformist ekonomistler tarafından davranışsal iktisatta denilen bir teori esas alınmıştır. Thaler gibi Simon da sosyal bir bilim olan ekonomiyle ilgilenen ekonomistlerin insanı esas alan aktörlerin niteliklerini anlamlandırabilmek için hazırlıklı olması gerekmektedir. Bu da davranışsal iktisadın kullanımı ile mümkün olmaktadır diyerek davranışsal iktisadın gerekliliğini

onaylamıştır (Hosseini,2011:977). Bu alan iktisattan ayrışık olmamakla birlikte iktisadın içine sosyal bilimlerdeki ampirik bulguları ve psikolojinin enjeksiyonuyla gerçekleşmektedir (Thaler, 2019:10-11).

Davranışsal iktisat duyguların ekonomik karar ve tutumlarına olan etkisini incelemektedir. Ekonomi ve psikoloji biliminin entegre edilmiş hali olan bu araştırma alanı iktisadi birey kavramına eleştirel bir yaklaşım olarak ortaya çıkmış olup bireylerin duygularının ekonomik olaylarda önemli bir etken olduğunu öne sürmektedir (Boyacıoğlu vd., 2023: 870). Davranışsal iktisadın ve psikoloji biliminin temeli ele alındığında ortak paydalarının insan olduğu görülmektedir. Psikoloji insan davranışlarını anlamlandırmayı hedeflerken davranışsal iktisadın ise ekonomik davranışları bireylerin rasyonellikten ziyade göstermiş oldukları duygusal tepkiler çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Böylelikle birbirinden bağımsız olmayan bu iki bilim iktisadi ajanların gerçekleştirdikleri ekonomik davranışların temelini oluşturmaktadır.

1.1.Tarihsel Perspektifte Davranışsal İktisat

Geçmişe bakıldığında iktisat ve psikolojinin kesişim noktaları olduğu gibi ayrıştığı yerler de olduğu bilinmektedir. David Hume, Jeremy Bentham gibi iktisatçıların ilham kaynağı psikoloji disiplini olurken neoklasik görüş ile gelişmekte olan iktisat kadar sistematik olmayan psikoloji bilimi ve ekonomi birbirinden ayrılmıştır. Sistematik açıdan 1950 ve 1970 yıllarında birleştiği düşünülen psikoloji ve ekonomi bilimi ilk defa Adam Smith'in Ahlaki Duygular Teorisi adlı eserinde birlikte bahsedilmeye başlanmıştır. Milletlerin Zenginliği'nde ise Smith iktisadın temelini oluşturan bencil davranıştan söz etmiştir. Ona göre insan ne kadar bencil sayılsa da yaradılışına göre bazı ilkelere sahiptir (Aktan & Yavuzaslan, 2020:104). David Hume da "İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme" eserinde davranışsal iktisattaki gelişmeleri öngörebilen söylemlerde bulunmuştur. Bu söylemlerden biri de sempati, kıskançlık ve statü kaygısı ile açıkladığı insanların kendiyle ilgili hisleriyle başkaları arasında empati kurup kişisel çıkarların adaletin oluşumunda başlangıcı belirleyen bir güdü olduğu görüşüdür (Kamilçelebi,2019:15). Ashraf (2005)'e göre Adam Smith davranışsal iktisatla ilgili gelişmelere öngörüde bulunup incelenecek olan kavramlara

öncülük etmiştir. Bu kavramlar kayıptan kaçınma, zamanlar arası seçim, alturizm vb. kavramlardır (Ashraf vd.,2005:132).

Neoklasik görüş ile psikolojinin yoğun etkisi ortadan kalkmış geleneksel iktisat teorileri oluşturulurken psikoloji iktisattan soyutlanmıştır. Bu soyutlanma zamana yayıldığı için 20.yy başlarında çalışmaları bulunan Irving Fisher & Pareto gibi iktisatçılar kişiler arası ekonomik seçimlerde bireylerin idelerine ve hislerine yer vermiştir. 20.yy. ortalarında tamamıyla psikolojik içgörülerin bulunduğu çalışmaların ortadan kalktığı bilinmektedir (Aktan&Yavuzaslan,2020:105).

İktisat biliminin farklı görüşleri içerisinde bulundurması ve geçmişten günümüze kadar olan süreçte bu görüşlerin doğruluğunun sorgulanması iktisadi düşüncede değişimi beraberinde getirmiştir. Matematiksel yöntemlerle ifade edilen neoklasik iktisat anlayışı ortodoks, anaakım, geleneksel ve modern gibi terimler ile bağdaştırılsa bile bu terimlerin kavram karmaşasına neden olduğu görülmektedir (Bilir,2019:66). Bugün hala bir dilemma olarak devam eden neoklasik iktisadın anaakım (değişken yapıda ve mantıklı) mı ortodoks (sabit kalan bir yapıda) mu olduğu görüşünün sorgulanması bu durumu kanıtlar niteliktedir. İlk kez Veblen tarafından ortaya atılmış olan bu kavram kârını maksimize etmek isteyen rasyonel birey varsayımından yola çıktığı ve matematikten faydalandığı için analiz yöntemi olarak kabul edilebilir (Bilir,2019:71). Anaakım iktisadın ise sosyolojik çıkarımları temel aldığı söylenebilir. Diğer yandan anaakım iktisat neoklasik iktisadı da kapsamaktadır. Anaakım iktisadın içerisinde neoklasik görüşü temsil eden ve etmeyen bazı yaklaşımlar bulunmaktadır. Davranışsal iktisat bu yaklaşımlardan biridir. Fayda kavramına eleştirel bir bakış açısı getirdiği için davranışsal iktisat anaakım iktisat kapsamında neoklasik olmayan yeni bir yaklaşım olarak gösterilebilir (Bilir,2019:76). Colander (2005)' e göre davranışsal ekonomi, evrimsel oyun teorisi, nöroiktisat, deneysel ekonomi bu kapsama giren diğer alanlara örnek gösterilmektedir. Her ne kadar anaakım iktisat sosyoloji tabanlı bir düşünce olsa da alan yazında neoklasik iktisatçıların psikoloji biliminden faydalandığını gösteren çalışmalarda bulunmaktadır.

Bu çalışmalara psikolojik argümanlar üzerinden şekillendirilmiş olan Fisher'in zamanlar arası tercih ve para yanılgısı teorisi, Alfred Marshall'ın azalan

fayda kanunu teorisi gibi çalışmaları örnek gösterilebilmektedir (Kaya&Işıcık,2018:152). Ancak 1930-1950 dönemleri arasında olan İkinci Dünya Savaşı etkilerini neoklasik iktisatta da hissettirmiştir. Savaş sonrası dönemde bireylerin mutluluğu faydayla bağdaştırmayı reddedip iktisadi kararlarında belirsiz kalmak istemeleri psikoloji ve iktisat biliminin arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır. Fakat 20.yy 'da davranışsal iktisat alanında Nobel ödülü alan Daniel Kahneman ve yine bu alanın gelişmesine öncülük eden Amos Tversky gibi iktisatçıların çalışmalarıyla tekrar iktisat ve psikoloji birleştirilmiştir (Angner & Loewenstein,2007:11). Günümüzde bu konuyla ilgili çalışmalar mevcuttur ancak yeterli düzeyde değildir. Araştırmacılar tarafından ilgi duyulan bir alan olan davranışsal iktisat böylelikle günümüzde de adını duyurmaya devam etmektedir.

1.2. Eski Davranışsal İktisat

Bilişsel ve sosyal yönüyle neoklasik iktisattan ayrışan davranışsal iktisat tarihçesine bakıldığında kendi içerisinde de iki farklı şekilde incelenmiştir. Davranışsal iktisat tarihçilerine göre davranışsal iktisadı eski ve yeni olarak ayırmak mümkündür. Angner ve Loewenstein (2012)'ye göre George Katona, Herbert Simon eski davranışsal iktisadın kurucularındandır. Eski davranışsal iktisatçılar genel kabul görmüş fikirlere eleştiriler getirmişlerdir. Geleneksel iktisat anlayışına göre ekonomik davranışlar, kalıplaşmış özellikler ve ilkeleşmiş öncüllerle açıklanır düşüncesini reddeden Katona ve Simon ekonomik aktörlerin davranışlarının psikoloji ve mantık çerçevesinde açıklanması gerektiğini belirtmişlerdir. Böylelikle iktisada realist bir açıklama gücü katılacağını ifade etmişlerdir (Hosseini,2011:979). APA (Amerikan Psikoloji Derneği)'ya göre Katona ekonomik sistemdeki değişimin kişisel eylemlerle ilişkisini ve bu eylemlere olan yatkınlığını analiz ederek ekonomi ve psikoloji arasındaki boşluğun doldurulmasını sağlamıştır. Ona göre ekonomi olmadan psikolojiyi, psikoloji olmadan da ekonomiyi düşünmek mümkün değildir (Hosseini,2011:980). İlk etap (eski) davranışsal iktisada katkıları bulunan 4 ekol vardır. Bunlar Carnegie ekolü,Michigan ekolü, Oxford ve Stirling ekolüdür. Her ekol kendi içerisinde farklı konularla ilgilenmiştir. Carnegie'in araştırma konuları sınırlı rasyolite ve firma davranışlarıdır.

Michigan ekolü psikolojiden faydalanarak makroekonomik paradokslara çözüm yolu aramıştır. Oxford ekolünün araştırmacıları belirsizliğin önemini vurgularken Stirling ekolü de eklektizmden bahsetmektedir (Eser&Toıgonbaeva,2011:296). Genellikle eski davranışsal iktisatçılar davranışı doğru bir şekilde tanımlayabilmek için ampirik yasalardan faydalandılar.

Neoklasik düşünce tarzı rasyonalite ve fayda ile bağlantı kurarken davranışsal ekonomistler davranışın neoklasik yaklaşımdan uzaklaşma nedenlerini incelemiştir. Eski davranışsal yaklaşım fayda fonksiyonunu şekil ve içerik bakımından ele almıştır (Angner & Loewenstein,2007: 25). Bu tartışma psikolojik ve sosyolojik değişkenleri disiplinler arası çalışmalar ve ekonomik analizlere entegre etme fikrinin kapılarını aralayarak yeni davranışsal yaklaşım düşüncesini ortaya çıkartmıştır (Sent vd.,2004: 742).

1.3. Yeni Davranışsal İktisat

Yeni davranışsal iktisat davranışsal karar verme gibi bilişsel anlamda davranışsal kararların araştırıldığı yeni bir psikolojik dalın ortaya çıkmasıyla birlikte gelişmesiyle başlamıştır (Angner& Loewenstein,2007:28). Bu daldaki çalışmalarıyla yeni davranışsal iktisada öncülük eden Daniel Kahneman ve Amos Tversky'dir. Davranışsal iktisadın temellerinin atılmasına yardımcı olan bu ikili çalışmalarında bireylerin risk ve belirsizlik durumunda nasıl karar verdiklerini deneyler yoluyla incelemişlerdir (Kamilçelebi,2019:27). Tversky & Kahneman (1974) 'e göre belirsiz olaylar karşısında aldığımız kararlar ikili sistem de denilen inanç sistemine dayanır. Bazen bu sistem sayısal olarak ifade edilebilirken bazen de subjektif yorumlara dayandırılabilir. Sezgisel yönü baskın olması nedeniyle de belirsizlik altında karar vermek sistematik olarak hatalara ve önyargılara neden olabilir. Belirsizlik karşısındaki görüşlerinden ve önyargılardan bahsetmiş olduğu bu makale yeni davranışsal iktisadın temellerini atan yapı taşlarından biridir. Kahneman ve Tversky ön yargıların yanında bir de belirsizlik karşısında alınan kararları etkileyen bilişsel kısa yollardan da bahseder. Bilişsel kısa yollar karar verme anında etkin bir rol oynar. Temsiliyet, kullanılabilirlik (bulunabilirlik) ve çıpalama kısayolu olmak üzere üç

şekilde sınıflandırılır. Temsiliyet kısa yolunda iki nesneden birinin diğerinden kaynaklanma durumu ya da ilk nesnenin ikinci nesnenin kategorisine aitliğinin değerlendirmesidir (Kamilçelebi,2019:30). Örneğin pembe renginin kızlara özgü olması gibi(olmayadabilir). Kullanılabilirlik ise ilk akla gelen kısa yoldur. Mesela kelimeleri ilk harflerine göre aramak üçüncü harflerine göre aramaktan kolaydır. Çıpalama ya da diğer bir adıyla ayarlama kısa yolu ise farklı başlangıç noktalarının başlangıç değerine göre farklı ve doğru tahminler vermesi yani tahmin edilmeye çalışılan bilinmeyen durumlar arasında bireyin tahminde bulunmadan önce zihninde o konuya dair başlangıç noktası oluşturması ve durumu tahmin etmesidir. Örneğin ekonomistlerin daha önceden açıklanan kararı göz önünde bulundurarak yeni faiz kararını o bantta tahmin etmesi gibi (Tversky & Kahneman,1974:1128). Tüm bu kısa yollar karar aşamasında bireylerin rasyonel olma olasılığı mümkün olmadığı için sistematik olarak hatalar ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanında yeni davranışsal iktisadın gelişme sürecinde yapılan diğer katkılar beklenti teorisi ve çerçeveleme etkisidir. Çerçeveleme etkisi riskli olan tercihi diğer tercihle değiştirmektir. Beklenti teorisi ise fayda kavramı yerine değer (kayıplar ve kazançlar) kavramının kullanıldığı ve bireyin kişisel izlenimiyle alternatif durumlar arasında referans noktası seçerek karşılaştırma yaptığı teoridir. Kahneman bu kavramlarla birlikte karar problemlerinin bir kişinin yaptığı seçimleri etkilediği ortaya koymuştur (Sent vd.,2004:743). Sendhil Mullainathan, George Loewenstein,Colin Camerer, Matthew Rabin diğer yeni davranışsal iktisatçılardandır.

Yeni davranışsal iktisat çoğunlukla deneysel yöntemlere dayanmaktadır. Çünkü deneyler davranışsal açıklamalara standardize edilmişten öte bir yaklaşım sunar. Yeni davranışsal iktisat saha verileri, saha deneyleri ve beyin taramaları gibi argümanlarla çalışır (Sent vd.,2004:747-748). Mullainathan ve Thaler (2000)'e göre yeni davranışsal iktisattaki sınırlı rasyonalite koşulları, sınırlı irade ve sınırlı kişisel çıkarlar gibi özellikler yeni davranışsal iktisadı ana akım iktisattan ayrıştırmaktadır (Sent vd.,2004:748).

1.4. Davranışsal İktisatta Bilişsel Önyargılar ve Anomaliler

Yeni davranışsal iktisatla birlikte psikolojinin ekonomiyle bir bütün haline gelişiyle davranışların bilişsel ve psikolojik alt yapısı merak edilen inceleme konularından olmuştur. Yeni davranışsal iktisat çalışmalarının psikolojik temelli oluşu karşımıza farklı kavramları da çıkartmıştır. Bu kavramlar zihinsel muhasebe, çerçeveleme etkisi ve anomalilerdir. Zihinsel muhasebe; Richard H. Thaler'in, Kahneman ve Tversky'nin çalışmalarını gözlemleyerek ortaya çıkartmış olduğu kavramdır (Kamilçelebi,2019:55). Thaler (1999)'a göre zihinsel muhasebe olayları kodlama, kategorize etme ve değerlendirme süreci olarak ifade edilmektedir.

1.4.1. Çerçeveleme Etkisi

Davranışsal iktisatta bulunan bilişsel önyargılardan biri de çerçeveleme etkisidir. Çerçeveleme etkisi Kahneman & Tversky (1981)'e göre insanlar kendilerine sunulmuş olan olumlu bir durum karşısında riskten kaçmaya eğilim gösterirlerken olumsuz bir çerçeve karşısında ise risk almaya meyilli olurlar. Bu nedenle de olumlu ya da olumsuz seçeneklerin kendilerine yapmış olduğu çağırışıma dayanarak karar vermektedirler. Tversky & Kahneman (1986)'e göre verilen bu kararlarda çerçeveleme etkisinin kazanç ve kayıpları içeren çelişkili tutumlarından dolayı tutarsızlık oluşmaktadır. Bu durum da bireylerin rasyonellikten uzak olduğunu ifade etmektedir.

1.4.2. Zihinsel Muhasebe

İnsanlar işletmeler gibi ekonomik aktivitelerini değerlendirip gruplandırabilmektedirler. Bu olaylarda aldıkları kararları mental hesaplar yoluyla izledikleri bilişsel yollardan faydalanmaktadırlar (Güven,2021: 250). Zihinsel muhasebe de bunlardan biridir. Tanımsal olarak zihinsel muhasebe ekonomik karar problemlerinin zihinsel hesaplarda kaydedilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu teoriye göre her bir eylem zihinsel olarak kodlanır ve ekonomik kararlar alınırken bu kodlar değerlendirilmektedir (Güven,2021: 270).

1.4.3. Anomaliler

İktisat ekonomik aktörlerin tümünün istikrarlı davranışlarda bulunduğunu varsayar ve bu yönüyle sosyal bilimlerden ayrışmaktadır. Ancak rasyonel davranışlar sınırlı bilgiye dayanmaktadır (Kahneman vd.,1991: 193). Bu nedenle davranışsal iktisatta anomaliler denilen kavram karşımıza çıkmaktadır. Anomaliler teorik olarak rasyonelleştirmenin zor olduğu gözlem ya da gerçeklik olarak ifade edilmektedir (Kamilçelebi,2019: 58). Doğrulama (onaylanma) önyargısı, ödeme isteği, kabul etme isteği, mülkiyet etkisi, statüko önyargısı, projeksiyon önyargısı, şimdiki zaman önyargısı, aşırı güven önyargısı, geri görüş önyargısı ve ortalamaya doğru regresyon olarak incelenmektedir.

1.4.4. Doğrulama (Onaylanma) Önyargısı

Bireyler gerçekleştirdikleri davranışlarda çevresel etmenlere bağlı olarak bir topluluk ya da bir grup tarafından onaylanma ihtiyacı duyarlar bu nedenle de tutum ve davranışlarını diğer insanların düşüncelerine göre şekillendirebilirler. Bu durum literatürde mevcut durumdaki inanç ve beklentileri doğrulayacak şekilde kanıtlar ve yorumlar aramak olarak tanımlanmaktadır. (Raymond&Nickerson,1998: 175). Onaylanma ya da diğer bir deyişle doğrulama önyargısı, önyargıların diğer insanların öznel yargılarını ve davranışlarını ne yönde etkilediğini anlatır (Marsh & Hanlon,2007: 1089). Kahneman(2003)'e göre ekonomistler her ne kadar objektif çalışmalar yapmaktan yana olsalar dahi önyargı unsurları insan zihninin sistematik olarak mantık normlarından bağımsız olmadığının göstergesidir. Doğrulama önyargısı daha az güvenilir bilgiyi işlemeye neden olsa da biyolojik ve psikolojik farkları açıklamak için kullanılmaktadır (Peters,2022: 1357). Literatürde doğrulama önyargısını anlatan çalışmalardan biri de Nelson (2014) 'ün çalışmasıdır. Nelson (2014) çalışmasında cinsiyet stereotipleri ve riskten kaçınma durumlarını anlatan ekonomi literatüründe doğrulama önyargısının basma kalıp düşüncelerin ve ön yargıların anlaşılmasında önemli kanıtlar sunduğunu ifade etmektedir.

1.4.5. Ödeme İsteği-Kabul Etme İsteği

Bir malı satın almak isteyen kişiler olduğunu düşünelim. Bu kişilerin o mala sahip olabilmek için ne kadar ödeme isteğinde olması gerektiği ile o mal için ne kadar

maddi tazminat elde etmeyi kabul etmesiyle ilişkilendirilen kavramdır (Kamilçelebi,2019: 58). Ödeme isteği ile kabul etme isteği arasındaki fark çeşitli deneylerle ölçülmüş olup ikame edilemeyecek ya da ikame edilmesi kolay olmayan mallar arasında kabul etme isteğinin ödeme istediğine göre daha fazla tercih edildiği ve bu iki denge arasında bir eşitsizlik olduğu belirtilmiştir (Kahneman vd.,1990: 1342).

1.4.6. Mülkiyet Etkisi

Mülkiyet etkisi ya da diğer bir adıyla bağış etkisi davranışsal araştırmalarda sıklıkla görülen bir kavramdır. Richard H.Thaler(1980)'e göre mülkiyet etkisi insanların sahip oldukları eşyalar/mallar üzerinde duygusal olarak bir bağ kurup değer vermesiyle ilgilidir. Thaler mülkiyet etkisini X kişisinin kendi çimlerini biçtiğini düşünün. Komşusunun çocuğu çimleri 8 dolara biçer. Fakat 20 dolara komşusunun aynı büyüklükteki çimlerini biçmez şeklinde örneklendirerek fırsat maliyetlerinin az ağırlıklandırılması olarak ilişkilendirmiştir (Thaler,1980: 44).

1.4.7. Statüko Önyargısı

Statüko önyargısı bireyin elinde olanı ya da içerisinde bulunduğu durumu koruma eğilimi göstermek istemesidir. Alternatif durumlar arasında yapılan seçimlerde gösterilen direnç olarak da ifade edilebilir. Değişimin getirileri belirsizlik yaratacağı için sahip olanı korumak istemektedirler (Bayar,2011:141).

1.4.8. Projeksiyon Önyargısı

Projeksiyon önyargısı insanların gelecekte hoşlanacakları ve hoşlanmayacakları şeylerin şu anda hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları şeyler ile gerçekte olandan daha fazla olacağını varsayar. Projeksiyon önyargısında bireyler güncel zevkleri ile gelecekteki zevkleri arasında bir benzerlik olup olmayacağı hakkında tahminde bulunurlar (Chang vd.,2016: 4).

1.4.9. Şimdiki Zaman Önyargısı

İnsanlar bir olay karşısında genellikle sabırsızlık eğilimi gösterirler. Maliyetler söz konusu olduğunda erteleme fakat ödüllendirme söz konusu olduğunda

ise o anda deneyimlemek isteyebilirler. İnsanların gelecekteki ve şimdiki iki an arasında bulunan dengeleri göz önünde bulundurup şimdiki zamana daha yakın getirilere öncelik vermesine şimdiki zaman önyargısı denir (O'Donoghue & Rabin,1999: 104).

1.4.10. Aşırı Güven Önyargısı

İnsanların bilgilerinin, yeteneklerinin ve beklentilerinin onun kontrolü altında olduğunu düşünüp gelecekten emin olma eğilimidir. Aşırı güven önyargısı davranışsal ekonomi çalışmaları içinde önemli bir yere sahiptir. Bireyin kendi görüşlerine neden sıkı sıkıya bağlı olduğu sorusuna cevap verir niteliktedir (Malmendier&Taylor,2015: 5). Shefrin (2000)'e göre kişiler başarılı oldukları durumlarla karşı karşıya kaldıklarında kendi yetenek ve becerilerinin bir sonucu olduğunu düşünürken başarısız durumlarla karşılaştıklarında bunu kötü talihle ilişkilendirmektedirler. Kendine atfetme önyargısı da denilen bu durum aşırı güven önyargısıyla benzerlik göstermektedir.

1.4.11. Geri Görüş Önyargısı

Geri görüş önyargısı beynimizin geçmişteki anıları yeni öğrenilen bilgilere uydurmak için hızla yeniden yazma eğilimi göstermesine denir (Kamilçelebi,2019: 71). İnsanlar bir olayın sonucunu öğrendiklerinde o olaya karşı algılarında değişim olur, her şeyi biliyordum etkisi ya da öngörü yanlılığı da denilen geri görüş önyargısına kapılırlar. Bu terim ilk olarak Fischhoff (1975) tarafından yapılan deneysel çalışma ile belgelenmiştir (Szalanski&Killham,1991: 147).

1.4.12. Ortalamaya Doğru Regresyon

Herhangi bir dağılımda kenarlara doğru yaklaşım gerçekleşse dahi genel olarak ortalamaya doğru gidilmesidir. Kahneman bilişsel önyargılarla ilgili çalışmasında bu durumu şöyle örneklendirmiştir. Büyük bir çocuk grubunda yetenek testiyle iki ayrı versiyonun incelendiğini varsayalım. Eğer bir kişi iki versiyon arasından birinde en iyi performansa sahip olan on çocuğu seçerse ikinci versiyondaki performansların genellikle hayal kırıklığına neden olacaktır der. Kısaca bu örneğiyle

Daniel Kahneman çok iyi ve çok kötü sonuçların genellikle ortalamaya doğru geleceğini söylemektedir (Tversky & Kahneman,1974: 1126).

1.5.Davranışsal İktisat ve Psikoloji İlişkisi

Bireylerin bilinçli ya da bilinçsiz gerçekleştirdikleri içgüdüsel ve ruhsal davranışlarını inceleyen psikoloji bilimi ile iktisat bilimini ayrıştırmak yerine ilişkilendirmek ekonomik davranışların anlamlandırılmasına yardımcı olmaktadır. Çünkü davranışsal iktisat ile psikoloji biliminin birçok ortak yönü bulunmaktadır. Bu ortak yönlerden en belirgin olanı iki bilim dalının da ana temasının insan figüründen oluşmasıdır. Davranışsal iktisatçılar çalışmalarında kullandıkları modelleri yorumlayabilmek adına psikoloji, sosyoloji gibi multidisipliner olan sosyal bilimlerden faydalanmaktadırlar. Davranışsal iktisat bağlantılı olduğu sosyal bilimler arasında en fazla psikoloji biliminden yapısal olarak yararlanmaktadır. Ayrıca psikoloji ve davranışsal iktisat birbirleriyle olan bağlantısı bakımından ekonomik olayları konumlandırırken köprü görevi görmektedir. İktisatta bulunan önermeler bireyin tercihleri ve eğilimlerini öğrenmek üzerine olduğu için psikoloji ve iktisat arasına sınır çekilmek istenmiştir. 1915'te Slutsky bu sınırın mimarı olsa da zamanla psikoloji ve iktisadın birleşmesine yönelik literatürde örnekler bulunduğu görülmektedir (Rehman,2018:2). Hatta Rabin (1998)'de davranışsal iktisadı en çok açıklayan kelimelerin psikoloji ve iktisadın birleşimi olmalıdır görüşüyle bu savı desteklemiştir (Aktan & Yavuzaslan,2020:103-104). İktisat ve psikoloji arasında bağlantı kuran bir diğer bilim insanı da George Katona'dır. Katona'ya göre psikolojiyi dikkate almadan ekonomiyi yorumlama süreci gerçekçi olmamakla birlikte ekonomiyi göz ardı eden psikoloji bilimi beşerî bilimleri açıklamada yeterli düzeyde görülmemektedir. Katona bu yargısı ile psikoloji ve ekonomi arasında bulunan bağlantının önemini vurgulamaktadır (Aktan & Yavuzaslan, 2020:114). Davranışsal ekonomi ve psikoloji birbirlerinden ayrılmaz bir bütün olarak nitelendirilip bu perspektif çerçevesinde incelenmektedir.

Davranışsal ekonomi salt çıkarlarını maksimize etme çabası içerisinde bulunan, duygu belirtisi göstermeyen, pür rasyonellik olarak adlandırabileceğimiz,

kavramın aksine insanların içerisinde bulunduğu duygu durum anını ifade ettiği için psikolojiyle ayrı olarak ilişkilendirilememektedir. İrrasyonel bireyler karar aşamalarında tam rasyonalite sergilemeyip duygu üreten varlıklar oldukları ve bu ürettikleri duygular ışığında kararlarını uyguladıkları için davranışsal iktisadın psikolojiyle bütünlük sağladığı görülmektedir. Aynı zamanda davranışsal ekonomi iktisat teorilerinin arka planında bulunan psikolojik varyasyonları araştırıp realitesini geliştirir. Bu süre zarfında da psikoloji ve ekonomiyi özdeşleştirmeyi önermektedir. Bu birleşme hali ekonomi ve psikoloji bilimi adına yapılacak olan çalışmaların daha nitelikli olmasına katkıda bulunurken davranışsal iktisadın varoluş amacını ifade etmektedir (Camerer,1999:10575). Davranış sahibi kişilerin aldıkları kararlarda yetiştirilme tarzı, sosyoekonomik ve demografik unsurların yanında içerisinde bulunduğu his ve duygu durumu gibi psikolojik fenomenlere göre hareket etmesi psikoloji ve ekonomi biliminin girift olduğunun temel göstergelerinden biridir. İktisat bilimin temel felsefesi olan maksimizasyon kavramı davranışsal iktisatla birlikte yerini bireylerin psikolojik reaksiyonlarını anlamak ve anlamlandırmaya bırakmıştır lakin bu durum birçok teorisyen tarafından tartışma konusu olmuştur.

Bir kesim psikoloji ve ekonomi birleşimini davranışsal ekonominin anlaşılmasında ana unsur olarak görmüş olsa dahi diğer kesim için bu pek de söz konusu değildir. Kavram, kapsam ve işleyiş bakımından birbirinden farklıdırlar. Bilişsel karar verme modelleri olan davranışsal ekonomik modelleri anlamlandırma sürecinde edinilen bilginin psikolojiden davranışsal ekonomiye ne derece aktarıldığı ilk başlarda muamma olmuştur. Yine de bu duruma psikologların ekonomik modelleme araçlarını kanıksamalarına etken olarak rasyonel seçim teorisini kabul etmelerini gösterebiliriz. Bununla birlikte davranışsal ekonominin temellerini atan ve ana hatlarının şekillenmesinde yol gösterici olan Kahneman & Tversky gibi psikologlar psikoloji ve ekonomi ilişkisinin güçlenmesine katkıda bulunmuşlardır (Lisciandra,2018:11).

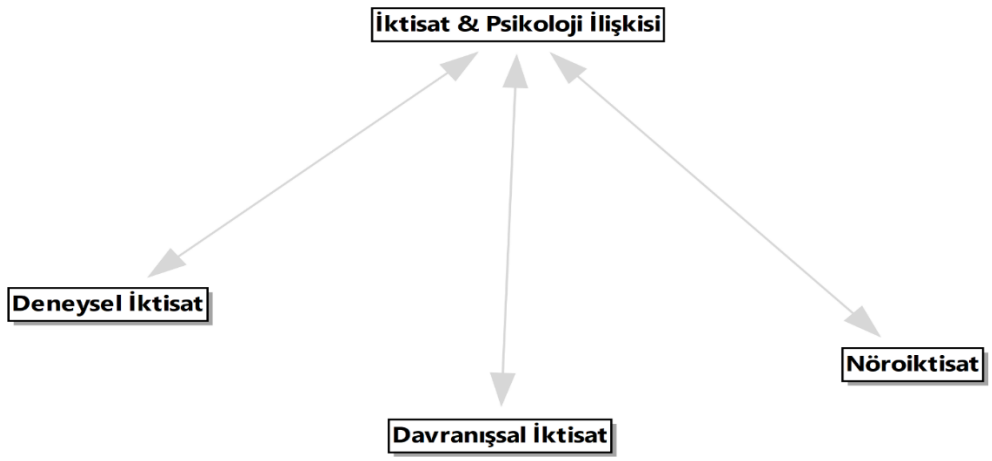
Literatür kronolojik olarak incelendiğinde psikoloji ve ekonominin tarihsel açıdan değişim ve dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Özellikle de klasik iktisat ekol psikoloji bilimiyle yakından ilgilenmiştir. David Hume, Adam Smith, Jeremy

Bentham gibi klasik görüşe sahip olan ekonomistler iktisadi davranışları incelerken psikoloji biliminden faydalanmışlardır.

Klasik ekolün savunucusu olan Adam Smith psikoloji ve ekonomi biliminin entegre olabilmesini öngören ekonomistlerden biridir. Smith "Theory *of Moral Sentiments*" (Ahlaki Duygular Teorisi) adlı eserinde tutkunun içerisinde duygu durumlarını bulundurduğunu davranışın ise tutkular tarafından kontrol edildiğinden bahsederek davranışsal iktisat ve psikolojinin insan deneyimleri üzerindeki önemini ifade etmiştir (Kamilçelebi,2019: 15). Gerek psikologlar gerek ekonomistler yaptıkları çalışmalarda psikoloji biliminden faydalanarak insanların benlik algılarının yönetilmesine hizmet etmişlerdir (Irlenbusch & Villeval,2015: 88).

Davranışsal iktisadın psikolojiyle olan temel ilişkisine bakıldığında yakınlaştırıcı bir yapısı olduğu görülmektedir. Öyle ki bu durum karşımıza psikolojik iktisat terimini çıkartmaktadır. Psikolojik iktisat terimi psikoloji ve iktisat biliminin sentezlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda davranışsal iktisadın deneysel iktisat, nöro iktisat gibi alt dalları da bulunmaktadır. Davranışların düşünce sistemi ve beyin ile yakından ilişkisi olduğu düşünüldüğünde nöro iktisattan, davranışsal iktisat ve teorilerini incelemek için de deneysel iktisattan faydalanılmaktadır. Aşağıdaki şekilde de belirtildiği üzere davranışsal iktisadın alt dalları olan bu üç disiplin ayrı şekilde düşünülmemektedir.

Şekil 1.İktisat & Psikoloji İlişkisini Kapsayan Alt Alanlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Demirel & Artan (2016) çalışmasında psikolojik iktisadın olayları iktisadi ya da psikolojik açıdan ele aldığını fakat davranışsal iktisadın ise davranışçı psikoloji yönüyle incelediğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda psikoloji ve iktisat bilimi birlikte hareket etmektedir (Demirel&Artan,2016: 11). Her ne kadar davranışsal iktisat psikoloji bilimiyle bağdaştırılsa da salt psikolojiyle ifade etmek doğru değildir. Çünkü bireylerin davranış kalıplarının anlaşılmasında, karar vermenin arka planında sinir bilim ve deneysel iktisattan yardım alan bu kavram psikolojik arka planın yanı sıra deneysellikten faydalanmaktadır.

1.5.1. Deneysel İktisat

Deneysel iktisat en basit tanımıyla iktisadi olay ve kavramların laboratuvar ortamında deneysel olarak incelendiği metodoloji olarak tanımlanmaktadır. Deneysel iktisat laboratuvar ortamında iktisadi olayları anlamlandırabilmek için kullanılmaktadır. Böylelikle iktisadi olayları anlamlandırmak ve açıklamak daha kolay olmaktadır (Yavuzaslan, 2018:6-7).

Hurstone (1931)'un kayıtsızlık eğrilerini deneysel olarak araştırdığı makalesiyle ortaya çıkmış olan deneysel iktisadın tarihi gelişimi 1940-1950'lere dayanmaktadır. İktisatçıların deneysel yöntemlerin iktisat bilimine adapte edilebileceği düşüncesini sorgulamaya başlaması deneysel iktisadın var olmasında büyük bir öneme sahiptir. Bu alandaki çalışmalarıyla katkıda bulunan Davis & Holt (1993)'e göre deneysel iktisadı gelişim aşamalarına göre 3 grupta incelemek mümkündür. Bunlar; Edward Chamberlin ve öğrencilerinin oluşturduğu yani piyasa deneylerini inceleyenler, matematiksel olarak stratejik karar alma mekanizmalarından bahsedenler ve bireysel karar verme deneylerine yönelenler olacak şekilde açıklanabilmektedir (Yavuzaslan,2019: 33). Chamberlin yapmış olduğu piyasa deneyinde piyasa koşullarının tam rekabet piyasası koşullarıyla uyuşmadığını bu nedenle de mükemmel bir piyasa koşulu yoktur savını ispatlamaya çalışmıştır (Eren&Uysal,2017:142). Stratejik ve matematiksel olarak karar alma süreçlerini inceleyen grup oyun teorisiyle piyasanın arz- talep yapısının psikolojik alt yapısını araştırırken son grupta yer alan araştırmacılar ise beklenen fayda teorisiyle iktisadi kararlarda ulaşılan fayda düzeyini anlamaya yönelmişlerdir (Davis&Holt,1993:194-195).

Deneysel iktisadın ortaya çıkış amaçlarına baktığımızdan birden fazla neden olduğu görülmektedir. Kurucusu olan Vernon L.Smith'e göre bir teorinin doğruluğunu tespit edebilmek için deneysel gözlemler yapmak, teorilerin analiz edilebilmesi ve gerektiğinde araştırmanın tekrarı için deneysel ortamın oluşturulabilmesi, analiz sonucunda bulguların karşılaştırılabilmesi ve laboratuvar oluşturulması gibi nedenler deneysel iktisadı oluşturan temel etkenlerdendir (Basılgan&Ertürk, 2019:11-12). Deneysel iktisatta deneyler çerçevesinde doğru bilgiye ulaşma anlayışı bulunmaktadır. Deneysel iktisatta kullanılan deneyler saha deneyleri, laboratuvar deneyleri ve internet (web) tabanlı deneyler olmak üzere üç şekilde incelenmektedir.

Saha Deneyleri: Yapılacak olan araştırmada deneklerin doğal ortamının kullanıldığı deneylerdir (Aktan&Yay,2019:13).

Laboratuvar Deneyleri: Laboratuvar gibi yapay ortamlar kullanılarak senaryolar üzerinden verilerin analiz edildiği deneylerdir. En sık kullanılan deneysel iktisat yöntemlerinden biridir (Aktan&Yay,2019:13).

İnternet (Web) Deneyleri: Web tabanlı ortamlarda gerçekleştirilen bir diğer deneysel yöntemlerden biridir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte deneysel kısıtlara çözüm olmak amacıyla kullanılan internet deneyleri yapılan araştırmalarda kolaylık sağlamaktadır (Aktan&Yay,2019:13).

Çeşitli ortamlarda yapılan deneyler insan davranışlarını çözümleyip anlamlandırabilmekte önemli bir yer tuttuğu için deneysel iktisadı salt davranışsal iktisadın bir alternatifi olarak tanımlamak doğru değildir. Çünkü davranışsal iktisat ve deneysel iktisat girift yapıda bulunup birbirini tamamlayıcı rol oynamaktadır. Deneyler konusunda çalışmaları bulunan Dan Airely'in Akıldışı Ama Öngörülebilir kitabında da belirttiği gibi deneyler olayları kategorize ederek anlattığı için insan davranışlarını yavaşlatıp daha ayrıntılı olarak inceleme olanağı sağlamaktadır (Airely,2022:26) Bu nedenle davranışsal iktisat alanında önemli bir konuma sahiptirler.

1.5.2. Nöroiktisat

Geçmişten bugüne ekonomi bilimi farklı disiplinlerle içiçe geçmiştir. Biyoloji, sosyoloji ve psikolojiden yararlandığı gibi sinir bilim olan nörobilimden de yararlanmıştır. Ekonominin nörobilimden yararlandığını gösteren kavrama nöroiktisat denilmektedir. Bu form ekonomik kararların nöral nedenlerini öğrenmek için nörobilim tekniklerini kullanan alt disiplinlerden biridir. Yeni bir yaklaşım olan nöroiktisadın kökenlerinden ilki biyoekonomi diğeri de davranışsal ekonomidir. Nasıl ki biyoekonomi insan davranışlarındaki nihai nedene odaklanmak için evrimsel biyolojiyi kullanıyorsa davranışsal ekonomi de psikolojimizin kararlarımızı ne yönde etkilediğine odaklanır. Nöroekonomi ise davranışın arka planıyla ilgilenmektedir. Neoklasik iktisatçılardan biri olan William Stanley Jevons'un nitelediği gibi tam anlamıyla bir muamma olan insan beyni bir kara kutuya benzemektedir. Bilinmeyen yönlerinin bulunuşu merak uyandırmaktadır (Bilir,2018:378). Bu nedenle nöroiktisat tıpkı bir kara kutuyu açmaya benzemektedir. Verilecek olan kararlarda beynin bilimsel olarak nasıl karar verdiğine yani bilinmeyen kısmıyla buzdağının ardıyla ilgilenmektedir. Öte yandan nörobilim gelişmiş ölçüm tekniklerine sahip olmasına karşın sınırlı davranışları anlamlandırabilir. Bu nedenle ekonomi biliminden faydalanmaktadır. Çünkü biri üretilen davranışı sorgularken diğeri birden çok davranış modeli üretmektedir (Zak,2004:1737-1738).

Nöroiktisat deneysel iktisat gibi davranışsal iktisadın alt dallarından biridir ve bilişsel davranışların nesnel şekilde analiz edilmesini sağlamaktadır. Koşullar tüm bireyler için homojen olduğunda bile bireylerin neden farklı kararlar alındığı sorusuna yanıt arar. Anaakım iktisatta görülmüş olan işsizlik oranları, ekonomik büyüme gibi argümanların yerine gözlemlenemez oluşu nöroiktisadın nörobilim yöntemlerine ihtiyaç duyduğunun göstergesidir (Kenning&Plassmann,2005:343).

Nöroiktisatta deneklere uygulanan deneyler ile ekonomik modeller arasında farklar bulunmaktadır. Ekonomik modeller nesnel davranış ölçümlerine odaklanırken nöroiktisatta yapılan deneyler ile araştırmacılar deneklerin gerçek hayatına yakın davranışlara yönelmektedir. Deneklerden betimlemeler yapılması istenerek hayal dünyalarına da ışık tutulmaktadır. Bu nedenle deneklerin daha çok dikkatini çekip onlar üzerinde güçlü bir kontrol sağlanmaktadır. Böylelikle denekler

aldatılmayacaklarını düşündükleri için yaptıkları seçimlerde deneycilere kesin ve net cevap verirler (Zak,2004:1738). Nöroiktisat daha gerçekçi insan davranışlarını içeren ekonomik modelleme oluşturmak için katkı sağlayabilir. Nöroiktisat ile ilgili ilk çalışma Michael Platt ve Paul Glimcher'in maymun denekler üzerinde gerçekleştirdiği iki ödül arasında nasıl karar verdiğini anlatan "Neural Correlates of Decision Variables in Parietal Cortex (Parietal Kortekste Karar Değişkenlerinin Nöral Korelasyonları) (1999)" adlı makalesidir (Platt, & Glimcher,199). P. Kenning, Colin F.Camerer, Glenn W. Harrison, Kevin A. Mccabe nöroiktisatla ile ilgili çalışmaları bulunan diğer bilim insanlarıdır. Ülkemizde ise bu konuda yapılan çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Akademik çalışmalara konu olma açısından kısa bir geçmişe sahip olan nöroiktisadın beynimiz ve karar mekanizmamızı etkileyen diğer etkenler ile ilgili çıkmazlar keşfedildikçe iktisat literatürünü farklı bir boyuta taşıyacağı düşünülmektedir.

1.6. Davranışsal İktisatta Yöntemler: Oyun Teorisi

Günlük ve kurumsal yaşamda birçok seçimle karşı karşıya kalırız. Yaptığımız seçimler davranışlarımızı belirleyici niteliktedir. Bu nedenle seçim yaparken bizim için en iyi olanı bulmak isteyebilir, stratejik durumlarda analitik düşünmek durumunda kalabiliriz. Böyle durumlarda matematiksel ve formel modellerden faydalanabiliriz. Oyun teorisi olarak adlandırılan ve çeşitli modellemelerden oluşan, oyunlaştırılmış teorilerle davranışları anlamlandırmayı hedefleyen oyun teorisi; karar vericilerin etkileşime girdiği diğer karar vericilerle dışsal hedefler doğrultusunda davranışsal açıdan bilgi ve beklentilerini anlamak için tasarlanmış analitik araçlar bütünüdür (Osborne & Rubinstein,1994: 1). Oyun teorisi davranışsal iktisatta bulunan yöntemlerden biridir. Oyun teorisinin tarihçesine bakıldığında 1838'de Cournot'tan beri ekonomi biliminde teorik olarak akıl yürütme olarak kullanıldığı görülmüş ancak John Forbes Nash'in denge teoremini bulmasıyla birlikte iktisatta adından sıkça söz ettirmeye başlamıştır (Arrow,2003: 17). Oyun teorisi (Aktan & Bahçe,2007)'ye göre karmaşık yapıda bulunan problemleri mantıksal ve matematiksel açıdan açıklanmasını sağlamaktadır. Ayrıca pozitif bilimlerin yanı sıra ekonomi, siyaset gibi sosyal bilim araştırmacıları da çalışmalarında oyun teorisinden faydalanmaktadır (Yavuzaslan,2019: 431). İktisadi olayların karmaşıklığı

makro iktisatçıların olayları ve olguları davranışsal düzeyde açıklamaya çalışması ve mikro iktisatçıların çalışma konularının oyun teorisiyle bağdaşıklık göstermesi iktisadın tamamlayıcı bir bilim oluşunu ve bu nedenle de oyun teorisinin iktisadi olayların açıklanmasında kullanılan önemli yöntemlerden biri olduğunu göstermektedir (Yavuzaslan,2019: 439). Yavuzaslan (2018)'e göre davranışsal iktisat çalışmalarında kullanılan oyun türleri genellikle üç gruba ayrılmaktadır. Bu türler arasında ültimatom oyunu, diktatör oyunu ve kamu malı oyunu gelmektedir.

1.6.1.Ültimatom Oyunu

Birbirini tanımayan iki oyuncuyla oynanan ültimatom oyununda oyunculardan birine para verilip bu paranın bir miktarını diğer oyuncuya vermesi teklif edilmektedir. Oyuncu bu teklifi kabul ederse paranın bir kısmı karşı tarafa verilmekte diğer kısmı ise teklifi veren oyuncuda bulunmaktadır. Ancak teklif edilen oyuncu kendisine teklif edilen miktarı kabul etmediği takdirde iki oyuncu da para kazanamamaktadır (Yavuzaslan,2018: 225). Ültimatom oyununda oyuncuların karşılıklı anlaşmazlıkları ve alacakları kararlar stratejik açıdan analiz edilmektedir. Böylelikle oyuncuların stratejik düşünme ve karar verme becerileri ölçülmektedir.

1.6.2.Diktatör Oyunu

Davranışsal iktisatta deneysel analiz yapmak için kullanılan bir diğer oyun ise diktatör oyunudur. Ültimatom oyunu gibi iki oyuncudan oluşan diktatör oyununda teklifi yapan oyuncuya bir miktar para verilir ve bu paranın ne kadarının paylaştırılacağı para verilen diktatör denilen kişinin(oyuncunun) inisiyatifine bağlıdır. Oyuncu isterse paranın tamamını karşı tarafla paylaşıp isterse de kendine saklamaktadır. İkinci oyuncunun diktatör karşısında reaksiyon gösterme gibi bir durum söz konusu değildir. Diktatörün seçimiyle oyun sonlandırılmaktadır (Çelik,2019: 26). Diktatör oyunu en basit oyunlardan biridir. Oyuncular arasındaki etkileşimin sınırlı olmasından dolayı oyun tanımına karşılık gelip gelmediği akıllarda soru işareti yaratmaktadır (Guala&Mittone,2010: 577). Oyun teorisinde ekonomik davranışlarda diğerinin refahı gözetilmektedir. Diktatör oyununda da diktatör diğer oyuncunun refahını önemsemektedir. Bu nedenle kazancının bir bölümünden vazgeçmek isteyebilir ancak bunun aksi de gözlenip eşitlik hakkında da endişe

duyabilmektedir. Bu bağlamda diktatör oyunundaki ekonomik davranışlar özgecilik ve adalet kavramıyla ilişkilendirilebilir (Guala&Mittone,2010: 579).

Diktatör oyunu, insanların sosyal adalet, duygusal empati, yardımlaşma ve kendi çıkarlarını nasıl gözettiklerini anlamak için önemli bir araç olup insan davranışını anlamlandırmak için başlangıç noktası oluşturmaktadır.

1.6.3.Kamu Malı Oyunu

Kamu malı oyununda oyuncular ortak bir havuzda birleştirmek üzere ellerinde bulunan paradan bir miktar vermek için teklifte bulunurlar ve oyunun sonunda toplanan tutar belirli bir düzeyde arttırılarak tüm oyunculara eşit miktarda paylaştırılmaktadır. Kamu malı oyunundaki amaç ortak çıkarlar söz konusu olduğunda insanların nasıl davrandıklarına dair bilgi elde etmektir (Yavuzaslan,2018: 225). Kamu malı oyunlarına örnek verilecek olursa bir oyuncunun eyleminin diğer tarafa zararlı bir dışsallık dayattığı çevre kirliliği, nehir suyu gibi tükenebilir kaynak paylaşımı gibi durumların modellemesidir. Kamu malı oyunlarında gönüllü iş birliği bulunsa da bu iş birliği düşük oranlı olup kurumsal düzenlemelerle giderilebilmektedir (Camerer,2011: 55). Kamu malı oyunu birçok toplumsal sorunun çözümlenebilmesi ve kamusal politikaların geliştirilebilmesi için yardımcı olmaktadır. Ayrıca iktisadi kararlarda kültürel açıdan farklılıkları açıklamada başvurulan etkin bir yöntemdir. Kamu malı oyunu Akın&Urhan (2015)'e göre insanların kamusal mal deneylerinde kamu mallarıyla ilgili verdikleri kararlarda bireysel farklılık olup olmadığını araştırıp diğerkam mı özgecil mi davrandıklarını sorularına cevap aramaktadır (Yavuzaslan,2018: 225).

2. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE DAVRANIŞSAL İKTİSAT İLİŞKİSİ

Toplumun bir parçası olan bireyler toplumda yetenekleri ve gerçekleştirmiş olduğu edimler doğrultusunda yaşarlar. Bireyler gerçekleştirecekleri edimlerde cinsiyet gözetilmeksizin eşit haklar doğrultusunda hareket etmek isterler. Bu bağlamda bireyin haklarını gözeten kavramlardan biri de toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği bir toplumda bulunan kadın ve erkeklerin insani haklarını kullanabilmesi, bulundukları topluma ekonomik, kültürel, sosyal açıdan katkıda bulunup gelişmesini sağlamak adına eşit koşullarda muamele görmesi ve eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini belirten bir kavramdır (Ecevit,2021: 24). Toplumun her alanında olduğu gibi hayatın ta kendisi olan iktisat biliminde de ekonomik davranışlar, iktisadi aktörler ve olaylar karşısında toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yaklaşımda bulunmak toplumsal cinsiyet eşitliği ve iktisat bilimi arasındaki ilişkiyi açıklamak ve içselleştirebilmek için önemlidir.

2.1.Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet (sex) kavramı kadın ve erkeğin biyolojik olarak yönelimini ifade eder ve tanımsal olarak da bakıldığında bireylerin biyolojik cinsiyetine göre belirlenen demografik bir olgudur (Vargel Pehlivan,2017: 498). Cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin toplumun içerisinde bulunduğu tutum ve davranışları belirleyici niteliktedir. Her ne kadar cinsiyet kavramı biyolojik unsurlarla eşleştirilse de toplumsal olarak oluşturulduğu için değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle yalnızca biyolojik unsurlarla açıklanamaz toplumsal olgularla da desteklenmesi gerekmektedir. Kadın ve erkeğin toplumsal tanımla desteklenmesi ise toplumsal cinsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikalı feministler tarafından adından ilk defa bahsettiren toplumsal cinsiyet kavramı (Vergel Pehlivan,2017)'ye göre erkek ve kadının biyolojik farklılaşmasına yüklenen ideolojik anlamlar ve değerler bütünüdür. Cinsiyet kavramı doğuştan süre gelir toplumsal cinsiyet ise insan oluşumunun ürünüdür. Toplumda

bulunan sosyo-kültürel değer yargıları kadın ve erkeği birbirinden ayrıştırıp toplumsal roller ve kimlikler oluşturmasını sağlar. Bu değerler doğrultusunda kadın ve erkeğin tutum, davranış ve sorumluluklarının nasıl oluşması gerektiği belirlenir. Toplumsal cinsiyet rolleri de denilen bu roller toplum tarafından tanımlanır ve toplumun bireylerden bu rollere uyması beklenir. Cinsiyet rolleri anne karnında oluşup yaşamın diğer alanlarında şekillenirken toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumda bulunan normlar ve kalıplara bağlı olarak dogmatik yargılara dönüşür (Saraç, 2013: 27). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında birçok farklılık bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Cinsiyet öğrenilmemiş toplumsal cinsiyet ise bireyin toplumda varoluş sürecinde oluşan bir kazanımdır.
- Cinsiyet biyolojik toplumsal cinsiyet ise kültüreldir.
- Cinsiyet kavramı herkes için aynı tanıma sahipken toplumsal cinsiyet ise toplumlar arasında farklılık göstermektedir (Kadılar,2011: 16).

Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetler arasındaki ayrımın açıklanmasına vurgu yapan salt biyolojiden faydalanmak yerine toplumsal normları da dikkate alan bir ideolojinin ürünüdür. Çeşitli çalışmalara konu olan ve akademisyenler ve sosyologlar tarafından araştırılmaya halen devam eden bu kavram Sancar (2009)'a göre cinsiyetten bahsetmek tamamen toplumsal cinsiyetten bahsetmek değildir. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet tartışmaları ne oranda insanların biyolojik farklılıklarını içerdiğine göre şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet biyolojik özelliklerin insana yüklediği anlamdan çok daha fazlasıdır. Erkekler üzerinden verilen örnekler cinsiyeti ifade etmenin yanı sıra örneklerdeki olguları da bir kimliğe sokar. Örneğin erkeklerin pembe renkte bir kıyafet giymeyi tercih etmemesi pembe renginin kadın cinsiyetine özgü olduğunu akla getirir. Böylece değişmez dogmatik bir düşünce de olsa toplumsal cinsiyet biyolojik dayatmalara dayandırılır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmalarında farklı görüşler de bulunmaktadır. Jaggar (1997) cinsiyeti biyolojik özellikler kümesi olarak tanımlarken toplumsal cinsiyeti ise bireyin davranışlarını içeren toplumsal normlar bütünüdür. Marshall (1999) ise toplumsal cinsiyeti toplumdaki kadın ve erkekler arasında oluşturulmuş olan çeşitli farklılıklar olarak tanımlamıştır. Kadın ve erkek ne kadar farklı niteliklere sahip olsa dahi

toplumsal anlamda eşit düzeyde görülmelidir. Çünkü farklılıklar iki tür arasında çeşitli cinsiyet ayrımcılıklarını meydana getirmektedir ve kadın da erkekte bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenebilmektedir. İstatistiki olarak incelediğimizde ve cinsiyet rollerinin dağılımı göz önüne alındığında kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığın oldukça farklı ve kadını kısıtlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Kadınların ekonomik, sosyolojik ve kültürel alanlarda sınırlandırıcı durumlarla karşı karşıya kalması toplumsal cinsiyet rollerinin ve alışılagelmiş cinsiyet ayrımcılığının toplumda normalize edilip geçmişten bugüne taşındığını göstermektedir (Saraç, 2013: 28).

2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rolleri

Hayatın içerisinde birden fazla durumla karşı karşıya kalmışızdır. Bu durumlar karşısında takındığımız tavır ve tutumlar çeşitli pozisyonlar ve aksiyonlar almamızı gerektirmektedir. Bu aksiyonlara rol denmektedir. Spence (1985)'in tanımına göre örgütsel bir yapı içerisinde bireyin sorumluluklarını, ayrıcalıklarını ve diğer insanlarla olan etkileşimini sağlayan kurallar bütünü olan roller doktor mühendis olmak gibi mesleki yönlerinin yanında anne olmak, kadın ve erkek olmak gibi toplumsal boyutları da içerebilmektedir. Toplumda kadın ve erkeğe giydirilen rollere ise toplumsal cinsiyet rolleri denmektedir.

Toplum bu rolleri kadın ve erkeğe dayatarak tıpkı bir aktristin senaryoya uymasını bekler gibi bu roller çerçevesinde hareket etmesini bekler. Bu terim cinsiyet kalıp yargılarını ve gelenekçi bir ifadeyle kadın ve erkeğin sosyal hayattaki farklılıklarını yansıtmaktadır. En genel anlamıyla toplumsal cinsiyet rolü bireyler, toplum ve cinsiyet kavramları arasındaki beklentilerdir (Dökmen,2004: 29). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin değerler bireylerin gerek sosyal gerekse de ekonomik davranışlarıyla ilişkilidir. Bu davranışlar algı ve tutumları oluşturmaktadır. O yüzden toplumsal cinsiyet algısı denildiği zaman toplumsal cinsiyet rollerini bu kavramdan ayrıştırmak doğru değildir (Öngen&Aytaç,2013: 4).

Cinsiyet rolleri kadın ve erkek için uygun görülmüş davranış ve erkeksi olmak ya da kadınsı olmak gibi erkek ve kadının sahip oldukları kişisel özelliklere verilen isimlerdir (Dökmen, 2004: 31). Toplumsal cinsiyet rolleri toplumda kadın ve erkek üzerinde farklı anlam ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri Dökmen

(2004)'e göre toplumdaki kadın ve erkeğin ekonomik statüsü, aile ve bireysel yaşamındaki rollerine dair farklılığı ifade etmektedir. Kadınlardan iş hayatında cam tavanlara hapsolması, erkeklerden daha düşük ücretler karşılığında çalışması aile ve bireysel yaşamında ise yemek yapmak çocuk bakımı, gece geç saatlerde sokağa çıkmaması ve giyim tarzına dikkat eden bir kadın olmak durumunda bırakılması gibi roller beklenmektedir (Yılmaz vd., 2009: 777-778).

Genel anlamda toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeğe çizilen bir prototipin uygulanması beklentisidir. Toplumsal cinsiyet rolleri erkeklerden beklenilen ile kadınlardan beklenen rollerde zıtlık gösterse dahi bu rollerin yaptırımlarına maruz kalan tüm bireyler kendilerini baskı altında hissetmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bu bağlamda kadınları olduğu kadar erkekleri de sınırlandırmaktadır. Günümüzde kadınlar kadar erkekler de negatif durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Geçici vd.,2017: 22).

Toplumsal cinsiyet rollerinin yanında toplumun kadın ve erkekten beklemiş olduğu özellikler de mevcuttur. Kadın ve erkeklerden beklenen bu özellikler Franzoi, (1996)'ya göre toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak tanımlanmaktadır. Bu kalıp yargılar genellikle bilişseldir. Bireyler bir düşünce için kanıya varmakta çok fazla düşünmezler düşüncenin gerçekliğini sorgulamadan genel geçer tepkiler verirler (Dökmen,2004: 32). Kalıp yargıları ayrımcılığa ön yargı oluşumuna ve eşitsizliğe neden olmaktadır. Ayrımcılık kalıp yargıların ve önyargıların davranışlara dönüştürülmesidir (Saraç,2013: 28). Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları dogmatik ve evrensel değerlere sahiptir. Bu kalıp yargılarda kadından duygusal yönü ağır basan görevler; anne olmak, çocuk sahibi olmak, itaatkâr, sessiz, uyumlu olması gibi özellikler beklenirken erkekten daha mantıksal ve güç gerektiren kararlar ve eylemler; para kazanmak, fiziki güç gerektiren işlerde görev almak, güçlü, sert olmak gibi beklenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bireyler dünyaya gelmemiş olsa dahi bireye dayatılıp etiket olarak yapıştırılmaktadır. Doğacağınız evdeki ebeveynlerinize yöneltilen cinsiyet soruları sizin dünyaya hangi cinsiyet kalıpları yakıştırılarak geleceğinize karar verdirir. Böylelikle toplumdaki rolünüz dünyaya gözünüzü açmadan başlamış olur. Çünkü toplum biz hayata gelmesek bile bizim için

kullanılacak olan rol ve kalıplara çoktan bizi dahil etmiştir. Cinsiyet kalıpları bu nedenle değişkenlik göstermemektedir. (Saraç, 2013: 92).

2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Kuramlar

Toplumsal cinsiyet rollerini oluşturan sosyolojik, ekonomik ve kültürel değerler bulunmaktadır. (Öngen&Aytaç, 2013: 4) Cinsiyet rolleri kişilerin çevresel etkileşimlerini ifade eder (Blackstone, 2003: 4). Bu rolleri çeşitli inanç ve toplumsal kuramlar oluşturmaktadır. Bunlara da toplumsal cinsiyet rolleri kuramları denilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri kuramları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olmak üzere üç ana başlıkta incelenmektedir.

2.2.1 Biyolojik Kuram

Toplumsal cinsiyet rolleri kuramlarının ilki olan biyolojik kurama göre kadın ve erkeğin sahip oldukları biyolojik farklılıklar onların üstlenmiş olduğu rol ve davranışları açıklamaktadır. Biyolojik kuram cinsiyet rollerini belirlemede etkin bir göreve sahiptir. Kadınların çocuk doğurması, anne olması, menstrüel dönemlere sahip olması gibi roller biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bazı kuramcılara göre kadın ve erkeğin beyin yapılarının farklı oluşu bilişsel işlevlerde de farklılık göstermektedir. Kadınların sözel anlamda kendini erkeklere oranla daha iyi ifade ediyor oluşu buna örnek gösterilebilir (Kadılar, 2011: 45).

2.2.2 Psikolojik Kuram

Psikolojik kuramlar arasında psikanalitik, sosyal öğrenme, bilişsel gelişim ve toplumsal cinsiyet şeması kuramları bulunmaktadır. Psikanalitik kuramlar bireyin küçüklükten beri ailesinde görüp içselleştirdiği bilinçaltında cinsel kimlik oluşumlarına uygun davranışlara uyumlandığını ifade eden kuramdır (Vargel Pehlivan, 2017: 507). Bu kuram Freud'un kurmuş olduğu toplumsal cinsiyet oluşumunu anlatan en eski kuramlardan biridir.

Freud'a göre biyolojik ayrılıklar toplumsal cinsiyeti oluşturmuştur. Libido kavramıyla açıklamış olduğu bu kuramda üç dönemden bahseder. Bunlar çocukların kendileri arasında cinsiyet farklılıklarına karşı bir farkındalık geliştirmediği anne

sevgisinin ön planda olduğu dönem, farklılıkların bilincinde oldukları dönem ve cinsel kimlik gelişiminin başladığı dönemdir. Freud cinsel kimlik oluşumunu erkek cinsel organına sahip olunup olunmamakla belirlendiğini ifade etmiştir. Bu yönüyle Freud'un tamamen biyolojik etkenlere indirgenen kuramı feminist araştırmacılar tarafından toplumsal cinsiyet kimliğini tam anlamıyla ifade etmediği için eleştirilmiştir. Çünkü cinsel organ keşfi toplumsal cinsiyet kimliği oluşumu için yeterli bir sebep olarak görülmemiştir (Kadılar, 2011: 47-48).

Sosyal öğrenme eylemsel olarak koşullanma, model alma ve taklit etme, gibi aşamalardan oluşan ve toplumsal cinsiyet davranışlarını sosyal etkileşime dayandıran bu kuram ilk olarak Bandura tarafından ortaya çıkmıştır (Tatlıoğlu, 2021: 15). Bu kurama göre birey çevresiyle etkileşim halinde olduğu için etrafındaki davranışları aynalamaktadır. Edimsel koşullanmaya flört şiddeti ve kadın cinayetlerini, model alma ve taklit etme sürecine ise kız çocuklarının annelerini ya da kendilerine rol model bireyler seçip onların yapmış olduğu davranışları kendi hayatlarına yansıtması örnek gösterilebilir (Kadılar,2011: 49). Bilişsel gelişim kuramı Dökmen (2004)'e göre kişinin kendi isteğine göre cinsel kimliğini kazandığı kuramdır. Toplumsal cinsiyet şema kuramı ise bilişsel gelişim kuramının ve sosyal öğrenme kuramının sentezinden oluştuğu için toplumsal cinsiyet rollerinin kültürel etkenlere bağlı olduğu görüşünü benimseyen kuram olarak da tanımlanabilir (Gündüz Kalan, 2010: 78).

2.2.3 Sosyolojik Kuram

Sosyolojik kuram toplumlar arası sınıflaşmaya bağlı olarak cinsiyet eşitsizliğini ifade etmektedir. Kadınlara eşit hak ve özgürlükler tanınmaması ekonomik olarak kadının konumunun erkekle aynı düzeyde olmadığını ekonomik sistemlerde alınan kararlarda erkeklerle eşit ve aynı öneme sahip olmadığını anlatan kuramdır (Kadılar,2011: 52).

2.2.4 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

En genel anlamıyla toplumsal cinsiyet eşitliği toplumdaki bireylerin ekonomik, sosyokültürel ve politik olarak eşit fırsat, hak ve özgürlüklere sahip olması olarak bilinen toplumsal cinsiyet eşitliği Saraç (2013)'e göre, kadın ve erkeğin hem

kamusal alanda hem de özel alanda eşit haklara ve fırsatlara sahip olması ve her ikisinin de bu alanlarda eşit olarak katılımı demektir. Toplumda bulunan ve kadınların karşılaşmış oldukları maddi ve manevi eşitsizlikleri gidermek için ortaya çıkmış olan bu kavram toplumun her alanında eşit koşullar, eşit muamele ve eşit fırsatlar sağlanmasını ifade eder. Detaylı olarak incelendiğinde kaynak dağılımında eşitliğe, kadın ve erkeklerin biyolojik olarak farklılıkları baz alınarak davranış ve değerlerine eşit derecede yaklaşılmasına bireylerin becerileri doğrultusunda özgür kararlar alabilmesine, dil, din, sınıf ve siyasi görüş fark etmeksizin farklılık gösteren her insanın farklılıklarına saygı duyulmasını ve sahip oldukları nitelikler nedeniyle eleştirilmeden, ayrımcılık yapmadan toplumda kabul görmelerini sağlar.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinde gelir, eğitim, kadın ve erkekten beklenen roller ve ekonomik davranışlar olmak üzere yaşamın her alanında bulunan sosyal ve kültürel farklılıklar üzerinde durulur (Ecevit,2021: 25-26). Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı aynılık eşitliği, farklılık eşitliği ve dönüştürücü eşitlik yaklaşımı olmak üzere üç başlıkta incelenmektedir.

- **Aynılık Eşitliği**

Aynılık eşitliği anlayışında kadın ve erkek bireylerin aynı muameleyle karşılaşmakta olup eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet varlığı fikrini içerir. Bu anlayışa göre kadınlar da erkeklerle birlikte eşit standartlarda hak ve yaptırımlara sahip olmalıdır (Ecevit,2021: 26).

- **Farklılık Eşitliği**

Farklılık eşitliği eşit olanaklara sahip olmayan kadınlara eşit olanaklar verilene kadar kısa vadeli çözümlerle yaklaşılması durumudur (Ecevit,2021: 27).

- **Dönüştürücü Eşitlik**

Dönüştürücü eşitlik yaklaşımı kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerindeki eşitsiz yaklaşımlar karşısında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedeni sorgular ve bu ilişkileri yeniden düzenler (Ecevit,2021: 32).

Toplumsal cinsiyet eşitliği toplumun her alanında çözüme kavuşturulması gereken bir sorundur. Özellikle ekonomi alanında kadınların erkeklerle eşit şartlar doğrultusunda ilerlememesi alacakları ekonomik kararlarda toplumda bulunan cinsiyet rollerine, stereotiplerine ve kalıp yargılarına maruz kalmaları ekonomik

başarılarını baskılamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı olmayan ekonomik kararlar eşitlikçi olmayan toplumsal bir yapıyı da beraberinde getirmektedir. Adil olmayan kadınların ikincil konuma atıldığı ekonomik sistemlerde sürdürülebilirlikten ve kapsayıcılıktan söz etmek mümkün değildir. Yapılan çalışmalara göre kadınların ekonomik davranışlara dahil edilmesinin her türlü özgürlüklerinin bulunması erkeklerle eşit fırsat ve haklara sahip olmasının toplumların gelişmişlik düzeyiyle yakından ilişkisi vardır (Aydın Yılmaz,2015: 1). Toplumların gelişmişlik düzeylerinin belirleyicilerinden biri de eğitimdir. Bu nedenle üniversitelerdeki öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına olan yaklaşımları önemlidir.

2.2.5. Feminizm ve Feminist İktisat

Feminist sözcüğü eşitlik mücadelesi verenleri yermek için eserlerinde kullanmış olan Alexandre Dumas aracılığıyla 1872'de Fransızca'ya girmiştir. Günümüzde kabul gören mücadele fikrini temsil eden anlamında ise ilk kez Hubertine Auclert tarafından kullanılmıştır (Rochefort,2020: 10). Feminizm kelime olarak femina (kadın) kelimesinden türemiş olup kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamayı hedefleyen her iki cinsiyetin haklarına önem veren ekoldür. Geçmişten günümüze geliş sürecinde yanlış algılara maruz kalmış olsa da feminist görüş kadını yüceltip erkeğin haklarına saldırmak ve erkek düşmanlığı olarak sanılmasının aksine kadınların da erkeklerle eşit fırsatlarda oluşunu aynı kulvarda ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır. Kadınların ekonomik ve sosyal hayatta erkeklerden farklı bir muameleye maruz kalması ikincil konumda olması gerektiği düşüncesi feminizmin kadınlar üzerinde yoğunlaşan bir teori olduğu kanısını da beraberinde getirmiştir. Bir düşünce tarzı olarak 16. y.y 'da ortaya çıkan feminizmin disiplin olarak kabul edilmesi 1970'leri bulmuştur. Feminizm 18.y. y'da yaşanan Amerikan ve Fransız devrimleriyle birlikte siyasal eşitlik, insan hakları, vatandaşlık gibi temel özgürlüklerin sorgulanmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. O tarihten bugüne kadar olan süreçte feminizm ekolü her bireyin doğuştan sahip olduğu eğitim, çalışma, aile hakkı, özel hayat gibi yasal, toplumsal ve kültürel haklara ve bu hakların eşitliği ve ifade özgürlüğü düşüncesine dayanmaktadır (Rochefort,2020: 10-12).

Feminist hareketler ve zamanla değişen toplumsal cinsiyet algısı feminizm çalışmalarında da dönüşüme neden olmuştur. Böylece zenginleşen araştırma

yöntemleriyle birlikte feminizm ana öznesi salt kadın olmanın yanında erkek hak ve özgürlükleri de çalışmaların ilgilendiği konular arasına girmiştir. Saygılıgil(2015)'ten alıntılandığına göre Davis(1975) hem kadınlarla hem de erkeklerle ilgilenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Feminist araştırmalar toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklı daha çok gündelik yaşamın içerisinde bulunan ve kadını özgürleştirmeyi amaçlayan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasına yönelen feminist düşüncelere önem vermektedir (Saygılıgil,2015: 277). Tarihsel anlamda feminist hareket incelendiğinde ifade ettikleri dönem ve amaçlar doğrultusunda "Birinci Dalga Feminizm" "İkinci Dalga Feminizm" ve "Üçüncü Dalga Feminizm" olmak üzere üç kavramda incelenmektedir.

- **Birinci Dalga Feminizm**

Birinci dalga feminizm döneminde kadınlar oy kullanmak yönetime katılabilmek gibi siyasal haklar arayışında olup ırkçılıkla mücadele etmişlerdir. Irkçılıkla mücadele edilmesinin nedeni Amerika'da beyazların oy kullanma hakkı bulunduğu ama siyahilerin oy hakkı bulunmamış olmasıdır. Birinci dalga feminizm döneminde çözüme kavuşturulması gerektiğine inanılan konular ataerkilliğe karşı direnç göstermek, toplumsal rollerde ve statülerde değişim meydana getirebilmeyi amaçlamaktır (Taş,2016: 169).

- **İkinci Dalga Feminizm**

İkinci dalga feminizm dönemi 19.yy'da ortaya çıkan teknolojik gelişmelerle birlikte meydana gelmiştir bir dönemdir. Bu dönemde kadınların ilaç temin edememesi gibi tıbbi zorluklar yaşaması kadınları ortak paydada birleştirmiş ve daha geniş kitlelere daha fazla kadına ulaştırılmasını istemişlerdir. Böylelikle ikinci dalga döneminde feminizm hareketi herhangi bir grup için değil tüm kadınlar için yürütülmeye başlanmıştır (Taş,2016: 169-170).

- **Üçüncü Dalga Feminizm**

Üçüncü dalga feminizmi ikinci dalga feminizmde kabul ettirilmeye çalışılan üst orta sınıf kadınlara olan bakış açısına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu tepkinin amacı kadın hareketlerinin evrensel nitelikte olması sadece beyaz kadınların değil siyahi kadınların da sorunlarının çözüme kavuşması gerektiği düşüncesidir. Üçüncü dalga feminist savunucuları kadına şiddet, cinsellik gibi konularda kadınlara uygulanan

psikolojik ve fiziksel baskı ve kalıplarla mücadele edilmişlerdir. Üçüncü dalga feministleri kadınların erkekler karşısındaki konumuna odaklanmanın yanında güvenlik, sosyoekonomik eşitlik, kalkınma ve gelişmişlik düzeyleri, sosyal adalet ve eşitlik konularının üzerinde durmuşlar bu da feministlerin kendi içinde gruplanmasına neden olmuştur. Bu nedenle de üçüncü dalga feministleri eleştirel bakış açısından öteye gidememiştir (Taş,2016: 171-172). Feminizm düşüncesi temelde toplumda kadınların konumlarının erkeklere göre geride kalmaması için ataerkil düzeni eleştirmektedir. Bu eleştirel bakış açısı feminist hareketlerde liberal feminizm, kültürel feminizm, radikal feminizm ve Marksist feminizm olmak üzere farklı görüş ve ekollere neden olmuştur (Vargel Pehlivan,2017: 509).

2.2.6. Liberal Feminizm

Liberal feminizm toplumda kadınların yasal olarak erkeklerle aynı hak ve özgürlüklere sahip olması için çalışmalarını garantici önerilere dayandıran feminizm anlayışıdır. Liberal feminizmin temel inancı ırkçılık, cinsiyetçilik gibi kötü düşüncelere karşı farklı öneriler getirmektir (Almeder,1994: 300). Liberal feminizmin en önemli savunucularından biri J.Stuart Mill'dir. Mill'e göre kadınların üzerinde bulunan yasal ve sosyal kısıtlar yalnızca liberal feminizm anlayışıyla kaldırılır. Böylece de eğitimde gelişim, istihdam için alan açılmış ve rekabet ortamı yaratılmış olur. Liberal feminizm kadınların iş piyasasında erkeklerle aynı düzeyde rekabet edebilmesini sağlar. Liberal feministler toplumsal değişimin gereklerini kabul ederler ve özgür eşit birey anlayışını teşvik ederler. Bunu yaparken cinsiyetler arasında bulunan göz ardı edilemez farklılıkları kabul ederler. Onlara göre tüm bu farklılıklar saygı çerçevesinde kabul edilmelidir (Graham,1994: 160-166).

2.2.7.Kültürel Feminizm

Kültürel feminizm dişil değerler doğrultusunda güçlü kadın toplumunu ifade eden ütopik bir görüştür. Kültürel feministler eleştirel olarak düşünce yapısına sahip olan kadın ve erkekler arasındaki benzerliklerden çok kadın olmanın kuvvet ve gurur kaynağı olduğunu ifade ederler kollektif yaşam formu yönünde inançları vardır. Kültürel feminizm anaerkil bir yapıya sahiptir. Toplumda kadınların iş birliği ve barış içerisinde olduğu şiddet eğilimi olmayan kamusal bir ortamın oluşturulması 19.yy'ın

ikinci yarısında ortaya çıkmış olan kültürel feminizm anlayışına dahildir (Donovan,2013: 73-74).

2.2.8.Radikal Feminizm

Radikal feminizm sosyal ve ekonomik yaşamda erkek üstünlüğüyle mücadele etmek adına kurulmuş siyasi içerikli bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Ancak radikal feminizm çeşitli söylemlerle sınırlı kalmıştır. Kültürel feminist olarak da kendilerini tanımlayan radikal feministler ev işleri, çocuk bakımında eşit görev paylaşımı gibi özel alanlarda eşitliği talep eden topluluktur. Radikal feministler kadınların ikincil konumda olma nedenlerini sadece sınıfsal ve kültürel koşullara dayandırmamaktadır. Cinsiyetlerin kutuplaşmasına karşı çıkan güruhtan bunu onaylayan ve tersine bir cinsiyetçiliği benimsemeye giderek böylelikle erkeklerin cinsiyetçi davranışlarına meydan okuma düşüncesinden kadınların sınıf ön yargılı davranışlarına meydan okunulacağını düşünmüştür. Zamanla radikal feminizm anlayışı ekonomik ve siyasi bakımdan birçok engellerle karşılaştığı için 1975'te yerini kültürel feminizm anlayışına bırakmış ve kültürel feminizm anlayışı ortaya çıkmıştır (Willis,1984: 91-112).

2.2.9.Marksist Feminizm

Marksist feminizm 20.yy.'ın ortalarında yeni bir siyasi yönelim olarak ortaya çıkmış olan feminist düşüncedir. Evlilik, kadınların ev içi emeği ve cinsellik gibi konularda muhafazakar tutum sergileyen bu görüş birey ve toplumun sosyal,siyasi ve ekonomik vb her yerinde radikal bir dönüşümü savunur. Genellikle toplumsal cinsiyet,ırk ve sınıflar arasında kadınların sorunlarına öncelik verir (Luxton,2014: 146). Marksist feminizm görüşü beş temel ilke üzerine kurulmuştur. Bunlar;

- Kadınların özgür oluşu herkesin özgür olması demektir. Herkesin özgür olamadığı bir durumda özgürlükten bahsedilememektedir.
- Yöneticilerin devrilebilmesi ve mevcut yapılar için koalisyona ihtiyaç vardır.
- Birbirimizle ilgilenme ve ilişki içerisinde olma şeklimiz yaratacağımız geleceği şekillendirecektir.
- Kapitalizm kadınların ücretsiz bakım emeğine dayanır ve başarılı olabilmek için önceliği bu temel soruna yöneltmek gerekmektedir.

- Marksist feminizm düşlediği toplum görüntüsü baskı ve sömürü karşısında direnç gösteren, örgütlenen ve beraber yaşayabilmenin yollarını bulan bireylerin çalarıyla oluşturulacaktır (Luxton,2014: 155).

Marksist feminizm serbest piyasa girişimlerini eleştirir. O görüşü savunan feministler kişisel yaşamda, kadınları ücretsiz bakımda tamimiyle sorumlu kılan cinsiyetçi iş bölümlerini sorgular ve genel olarak toplumsal cinsiyet ve ırkı ortak paydada birleştiren bütünleştirici bir toplumsal üretimi savunur (Luxton,2014: 168).

Feminist düşünce anlayışının savunduğu kadın ve erkeklerin hayatın her alanında olduğu gibi ekonomik şartlarda da eşit düzeyde görev ve yaptırımlarla karşı karşıya kalması gerektiği bilinci feminizmin iktisat bilimine entegre olup gelişmesinde etkili olan eleştirel bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Feminist ekonomi; ekonomik davranışlar sergileyen bireyler üzerinde incelemelerde bulunur. Bireylerin sahip olduğu ekonomik güçlerinin hedef ve çıkarlarının ekonomik çıktılarına olan yansımasının toplumsal roller ve sosyal ilişkilerle olan ilişkisini inceler. Ekonomik davranışların cinsiyetler ve ırklar gibi sosyodemografik unsurlardan ne yönde etkilendiğini araştırır. Feminist ekonomi için cinsiyetlendirilmiş bir çevrede kadın ve erkeklerin ekonomik rollerinin tutum ve davranışlarına olan etkileri dikkat edilen unsurlardandır (Austen,2015: 8).

2.2.10. Feminist İktisat

Kadınların ikincil planda olmasının nedenleri arasında gelir dağılımı, ücret beklentileri gibi önemli ekonomik haklar karşısında eşit hak ve konuma sahip olma düşüncesi feminizm ve iktisadı birleştirmiştir. Böylelikle feminizm ve iktisat kavramlarını ele alan feminist iktisat anlayışını ortaya çıkartmıştır (Yetişen, 2010: 70). Ekonomide kadının yerini değil ekonomiye olan bakış açısını inceleyen feminist iktisat literatürde yer aldığından itibaren iktisat bilimine çeşitli katkılarda bulunmuştur. İktisat tarihine bakıldığında 1980'lerde ortaya çıkan feminist iktisat teorik ve ampirik olarak kadının ekonomideki yerinin iktisadi açıdan ve kadınca bir perspektiften nasıl konumlandırılabileceğine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Strober (1994)'e göre alan yazında önemli çalışmaları bulunan feminist iktisatçılar J.A.Nelson, M.Ferber ve N.Folbre'dir. Feminist iktisat, iktisat biliminin teorilerinde yeni yöntemleri ve görüşleri içerisinde barındıran bir disiplin olduğu için iktisadın alt

dalı değil de kesişim noktası olmuştur. Feminist iktisat; iktisada feminen görüşü entegre eden bir bakış açısı olarak düşünülebilir.

Feminist iktisat ekonomik davranışların cinsiyet rollerinden doğrudan etkilendiğini ve ekonominin toplumsal cinsiyet anlayışıyla iç içe olduğunu söyler. Feminist iktisat ekonomide nesnellik kavramını sorgular ve kişinin davranışlarının, kültür ve yaşam deneyimlerinin ne üzerine çalışacağını doğrudan etkilediğini söyler. Feminist iktisat ekonomi bilimiyle metodolojik açıdan ilgilenir ve ortaya atılan düşüncelerin yeniden değerlendirilmesini sağlar (Strober,1994: 143).

Feminist iktisatçılara göre anaakım iktisatta bireyler rasyonel davranışlarda bulunurken feminist iktisat bakış açısına sahip olan bireyler irrasyonel (karmaşıktır) toplumsal ve sosyal etkenlerden etkilenmektedir. Bu yönüyle feminist iktisat ve davranışsal iktisat ortaya çıkış açısından benzer özellikler göstermektedir. İki disiplinin ortak yönü bireylerin salt matematiksel analizlerden ve rasyonel davranışlarda bulunan varlıklardan daha fazlası olduğu görüşünü savunmasıdır (Esentürk, 2018: 4-6). M.A. Ferber ve J.A. Nelson (1993) gibi feminist iktisatçılar ekonomik karar verme süreçlerinde alternatif bir model olması gerektiğini savunmaları bu görüşün desteklendiğini yansıtmaktadır.

Feminist iktisat anaakım iktisadın incelediği konulardan farklı olarak kadının ekonomideki konumunun yanında ekonomide kadına olan tutum ve bakış açısını da incelemiştir (Esentürk, 2018: 8). Feminist iktisat kadın ve erkeklerin eylemlerinin, tercihleri üzerindeki etkisiyle ilgilenir ve bu yönüyle iktisattan ayrıştırılabilir. Feminist ekonominin temel kavramlarından biri de ekonomik davranışın konumlandırılmasıdır. Feminist ekonomi genel olarak toplumsal rollerin ekonomik sonuçları nasıl etkilediği ve cinsiyet, yaş gibi sosyal ve demografik unsurlardan ne derecede etkilendiğini sorgular (Austen, 2015: 7-8).

Toplumda erkek ve kadınların çevresel etkenler doğrultusunda farklı davranış kalıplarına uymaları beklenir. Bu etkenlerin cinsiyetlendirilmiş oluşunun ve kadın-erkeklerin ekonomik rol ve davranışları üzerindeki etkilerine dikkat çeken feminist iktisat bu yönüyle davranışsal ekonomi ile ortak paydada ele alınabilir. Pujol (1997)'ye göre ortak bir perspektifte ele alınması gereken ekonomik davranışlar ve feminist ekonomi bireylerin kariyer, iş hedefleri ve ücret beklentileri gibi ekonomik

durumlara odaklanmaktadır bu yüzden de aynı düzlemde incelenmelidir (Austen, 2015: 8). Literatürdeki çalışmalara bakıldığında davranışsal iktisadın ve feminist iktisadın ekonomik davranışlarda cinsiyet unsurunu gözetip kişisel zevkler ve karşılıklılık gibi kavramlarla ilgilendiği görülmektedir (Austen, 2015: 5).

2.2.11. Feminist İktisadın Gelişimi ve İktisada Etkileri

Feminist iktisat 1840-1870 yıllarında mülkiyet eşitlik teorisini savunan J.S.Mill ile ortaya çıkmıştır (Eroğlu&İşler, 2004: 58). Mill teorisinde kadın haklarından bahsedip kadınları ötekileştirmeyip erkeklerle birlikte çalışma hayatında eşit düzeyde var olabileceklerini ve onlarla aynı ücretleri almaları gerektiğini belirtmiştir ve çalışmalarını bu yönde gerçekleştirmiştir (Görgü, 2018: 94). Pujol (1992)'ye göre M.Fafcett, B. Webb ve A.Biggs eşit ücret anlayışını iktisada entegre edilmesini sağlayan diğer feminist iktisatçılardandır. Eşit ücreti savunan bir diğer feminist iktisatçı ise M.H. Strober'dir. Strober (1994) 'e göre 1960 yıllarında iktisat biliminde kadınların iş gücüne dahil edilmesi, ücret farklılaştırılması, mesleki ayrım gibi konuların dahil edilmesiyle iktisat alan yazını kadını önemseyen bir boyuta evrilmiş böylece feminist iktisat hareketi başlamıştır.

Feminist iktisat 1980'lerin başından sonuna ve 1990'lı yıllara kadar olan süreçte iktisadın temelinde bulunan fakat görünmeyen cinsiyetçilik kavramını, iktisadın yapısının ne olması gerektiğini bir disiplin olarak sorgulamaya başlamıştır. Feminist iktisat Ferber ve Nelson gibi iktisatçılarca 1990'lı yıllarda toplumsal cinsiyet tartışmaları ile doğru orantılı olarak ortaya çıkmış tutucu düşünce sisteminin yerini modernite düşünce sisteminin aldığı maskülen normların etkilerini iktisat bilimiyle inceleyen yeni bir oluşumdur. Ferber & Nelson'un kitabı olan ve diğer feminist iktisatçıların da görüşlerine yer veren "Beyond Economic Man: Feminist Theory and Economics" adlı eserde ekonomide kadın bakış açısının dikkate alınmasını ekonomik teorilerin ve ekonomik aktörlerin bu şekilde incelenmesi gerektiğini, kadının statüsünden ziyade iktisat kuramının oluşturulmasında toplumsal cinsiyetin rolünün göz önünde bulundurulması gerektiğinden bunun aksi olduğunda iktisat yazınında olan çalışmaların feminist iktisatta kabul edilemeyeceğinden bahsetmektedir. Ferber

ve Nelson'a göre iktisadi bilgiler davranışlarımızdan ve yaşam deneyimlerimizden bağımsız olarak düşünülemez bu nedenle davranış ve cinsiyet, sosyo-demografik unsurlar gibi kişinin değer yargılarına bağlıdır. Sezgisel yollarla öğrenilen yöntemleri ve olayları anlamlandırmaya yöneliktir o nedenle de görecelik esasına dayanmaktadır. Bu bağlamda farklı bilgi biçimleri değerlendirildiğinde sınırlandırmalara maruz kalmadan ve bu bilme biçimlerinde hiyerarşi aranmamalıdır (Yetişen, 2010: 64).

Serdaroğlu (1999)'a göre feminist iktisadın temelleri erkek egemen anlayışın yanında kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin de ele alındığı kuramsal açıdan incelendiği çalışmalara dayanmaktadır. Marksist ve neoklasik iktisat yaklaşımlarına göre toplumsal cinsiyetçi yaklaşıma sahip olan rollerden dolayı kadınlar çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Ancak erkek egemen ideolojilere sahip olan bu iktisadi görüşler bu olumsuzlukları görmezden gelmektedir.

Kuiper & Sap (1995) iktisat disiplininde toplumsal cinsiyetçi yanlılığın hâkim olduğu ve normların iktisadi olayları etkilemediği görüşünün sorgulanıp eleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kadınlara karşı gösterilen cinsiyetçi iş bölümüyle birlikte kadın kişisel alana itilmiş iktisadi faaliyetlerine sınırlandırma getirilmiştir. Böylece iktisatta kadınlar görünmez bir noktaya gelmişlerdir (Serdaroğlu, 2010: 13).

Feminist iktisadın oluşum noktası kadına olan bakış açısının iktisada dahil edilmesi olsa da feminist iktisat anlayışının temeli ne kadınların iktisat bilimi içerisinde kendilerine yer bulmaları ne de erkekleri soyutlayan iktisatlaştırılan kadın anlayışına sahiptir bunlardan çok daha fazlası olan feminist iktisat felsefesi kadın başkaldırısında modernist yaklaşımları ele almaktadır bu nedenle de postmodernist bir bakış açısına sahiptir denebilir. Nelson (1995)'e göre bireyleri etkin kökenlerine ve sosyal statülerine göre yargılamaktan kurtarıp çoğulcu bir yaklaşımla inceleme anlayışına sahip olan feminist iktisadın amacı kadın ve erkek davranışlarını ve deneyimlerini zengin bir perspektiften incelemek ve çeşitli konularla genişletmektir.

Feminist iktisatla birlikte iktisat literatüründe pek çok reformist düşüncelere ortam hazırlanmıştır. İktisattaki ampirik ve teorik sınırlandırmalar ve önyargılar bir tarafa bırakılıp bilimin ve bilginin ışığında iktisadın sınırlarından ayrılmasına zemin hazırlamaktadır. Feminist iktisat sözcüğünden ilk defa "Amerikan İktisatçılar Birliği"

toplantısında bahsedilmiş daha sonrasında feminist iktisatçı fikirlerin tartışılabileceği çeşitli araştırmaların yapılabileceği bir platform olan Feminist İktisatçılar Birliği kurulmuş ve ekonomide kadın ve erkek eşitliğini önemseyen akademik çalışmaların yapılmasına ortam hazırlanmıştır (Eroğlu&İşler, 2004: 58-60).

İktisadi düşünce okullarına olan etkisine bakıldığında feminist iktisat öncelikle neoklasik iktisadı sonra diğer iktisadi düşünce okullarını özgürlük açısından eleştirmiş neoklasik iktisadın paradigmalarına yeni bir çerçeveden bakmış ve iktisattaki dogmaların dışına çıkmıştır. İktisatta egemenlik ataerkil düşünce tarzıyla bağdaştırıldığından feminist iktisat neoklasik iktisadın bu algılarını değiştirmeyi amaçlamıştır. Bu da ataerkil bakış açısına karşı çıkıp çeşitli eleştirilerde bulunmasına neden olmuştur. Feminist iktisadın hareket noktası ana akım iktisadı eleştirmekten oluşmaktadır. Böylelikle iktisattaki alışagelmiş yöntem, kapsam ve modellemelerin getirmiş olduğu sınırlandırmaların aşılabileceği öngörülmüştür (Yetişen, 2010: 58).

Geleneksel iktisatta kadınların bilimsel bilgiye ulaşma ve o bilgiyi işleme konusunda kadınlar yetkin bir konumda görülmemiş ve erkeklerle eşit özgürlükler tanınması konusunda geride kalmışlardır. Genel olarak rasyonel bir düzlemde olduğu varsayılan mantık, matematik gibi nesnel argümanlar üzerine kurulmuş olan iktisat biliminde ekonometrik modeller ve tekniklerle savlar açıklanıp bilimselliği kanıtlanmaya çalışılmış olup soyut analizlerden bağımsız kalınmıştır. Ancak feminist iktisatta soyut analizlere de yer verildiği ve ispatlarında aranan rasyonaliteden bağımsız bilimsel çalışmalara yer verilebileceği de görülmektedir (Yetişen,2010: 30).

Feminist iktisat bu sınırları aradan kaldırmayı amaçlamış ve bunun için çeşitli oluşumlar içerisinde olan iktisadi bakış açısı olmuştur. Bu doğrultada kadınların ekonominin her alanında var olup kadınların küçük işletmelerde erkeklerin ise büyük şirketlerde istihdam edilebilmesini değil kadın bireylerinde erkeklerle eşit düzeyde istihdam edilebilme fırsatına sahip olması gerektiğine kendilerini geride kalmış hissetmemeleri için her türlü yaptırımın oluşturulması gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Bu koşullar sağlandığı takdirde toplum nezdinde hem kadınlar ikincil pozisyonda görülmeyecek hem de feminist iktisadın karşı çıkmış olduğu dişil bir düzen oluşmayacaktır. Bu bağlamda ekonomik anlamda tam bir eşitlikten söz edilebilecek toplum koşulları yaratılmış olacaktır (Yetişen,2010: 110).

Ana akım iktisat ve diğer iktisadi akımlara bakıldığında klasik iktisat öğretilerinde hümanistik açıdan eksiklikler olduğu feminist iktisatçıların bu eksiklikleri gidermeye çalıştığı görülmektedir. Onlara göre iktisadın konusu iktisadi faaliyetlerde kurumsal ve aile içerisindeki düzeni sağlayacak şekilde karşılıklı kurulacak olan ilişkilerle genişletilmelidir (Yetişen,2010: 65). Serdaroğlu (2010)'a göre ana akım iktisadın davranış modelleri özerk, kişisel çıkarlarını gözeten kıt kaynakları etkin bir şekilde dağılımını sağlayan modelleri içermektedir.

Feminist iktisatçılar yerleşik iktisat anlayışının dişil olarak gördüğü özellikleri (bolluk, diğerkamlık, gibi) göz ardı ederek kıtlık, bencillik gibi eril olarak görmüş olduğu kavramlar üzerine inşa edilmiş olduğunu ve iktisattaki kadın davranışlarının toplumsal cinsiyetçi bir yaklaşımın sonucu olduğunu savunmuşlardır (Serdaroğlu,2010: 14). Serdaroğlu (2010)'a göre Pujol ve Kuiper yapmış olduğu çalışmalarda Marshall, Edgeworth gibi neoklasik iktisatçıların kadınları insan olarak algılamadıklarını Adam Smith'in "Ahlaki Duygular Teorisi" adlı eserinde kendini kadın ve dişile ilişkin olan tüm kurum ve kuruluşlardan soyutladığını anlatmaktadır. Bunun altında yatan neden ise eril, bencil ve rasyonel olarak görülen iktisat anlayışıdır. Feminist iktisatçılar sanıldığı üzere piyasa koşullarında kadınların egemen olmasını değil kadın bakış açısının ekonomiye dahil edilmesi gerektiğini rasyonalitenin yanında irrasyonelliğin de olması gerektiğini savunmaktadır (Görgü, 2018: 96).

2.2.12. Feminist İktisadın Kolları

Feminist iktisat düşüncesi metodolojik açıdan farklı görüşlere sahip olan iktisatçıları ve onların oluşturmuş olduğu okulları da içerisinde bulundurmaktadır. Ferber ve Nelson'a göre feminist iktisatta farklı okulları savunan iktisatçılar feminist yapısalcılar, olumlu ayrımcılık hareketi okulu, feminist deneyciler, feminist post modernizm ve feminist farklılıklar görüşü olmak üzere beş grupta incelenmektedir.

- **Feminist Yapısalcılar**

Feminist yapısalcılar post modern bakış açısıyla toplumsal cinsiyet etkili teorileri ve metotları ortaya çıkartmaya çalışanlar olarak adlandırılmaktadır.

- **Olumlu Ayrımcılık Hareketi**

Olumlu ayrımcılık hareketinde feminist iktisatçılar kadının ekonomideki konumunu yaygınlaştırmak ve kadının ekonomik olarak temsil edilmesini sağlamaktadır. Bu yaklaşımda kadın iktisatçıların kişisel deneyimlerinden yola çıkılır be ekonomik hayattaki cinsiyetçi düşünce kalıplarının kadın iktisatçıların çalışmalarıyla daha iyi bir şekilde saptanabileceği söylenir ve analiz yöntemine gerek duyulmaz. Feminist iktisatçılara göre bu görüş iktisadın eril yaklaşımını sorgulayabilmek için önemlidir ve daha fazla kadın iktisatçıların çalışmaları sayesinde önem kazanmaya devam edecektir.

- **Feminist Deneyciler**

Feminist deneyciler ekonomi ve iktisadi teorilerde sorun olmadığını dile getirmektedir. Olan teoriler eşitlik anlayışına uygun şekilde oluşturulmuştur. Ancak uygulamalarda eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksiklikleri gidermek feminist deneycilere göre verilerin farklı bir perspektiften incelenmesiyle mümkün olacaktır böylelikle de feminist iktisada katkısı olacaktır. Feminist deneycilik iktisat disiplininde kadın bakış açılarının egemen oluşunu bir araç olarak görmektedir. Bu yüzden de neoklasik görüşün kadınlara çizmiş olduğu sınırlar çerçevesinde uygunluk düzeyi incelendiği için oluşturulan kadın formuna katkı sağlamak adına yetersiz olarak görülmektedir.

- **Feminist Postmodernizm**

Feminist postmodernizm iktisat teorilerinin çıkış noktalarının detaylandırılması gerektiğini savunan kadınsal deneyimlerin ön planda olduğu feminist iktisadın bir koludur. Postmodernizm iktisadi kavramların birbirine benzediğini tümünün bütünsel olduğunu bilimsel bilginin dogmatik olmadığını bu nedenle de modernizmden ayrışarak kuşkucu yaklaşılması gerektiğini ifade etmişlerdir ve feministlerce bu anlayış ataerkil olarak görülmüştür. Yörük (2009)'a göre feminist postmodernizme feministler eleştirilerde bulunmuş ve feminist postmodernistlerin olayları ele almakta eleştirel bakış açısıyla sınırlı kalabileceklerini düşünmüşlerdir. Feminist postmodernistlere toplumsal cinsiyet kavramı evrensel bir

kavram değildir ve olaylara yaklaşım daha geniş alanlarda olması gerekmektedir (Konca,2016: 17).

- **Feminist Farklılıklar Görüşü**

Feminist farklılıklar görüşü feminist hareketler içerisinde bulunan teorik yaklaşımları ve bu yaklaşımların odaklanılan alanları olduğunu kabul edip temel farklılıkları anlamlandırmaya çalışan görüştür. Kadın ve erkekler arasında bulunan farkların özgürlükten kaynaklandığını ifade etmişlerdir (Esentürk,2018: 6-8). Ferber& Nelson (1993)' e göre feminist farklılıklar görüşünü savunan iktisatçılar çeşitli teorilerde epistemolojik arka planda cinsiyetin yattığını görmeli ve böylece iktisadın eril yanının ortadan kaldırılmasını sağlamalıdır. Bu gerçekleştirildiği takdirde bu sınırlarda da esneme olacaktır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda aranılan nesnellik, rasyonalite ve nicel araştırma yöntemleriyle bilgi edinme yöntemlerini bir kenara bırakarak öznellik, irrasyonellik ve duygusal faktörlere yönelip nitel araştırma tekniklerini kullanmak gerektiğini ifade etmektedirler.

2.2.13. Davranışsal İktisat ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Literatür

Toplumsal cinsiyetin bireylerin bilişsel süreçlerine ve önyargılarına ne düzeyde etkide bulunduğu davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet algısının kesişimi ile ifade edilmektedir. Bu kesişim doğrultusunda önyargıların bireylerin kararlarında ne yönde etkili olduğu ve bu kararların sonuçlarının ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak anlaşılması sağlanabilir. Fairchild (2017)'nin aktarmasına göre Bohnet önyargının sadece zihinlerimizde değil davranışlarımızda da bulunduğunu ve bu nedenle de önyargılı tercih ve davranışları ortadan kaldırmak gerektiğini söylemiştir. Dan Airly de kendi davranışlarımızın klişelerden etkilenip, stereotiplere bağlı olabileceğini ve bu durumun kendimizi nasıl gördüğümüzle ilgili olabileceğini ifade etmektedir. Airly'e göre stereotipler sayesinde insanlar kendilerine yapıştırılmış etiketlerin farkında olduklarından dolayı tepkiler göstermektedir (Airly, 2008: 169).

Nelson (2014)' e göre toplumsal ve eylemsel davranışlarda cinsiyet farklılığına dayalı çıktılar karışıktır. Davranışlardaki cinsiyete dayalı farklılıklar

doğuştan gelen farklılıkları ifade etmek durumunda değildir. Bunun yerine toplumsal cinsiyet rollerine ve çerçeveleme etkilerine bağlı olarak değişebilmektedir. Wood&Eagly (2010)'da toplumsal cinsiyet rollerinin davranışları etkileme gücünün kadın ve erkeklerin temel niteliklerinden olduğu düşünülen içsel özelliklerinden kaynaklıdır. Davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet literatürüne göre Nelson (2016); ve Powel&Ansic (1997)'in çalışmaları kadınların risk alma eğilimlerine yönelik çalışmalardır. Luchs&Mooradian (2012) çalışmasında cinsiyetin sürdürülebilir tüketici davranışları üzerinde güçlü bir etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bertrand (2011) ise risk tercihlerindeki rekabete yönelik tutumlardaki cinsiyet farklılıklarını incelemiş kadınların erkeklere göre daha az risk alma eğilimine sahip olduğunu ifade etmiştir. Levy&Loken (2015) tüketici davranışlarında cinsiyet farklılıklarında erkeklerin kendilerine odaklı olduğunu kadınların ise daha temkinli kararlar verdiğini ifade ederken; Kumar&Goyal(2015); Joshi vd.(2022) yatırım kararlarında davranışsal önyargıları incelemiş ve önyargıların bireysel yatırımcıların yatırım kararlarını etkilediğini ortaya koymuştur. Fairchild (2017); Eagly&Wood (2012); Sent vd. (2019); Becchio(2019); Austen(2015) ise çalışmalarında davranışsal iktisat ve cinsiyet ilişkilerinin birbirleriyle olan kesişiminde toplumsal cinsiyet normlarının ekonomik tercih ve fırsatları ne yönde etkilendiğini anlamaya dair bulgular sunmaktadır.

Mudzingiri vd.(2018) üniversite öğrencilerinin finansal davranışlarda risk tercihlerini anket yöntemiyle incelemiş olup düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahip olan öğrencilerin daha özgüvenli ve risk almaya yatkın olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Boothb vd.(2014) tek cinsiyetli sınıflarda bulunan öğrencilerin ekonomik açıdan risk algısını deneysel iktisadı kullanarak belirsizlik altındaki davranışlarda gözlemlenen cinsiyet farklılıklarının, doğal cinsiyet özelliklerinden ziyade kısmen sosyal öğrenmeyi yansıtabileceğini ifade etmiştir. Literatürde yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet etkilerini anlatan çalışmalar da bulunduğu görülmektedir. Örneğin Çetin&Güler (2018) 'in çalışmasında toplumsal cinsiyet, kalıp yargılar ve önyargıların liderlik algısı üzerinde etkileri olduğu görülmektedir. Nevşehir Üniversitesi'nde Kahraman vd,(2015) tarafından sosyalleşme sürecinde toplumsal farklılıkları tespit etmek amacıyla yapılmış olan çalışmaya göre kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları erkek

öğrencilere göre daha öncelikli olduğu görülmüştür. Selçuk Üniversitesi'nde Seven (2019) tarafından toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin algı ve tutumların araştırılmasına yönelik yapılan çalışma öğrencilerin gelenekselci yaklaşımda olduğunu ifade ederken İnönü & Fırat Üniversitesi'nde Aylaz vd.(2014); Dikmen&Öner(2024) tarafından yapılan çalışmalar ise öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi için yapılmış olup meslek seçiminde eşitlikçi cinsiyet rollerinin gelenekselci cinsiyet rollerine karşı baskın olduğu ve eğitim süresince sınıflarının cinsiyet rolleri üzerinde bir etkisinin bulunmadığını ifade etmiştir. Pamukkale Üniversitesi'nde Tarhan vd.(2024) tarafından toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin mevcut durumu tanımlayabilmek adına yapılmış olan çalışma güçlü cinsiyet önyargılarının tekrarlandığını ancak önyargının gücünün zamanla azaldığını ifade ederken Sinop Üniversitesi'nde Demir(2020) tarafından toplumsal yapıdaki noksanlıkların biyolojik cinsiyet unsuruyla örtüldüğünü anlatan çalışma ise kadın öğrencilerin kariyer karasızlıklarının öğretmen, hemşire, doktor gibi toplumda gelenekselleşmiş ve klasikleşmiş mesleklerde yoğunlaştığından bahsetmiştir. Bu çalışmaların yanında Güney Florida Üniversitesi'nde öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmek için yapılmış olan Street (1995)'in toplumda kadınsı özelliklerin önem kazandığı bulgusunu elde etmiş olduğu çalışması da bulunmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını saptamaya yönelik literatür incelendiğinde çoğunlukla öğrencilerin meslek seçiminde eşitlikçi cinsiyet rollerinin gelenekselci rollere göre daha baskın olması, öğrencilerin genel itibariyle toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutuma sahip olmaları gibi bulgulara ulaşılmıştır. Öte yandan Öneş (2019); Kurt (2019); Morgan vd. (2001); Schöller(2024) gibi davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet ilişkisini anlatan çalışmaların genel olarak deneysel iktisatla, tüketici davranışlarıyla yada ekonometrik modellerle ifade edildiği görülmektedir. Bu çalışma literatürde yeni çalışmalar için alan açtığı ve gelecekte literatürde kendine yer bulabilmesi adına öncülük etmektedir. Bu konuda yapılacak olan çalışmalarla literatürde bulunan boşluğun doldurulması hedeflenmektedir.

2.2.14. Davranışsal İktisat ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

Toplumdaki bireyler karşılaşmış oldukları gerek iktisadi gerek bireysel olaylar karşısında konumları ve cinsiyetleri ne olursa olsun karar alma davranışında bulunurlar. Davranışsal iktisat insanların ekonomik karar süreçlerini nasıl ele aldıklarını incelemektedir. Geleneksel iktisat teorilerinde kararlar rasyonel varsayılırken davranışsal iktisatta ise bu durum sorgulanmaktadır. Bireyler alınan kararlarda bilişsel önyargılardan, duygu durum ve çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Ekonomik kararları ve davranışları etkileyen önemli faktörlerden biri de toplumsal cinsiyettir. Birbirinden ayrı iki çalışma alanı gibi görülse de davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet arasında bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomik karar alma süreçlerinde cinsiyetin rolü son derece önemlidir. Çünkü cinsiyetin rolünü anladığımızda ekonomi biliminin ve ekonomik davranışın arka planında gizlenmiş olan psikolojik ve sosyal faktörlerin o davranış biçimine nasıl dahil olduğu da anlaşılmaktadır. Ekonomik olaylarda etkin bir analiz ve derinlemesine inceleme yapabilmek açısından davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet birleşimi oldukça önemlidir.

Davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi anlamak ekonomide yeni reformlar yaratacak akademik çalışmalarda çeşitli modellerin oluşturulmasına kadın ve erkek davranışlarına farklı bakış açılarıyla bakabilmek için olanak tanıyacaktır. Aynı zamanda toplumda mücadelesi verilen toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı politikalar tasarlamak adına faydalı olacaktır. Bu iki alan birleştirildiğinde kapsamlı ve cinsiyete duyarlı ekonomik analizlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır. Çünkü davranışsal ekonomi ve toplumsal cinsiyet ilişkisi cinsiyetin ekonomik tercihleri ne ölçüde etkilediği ve ekonomik kararların cinsiyet dinamikleriyle olan ilişkisinin kesişimini anlatan bir anlayış sağlamaktadır. Disiplinler arası bir yaklaşım olan davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet ilişkisi bu alanda eşitliği teşvik edici, cinsiyet eşitsizliklerini aza indirgemeyi ve cinsiyetçi bir yaklaşımı gözetmeksizin tüm bireyler için ekonomik çıktıları iyileştirmeyi amaçlayarak politikaları ve müdahaleleri bilgilendirebilir. Böylelikle akademisyenler, araştırmacılar ve politika yapıcılar çalışmalarında daha kapsamlı, eşitlikçi ekonomik sistemlerden bahsedebilirler.

Davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet ilişkisi incelendiğinde toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenen bireylerin ekonomik davranışları ve cinsiyet farklılıkları arasında bulunan ilişkinin nedenleri araştırılır. Bu farklar davranışsal iktisatta bulunan bilişsel önyargıların cinsiyet rolleri üzerindeki etkisini anlamamızı sağlar. İnsanların karar alma süreçlerini, sosyal statülerini ve çevresel etkileşimlerini etkileyen en önemli faktörlere bakıldığında toplumsal cinsiyet algısı ve bilişsel önyargılar ele alınabilir. Davranışsal iktisat cinsiyet temelli davranışların anlaşılmasını sağlar ve ekonomik kararlarda bilişsel önyargıların bireylerin davranışlarını etkileyebileceğini bu nedenle de insanların ekonomik kararlar alırken irrasyonel tutumlar sergileyeceğini ifade etmektedir. Bu nedenle davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin anlaşılması ekonomide cinsiyet temelli davranışları ifade edebilmek adına oldukça önemli bir yere sahiptir.

3. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISININ İNCELENMESİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Araştırma Tasarımı

Bu araştırma Trakya Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını ölçmek için yapılmıştır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algı düzeylerini etkileyen davranışların neler olduğu araştırılmıştır. Demografik unsurlardan ve mülakat sorularından oluşan soru formu kullanılmış, nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme yöntemiyle veriler toplanarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısına bağlı olarak ekonomik karar ve davranışlarda bulunup bulunmadığı analiz bulguları kapsamında ve literatür taranarak bir katkı sunulmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Amaç

Çalışmanın başat amacı davranışsal iktisat doğrultusunda üniversite öğrencilerinin ekonomik davranış ve kararlarında toplumsal cinsiyet algısının

belirlenmesi ve bilişsel önyargılara olan etkisinin değerlendirilmesidir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin davranış ve kararlarında fakülteler arasında ve cinsiyetlere göre farklılıklar olup olmadığı, ekonomik kararların toplumsal cinsiyet norm ve rollerine bağlı olup olmadığına, toplumsal beklentilerinin ne yönde olduğuna ve ekonomik kararlarda bilişsel önyargıların etkisi ve toplumsal cinsiyet algısı gibi konulara odaklanılmıştır. Öğrencilerin alacakları ekonomik kararlarda ve davranışlarda cinsiyetin etkisi olup olmadığını anlamlandırmak adına davranışsal iktisat bağlamında toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi hedeflenmiştir.

3.1.2. Önem

Üniversiteler genç yetişkinlerin fikirlerinin ve kararlarının önceliklendiği yerlerdir. Toplumsal cinsiyet normlarına hayatın her alanında olduğu gibi kadın ve erkeğin birlikte katılabildiği alanlardan biri olan üniversitelerde de karşılaşılmaktadır. Bir düşüncenin ya da kararın benimsenmesinde birey olan üniversite öğrencilerinin etkisi büyüktür.

Bireyler ekonomik davranışlarda ve aldıkları kararlarda toplumsal değerleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu değerlerden biri de bireylerin belirli cinsiyetlere sahip olmasından kaynaklanan roller olarak görülen toplumsal cinsiyettir. (Yılmaz, 2018: 18). Belirlenen roller doğrultusunda da toplumda kalıplaşan bir algı oluşmaktadır. Bu algı toplumsal cinsiyet algısıdır (Akkaş, 2020: 59). Davranışsal iktisat perspektifinden incelemelerde; öğrencilerin ekonomik karar süreçlerinde toplumsal cinsiyet yaklaşımına yatkınlık gösterebilmekte ya da bunun aksi yönde tutumda olduğunu göstermektedir. Bu çalışma Trakya Üniversitesi öğrencilerinin davranışsal iktisat bağlamında toplumsal cinsiyet normları/rollerinin ekonomik davranışlara olan etkisinin ekonomide cinsiyet eşitsizliği yaratıp yaratmadığını analiz etmek ve öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının ne yönde şekillendiğini kapsamak amacı ile hazırlanmıştır.

Ekonomik kararlar alma sürecinde toplumsal cinsiyetin rolü ve bilişsel önyargıları anlamak önemlidir. Öyle ki öğrenciler toplumsal cinsiyet algılarına göre ekonomik davranışlarını şekillendirebilmektedir. Bu çalışmanın öğrencilerin

toplumsal cinsiyet algılarının ekonomik kararlara nasıl yansıdığını belirlemede katkı sağlaması hedeflenmektedir.

3.1.3.Yöntem

Nitel araştırma yöntemi sosyal bilimlerde kullanılan en yaygın veri toplama yöntemlerinden biridir. Konuşma ve gözleme dayalı verilerin sistematik olarak toplanıp işlenmesini sağlayan nitel araştırma yöntemleri sosyal olguları ve davranışları bireylerin kendi doğaları gereği anlamlandırmasında ve bilginin tartışılabilecek ve paylaşılabilecek düzeyde geliştirilmesinde kullanılmaktadır (Malterud, 2001: 482). Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yöntem olan derinlemesine görüşme; araştırılan konuya bütüncül bir boyutta yaklaşılan açık uçlu soruların sorulup detaylı cevap alınmasına imkân sağlayan yüz yüze görüşmeler doğrultusunda kullanılan bir veri toplama tekniğidir (Tekin, 2006: 101). Derinlemesine görüşmeler görüşmeciye kendilerini birincil olarak ifade etme şansı verir. Araştırmacı böylelikle görüşmecilerin duygu ve düşüncelerini derin ve detaylı bir şekilde anlamış olur (McCracken, 1988: 9).

Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin ekonomik davranış ve kararlarında toplumsal cinsiyet algısının etkisini anlayabilmek için derinlemesine görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemle birlikte öğrencilerin kararlarını etkilen duygusal ve düşünsel etkenlerin ayrıntılı bir şekilde incelenebileceği öngörülmüştür. Üniversite öğrencilerinin davranışsal iktisat bağlamında toplumsal cinsiyet algılarının anlaşılmasında birincil unsur olarak derinlemesine görüşmenin yanı sıra ikincil veri kaynağı olarak makaleler, kitaplar ve akademik çalışmalardan elde edilen verilerin yanında üniversite öğrencilerini konu alan toplumsal cinsiyet odaklı çalışmalardan faydalanılmıştır.

Literatür taranırken toplumsal cinsiyet ve davranışsal iktisat üzerine yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulmuştur. Buna ek olarak ekonomik davranışlar sergileyen üniversite öğrencilerinin demografik, toplumsal norm ve roller gibi unsurların, cinsiyet ayrımcılığının, ekonomik ve psikolojik durumlarının ekonomik kararlarında ne yönde etkili olacağı saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma soruları Altınova&Duyan (2013)'e ait olan Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'nden

yararlanılarak oluşturulmuştur. Araştırmanın evrenini 18 yaş ve üzerinde olan Trakya Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada katılımcılar örneklemde belirtilmiş olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kırkpınar Spor Bilimleri Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Sağlık Ve Eğitim Fakültesi içerisinde bulunan kantin, amfi, koridor gibi alanlarda rastgele olarak seçilmiş olup katılımcılardan ses kaydı alınmasına dair gerekli izinler alındıktan sonra 5-15 dakika süre ile 01.03.2024-15.04.2024 aralığında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler süresince beş farklı fakülteden kümeleme yöntemiyle rastgele olarak seçilmiş olan 5'i kadın 5'i erkek olmak üzere 10 kişilik 5'er gruplardan oluşan öğrencilere ekonomik davranışlarında toplumsal cinsiyetin, toplumsal rol ve normların, stereotiplerin etken olup olmadığını etkiliyorsa ne yönde etkilediğini anlamak adına sorular yöneltilmiştir.Çalışmada derinlemesine görüşmeler ile öğrencilerden toplanan veriler "MAXQDA Analytics Pro 2024 Nitel Veri Analiz Programı" kullanılarak analiz edilmiştir. Ses kaydı ile kaydedilen görüşmeler deşifre edildikten sonra analiz programına yüklenmiştir. Yüklenen deşifreler beş belgede toplanmış olup çalışmanın amacı doğrultusunda iki ana tema oluşturulmuştur. Ana temaların altında alt kod ve kod sistemi oluşturulmuştur. Görüşmeler içerdiği konulara göre kodlanarak kod matris tarayıcısı, alt kodların istatistiği, kelime trend analizi ve çapraz tablolar modeli kullanılarak görseller oluşturulmuştur.

3.1.4. Sınırlılık

Araştırmada oluşturan kuramsal çerçeve yapılan saha araştırması ve alan yazınla sınırlıdır. Trakya Üniversitesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını ölçmek için yapılmış olan bu çalışma belirlenen fakültelerle sınırlılıklara sahiptir. Araştırmanın ana kütlesini Trakya Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sağlık Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Eğitim Fakültesi olmak üzere beş ayrı fakültede öğrenim gören 25'i kadın 25'i erkek olmak üzere 50 öğrencidir. Bu sebeple yapılmış olan saha çalışması Trakya Üniversitesi'nde belirlenen fakültelerde öğrenim gören öğrenciler çerçevesinde Edirne ili sınırlarında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar rastgele oluşturulan gruplardan seçilen örnekleme yöntemiyle seçilmiştir.

3.2. Bulgular

Davranışsal iktisat bağlamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesine yönelik yapılan çalışmanın analiz bulguları bu bölümde belirtilmiştir. Bulgular; demografik bulgular, davranışsal ekonomiye yönelik görüşlerin analiz bulguları ve toplumsal cinsiyet algısına yönelik görüşlerin analiz bulguları olmak üzere 3 grupta incelenmiştir. Çalışmada fakülteler belge gruplarına ayrılmış, katılımcıların görüşleri her fakülte için e1, e2, e3, e4, e5, k1, k,2, k3, k4, k5 olarak ifade edilmiş olan fakülte bazlı katılımcı kodlaması uygulanmıştır. 50 katılımcı olmasına rağmen belirlenen tema, kod ve alt kodlara uygun en çarpıcı görüşe sahip olan örnek ifadeler belirtilmiştir. Buna ek olarak çalışmada ekonomik kararlarda fakültelerin ve cinsiyetin etkisi olup olmadığını anlamak adına cinsiyete ve fakültelere bağlı bulgulara yer verilmiştir.

3.2.1.Demografik Bulgular

Araştırmanın problemini açıklaması adına görüşmelerden elde edilmiş demografik bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir. Çalışmada 25 kadın 25 erkek olmak üzere toplamda 50 üniversite öğrencisiyle görüşülmüştür.

Tablo1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Frekans	Yüzde (%)
Yaş		
18-20	17	34,00
21-23	23	46,00
24-26	8	16,00
27 ve Üzeri	2	4,00
Cinsiyet		
Kadın	25	50,00
Erkek	25	50,00
Medeni Durum		
Bekar	50	100,00
Evli	-	
Fakülte		
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	10	20,00
Eğitim Fakültesi	10	20,00
Sağlık Fakültesi	10	20,00
Kırkpınar Spor Bilimleri Fakültesi	10	20,00
Mühendislik Fakültesi	10	20,00

Gelir Düzeyi (000 TL)		
0-5000	20	40,00
5001-10000	19	38,00
10001-15000	6	12,00
15001 ve Üzeri	5	10,00
TOPLAM	50	100,00

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine ait bulgular incelendiğinde yaş dağılımının 18-23 yaş grubunda kümelendiği belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeni incelendiğinde 25 kadın ve 25 erkeğin eşit düzeyde olduğu görülmüştür. Medeni durum açısından tüm öğrencilerin bekar olduğu tespit edilmiştir. Fakülte bakımından öğrencilerin 10'ar kişilik 5'er grupta eşit dağılıma sahip oldukları görülmektedir. Son olarak katılımcıların gelir düzeyine ilişkin bulgular yoğun olarak 10000 TL'nin altında olduğu şeklinde belirlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin ekonomik davranış ve kararlarında toplumsal cinsiyet algısının ölçülmesi amacıyla yapılmış olan derinlemesine görüşme sonucunda elde edilen bulgular davranışsal ekonomiye yönelik görüşler ve toplumsal cinsiyet algısına yönelik görüşler olmak üzere iki ana tema ve alt kodları şeklinde incelenmiştir. Davranışsal ekonomiye yönelik görüşlerin alt kodları 6 grupta ele alınmıştır. Bunlar;

- Ekonomide Cinsiyet Eşitliği
- Ekonomik Eşitsizlikle Mücadelede Sorumluluklar
- Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisi
- Önyargılar ve Toplumsal Normların Ekonomik Eşitsizliğe Etkisi
- Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisi
- Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentiler

Toplumsal cinsiyet algısına yönelik görüşlerin alt kodları ise 8 grupta incelenmiştir. Bunlar;

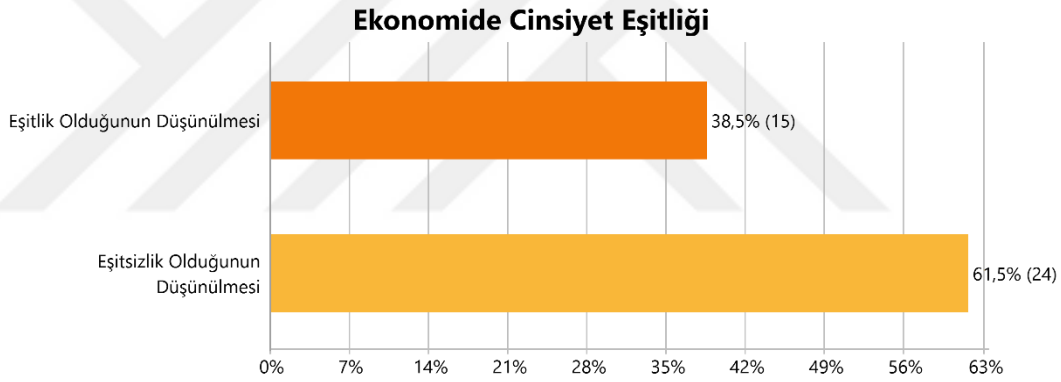
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
- Cinsiyet Ayrımcılığı
- Cinsiyet Ayrımcılığına Maruz Kalma Durumu
- Cinsiyete Bağlı Rol ve Meslekler

- Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalma
- Geleneksel Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşler
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Değişimler
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Öneriler

3.2.2 Davranışsal Ekonomiye Yönelik Görüşlerin Analiz Bulguları

Araştırma kapsamında ana temalardan biri olan davranışsal ekonomiye yönelik görüşler analiz edilmiş olup elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 2.Ekonomide Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Alt Kod İstatistiği

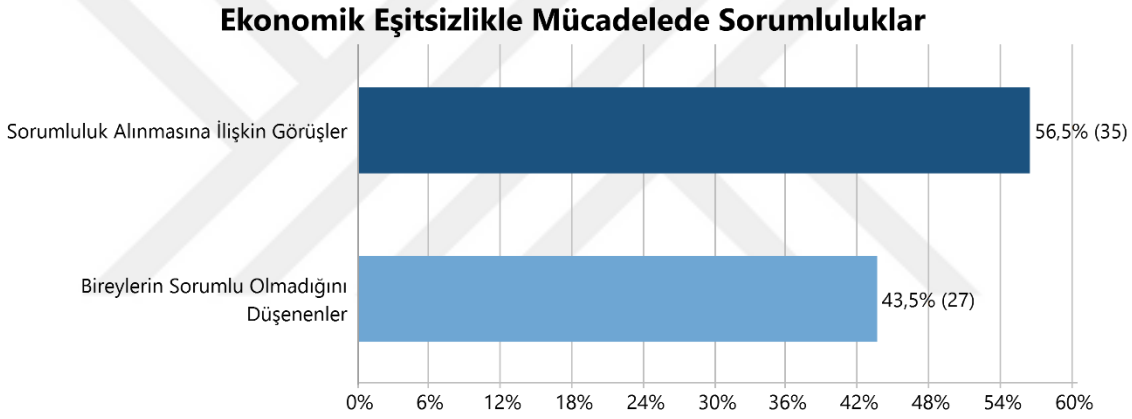
Şekil 2'de katılımcıların ekonomide cinsiyet eşitliği temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası (%61,4) çoğunlukla cinsiyete bağlı ekonomik eşitsizliğin olduğuna yönelik görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir;

"*Yani ekonomik anlamda baktığımızda dünya çapında aslında bir gelir eşitsizliği var kadın ve erkek arasında bu da zaten sayısal verilere de yansıyor araştırıldığında bakıldığında kadın ve erkeklerin gelir seviyesinin eşit olmadığı bariz bir şekilde ortada ancak bununla da mücadele etmek gerekiyor tabii ki de nasıl mücadele edilebilir biraz daha farkındalık yaratarak edilebilir muhtemelen yani ekonomide cinsiyet eşitsizliği var tabii ki de.*" **(kırkpınar sbf k4)**

*"Dediğim gibi bir erkeğin daha fazla parayla bir erkeğin daha fazla para alması daha fazla para vermeleri ile ilişki olduğunu düşünüyorum yani kadınların biraz daha iş konusunda ezildiğini düşünüyorum."***(sağlık k2)**

"Ekonomide yine ayrım yapılıyor Ceo'lara vs baktığımızda daha çok erkek bireyler ön plana çıkıyor ya da boşanmada kadınlara verilen haklar yani yine bir ayrımcılık söz konusu erkekler yine daha ön planda oluyor." **(eğitim k2)**

Şekil 3.Ekonomik Eşitsizlikle Mücadelede Sorumluluklara İlişkin Alt Kod İstatistiği

Şekil 3'de ekonomik eşitsizlikle mücadelede sorumluluklar temasına ait kodlara yer verilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası (%56,5) sorumluluk alınmasına ilişkin görüşler bildirmiş bu görüşler ekonomide eşitsizlikle mücadelede bireylerin herhangi bir sorumluluğa sahip olmadığını devlet kontrolünde ve işverenlerin sorumluluğunda olması gerektiği yönündedir. Bireylerin sorumlu olmadığını düşünen katılımcılardan 12'si birden fazla görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir;

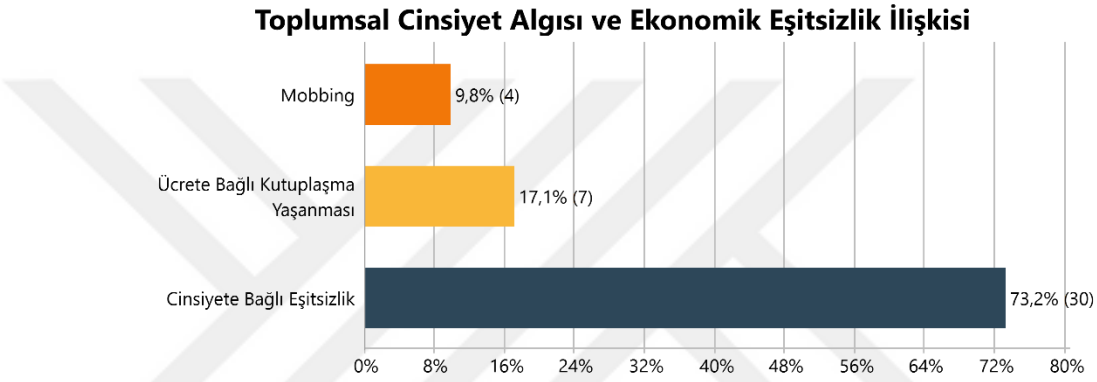
"İşverenlere düşüyor biraz daha işverenler hani cinsiyet ayrımı yapmazsa hani fiziksel özelliklere göre bakmazlarsa eğer kadını da erkeği de işe alabilirlerse bu eşitsizlik bir nebze olsun ortadan kalkıyor aslında." **(kırkpınar sbf k3)**

"Bence birisi bunu fark ettiğinde erkek ya da kız olsun bunu ihbar etmesi gerekiyor yetkili merceklere bunu yetiştirmesi gerekiyor ve bunu eğer ki siyasi alanda

*anayasal bir şekilde bir şey yoksa altyapı yoksa bunun yapılması gerekiyor." (***eğitim k5***)*

"Bence bu konuda işverenler daha sorumlu diyebilirim kişinin nitelikli olup olmamasına bakılmalı cinsiyetine bakılmamalı ekonomik olarak bir fark olmamalı." **(sağlık e3)**

Şekil 4.Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisine İlişkin Alt Kod İstatistiği

Şekil 4'te toplumsal cinsiyet algısı ve ekonomik eşitsizlik ilişkisinde cinsiyete bağlı eşitsizliğin ekonomide eşitsizlik yaratan önemli bir etken olduğu görülmüştür ve katılımcılar bu yönde görüş bildirmişlerdir. 9 katılımcı herhangi bir fikir belirtmemiştir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

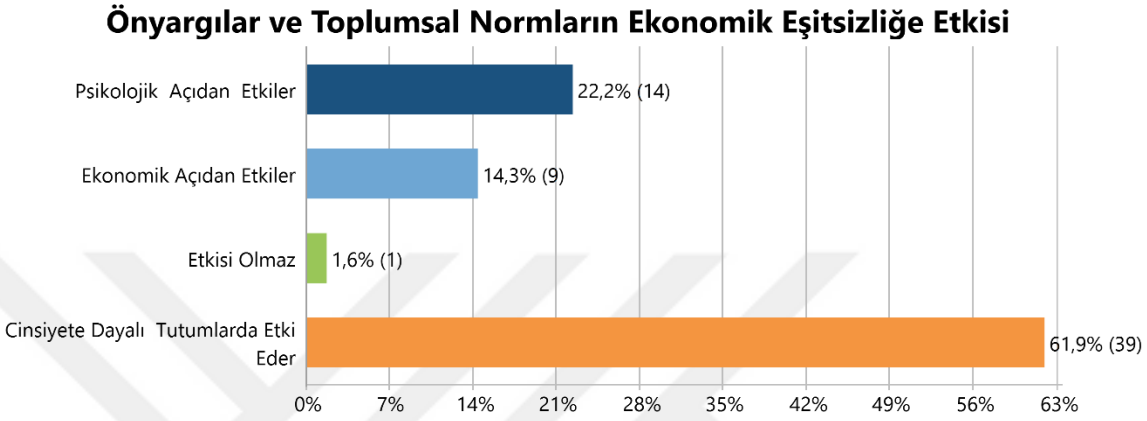
"Bu işte bence fiziksel güçle alakalı bir şey yine erkeklere daha dayatılan işte sen bunu yapabilirsin ama sen yapamazsın denilen kadınlara şeyle alakalı ekonomik eşitsizlikte de genelde erkeğe daha çok sorumluluk düşüyor yani bir ev içinde mesela bence bunun da olmaması gerekiyor yani sen erkeksin senin daha fazla para getirmen gerekiyor gibi." **(kırkpınar sbf k4)**

"Müdürler arasındaki farklar konusunda kadın erkek arasındaki farklardan hatta bunların aynı düzeyde olmasına rağmen birbirlerinden farklı bir maaş aldıklarını da görebiliyoruz yani bu kadınlara dezavantajlı olarak bir etkisi oluyor maalesef." **(kırkpınar sbf e2)**

"Cinsiyet algısı direkt maaşın pozisyonun içinde çıkıyor bu yüzden daha düzensizliğe ve ilişki yada toplum içinde çatışmaya sebep oluyor her iki tarafı

birbirine karşı kutuplaştırıyor aslında bu iki cinsiyet birlikte yürümesi gerekirken bu sebeplerden dolayı birbirlerine daha çok kutuplaştırıyorlar." **(eğitim k3)**

Şekil 5.Önyargılar ve Toplumsal Normların Ekonomik Eşitsizliğe Etkisine İlişkin Alt Kod İstatistiği

Şekil 5'te önyargılar ve toplumsal normların ekonomik eşitsizliğe etkisi temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılara göre toplumsal normlar ve önyargılar ekonomik eşitsizliği en fazla cinsiyete dayalı tutumlarda etkilemektedir bu durum öğrencilerin sahip oldukları önyargıların ekonomik eğilimlerinde cinsiyete bağlı olduklarını göstermektedir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

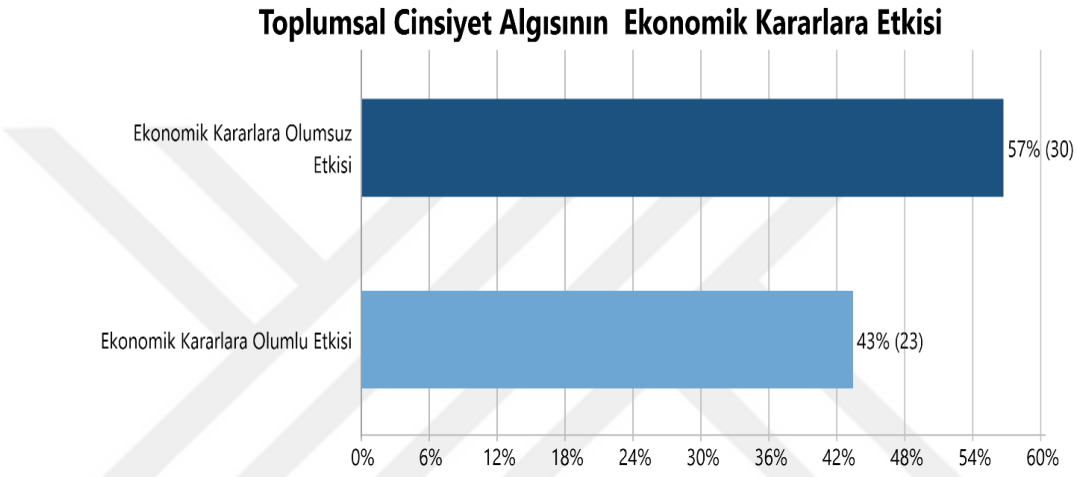
*"Ekonomik eşitlikte işte okuduğun meslek de olsun yine cinsiyet de olsun ilk işe alındığında ya da öyle söyleyeyim önyargıyla güvenmeme etmeme ya da işte mesela düşük maaşla başlatılma yeni mezunların bu bence buna bir örnek olduğunu etkili olduğunu düşünüyorum." (***mühendislik k1)**

"Kötü yönde etki ediyor şöyle ki mesela bir kadının gidip bir otobüs şoförü olarak çalışması toplumsal normlarda çok da hoş görülemeyebilir artı bazı insanlar tarafından da yargılanabilir o yüzden kötü etki ediyor." **(iibf e5)**

"Yani karşılaştığımız tatsız şeyler oluyor bunla alakalı mesela ne bileyim üniversite öğrencileri için en azından öğrenciler için inşaat mühendisliğinde kız okuyamaz o erkeklere yönelik bir bölüm ya da aynı şekilde makine mühendisliği gene geneli için söylüyorum ya da işte öğretmen olur kadınlar ondan sonra hani işte bu tarz böyle hani ne bileyim ben hiç rektör kadın hiç görmedim açıkçası hep erkekler oluyor

bunun gibi tatsız şeyler görüyoruz bunlar üzücü bence kesinlikle kadınlara bu konularda daha fazla destek olunmalı daha fazla önü açılmalı inşallah bunla alakalı tabii değişimler olur daha fazla." **(iibf k5)**

Şekil 6.Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisine İlişkin Alt Kod İstatistiği

Şekil 6'da toplumsal cinsiyet algısının ekonomik kararlara etkisi temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılar ekonomik kararlar alırken toplumsal cinsiyet algısını gözettiklerini ve bu durumun kararlarında olumsuz yönlü bir etkiye neden olduklarına dair söylemlerde bulunmuştur. Katılımcıların 3'ü hem olumlu hem de olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"İş bakımından olacak olursa tamamen bir işe girdiğim zaman acaba evet bir bununla hani bir erkekle acaba yarışabilir miyim diyebiliyorum hani kendi hemcinsimle değil de acaba işte bir erkekle aynı kefeye koyulabilir miyim gibisinden düşüncelerim oluyor bu büyük ihtimalle de herkesin bir düşüncesi olduğunu düşünüyorum." **(kırkpınar sbf k2)**

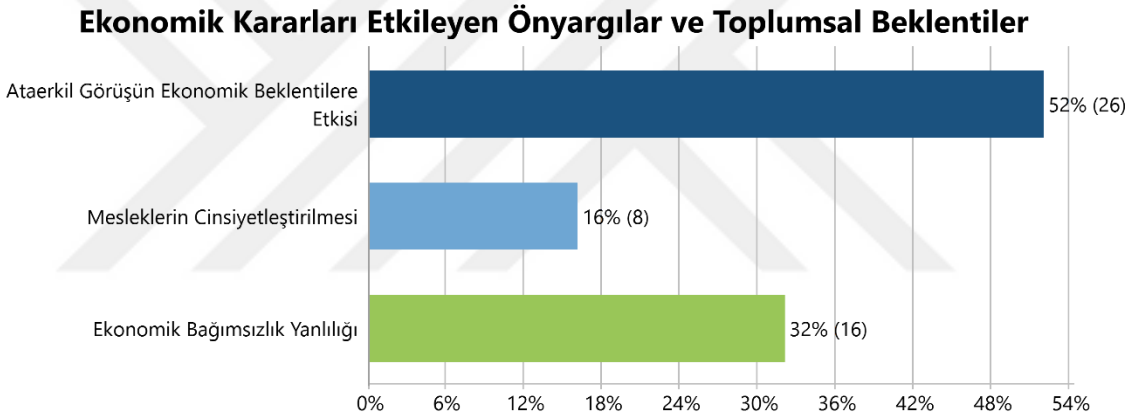
"Cinsiyetimden dolayı almayı düşündüğüm ekonomik karar daha çok ailesel olarak etkiledi beni. Çalışmak istiyorum mesela çalışma ortamı bulamıyorum ama

hani günlük işler falan var ama babam izin vermiyor ben işe gideyim çalışayım diyorum en azından ortamını göreyim ama yok. **(eğitim e3)**

"Şöyle söyleyeyim mesela gruplar ayrılmış meslek grupları şu kadın işidir bu erkek işidir diye öğretmenlik mesela kadın işi olarak görülüyor öyle değil bence zaten ama bu gözle bakıyorlar maalesef ki bizde bu baskıdan dolayı kadına yakışacak bir iş arıyoruz bu da ilerde bizim ekonomik özgürlüğümüzü de etkileyen bir durum."

(eğitim k4)

Şekil 7.Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentilere İlişkin Alt Kod İstatistiği

Şekil 7'de ekonomik kararları etkileyen önyargılar ve toplumsal beklentiler temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılar genel olarak geçmişten günümüze geçerliliğini koruyan ataerkil düşünce yapısının toplum tarafından yaygın olduğunu ve bu durumun ekonomik kararları etkileyen bir önyargı oluşturduğunu düşünmektedir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Genelde toplumda erkeklerin daha fazla para kazanması bekleniyor bence yanlış bi şey çünkü kadınlarda erkeklerde çoğu zaman aynı eğitimi görüyor aynı şartlardan geçiyorlar hatta bazen erkeklere daha zor şartlar bence kendi düşüncem ama erkeklerin her zaman daha başarılı olması her zaman fazla kazanması gerektiğine inanılıyor." **(eğitim e2)**

"Bunun sebebi yine önyargılar olduğunu düşünüyorum ataerkil toplumdan kaynaklı olarak derler ki o erkektir şu işi yapar ama sen kadınsın git kadın mesleği

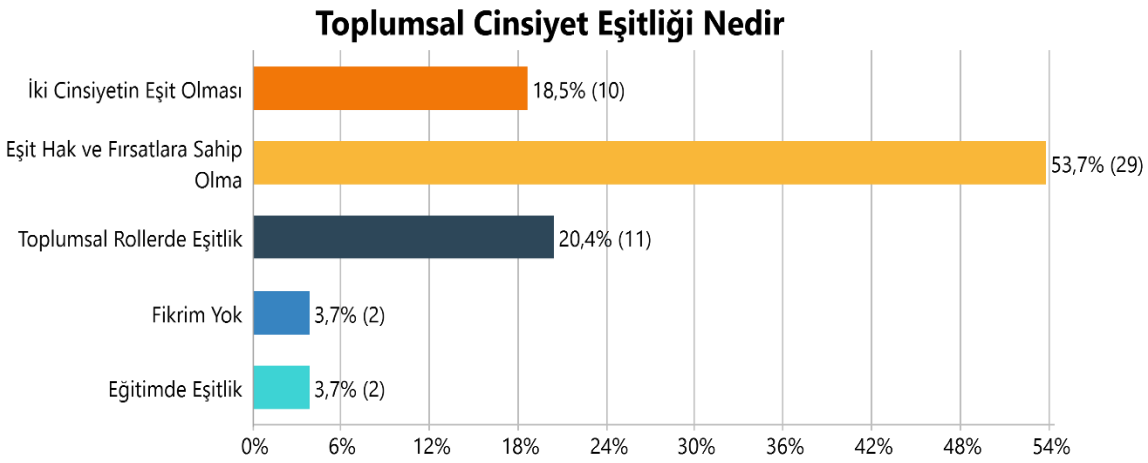
yap vs derler mesela öğretmenlikte bolca kadınları görebiliyoruz doktorlukta da aynı şekilde bunun yanında zaten hastalar geliyor doktorlara derler ki ben kadın doktoru görmek istiyorum erkek doktor göremez benim eşimi der pek çok beyefendi ama dememeliler tabii ki de. "**(eğitim k1)**

"Etkendir. Biz ataerkil bir toplumda yaşadığımız için şunu diyorlar benim eşim çalışamaz benim bulaşığımı yıkayacak çamaşırımı yıkayacak yemeğimi yapacak çocuklarımı bakacak günlerde gezer anca kafasıyla bir toplum olduğumuz için etkiliyor erkekleri gittikçe güçlendirip kadınları yere indiriyorlar yani bu kesinlikle mantıklı bir şey değil yani kadınların bir an önce gözünü açması gerektiğini düşünüyorum." **(eğitim k4)**

3.2.3.Toplumsal Cinsiyet Algısına Yönelik Görüşlerin Analiz Bulguları

Araştırma kapsamında ana temalardan bir diğeri olan toplumsal cinsiyet algısına yönelik görüşler analiz edilmiş olup elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 8.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ne Olduğuna İlişkin Alt Kod İstatistiği

Şekil 8'de toplumsal cinsiyet eşitliği nedir temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğinin eşit hak ve fırsatlara sahip olma toplumsal rollerde eşitlik olması gibi cevaplar vermesi üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne olduğunu bildiklerini göstermektedir. Katılımcılar yoğun olarak

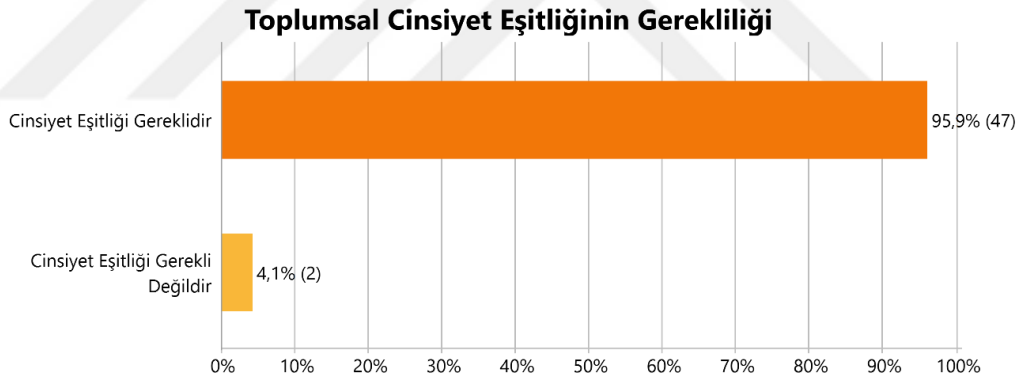
kadın ve erkeğin her alanda eşit hak ve özgürlüklerinin bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir. 4 katılımcı birden fazla görüş bildirmiştir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Toplumsal cinsiyet eşitliği kadın ve erkeğin toplumdaki rolünün hukuk çerçevesinde eşit olmasıdır bir toplum için gereklidir." **(eğitim e1)**

"Tanımsal olarak kadın ve erkeklerin haklarının birbirlerine karşılık tanındığı toplumun genel ifadesidir benim için." **(mühendislik e3)**

"Toplumsal cinsiyet eşitliği kadın erkek fark etmeksizin aynı hak ve özgürlüklerine sahip olmasıdır. Bir toplum içinde kesinlikle gereklidir." **(iibf k2)**

Şekil 9.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliğine İlişkin Alt Kod İstatistiği

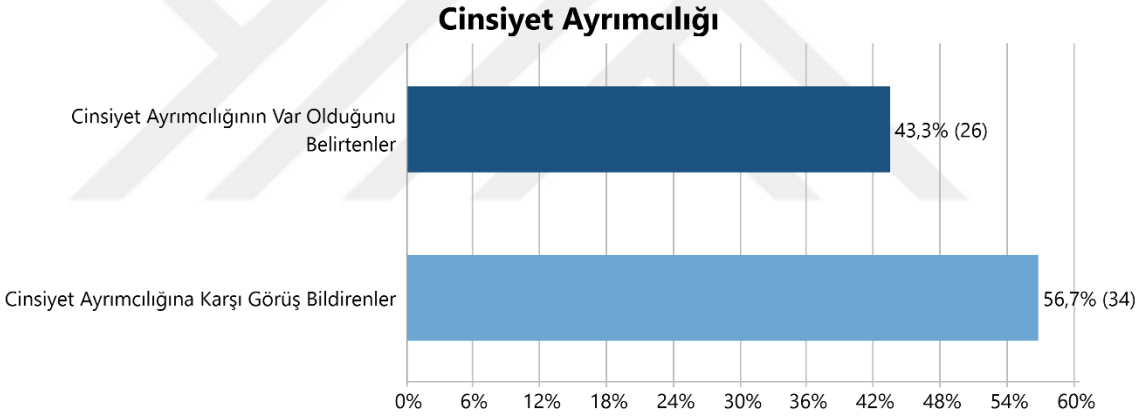
Şekil 9'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliği temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcıların yarısından çoğu cinsiyet eşitliğini gerekli bulmaktadır. Bu durum üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinç düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcıların 2'si ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekli olmadığını düşünmektedir. 1 kişi görüş bildirmemiştir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Toplumsal cinsiyet eşitliği farklı cins cinsiyete sahip olan insanların eşit haklara sahip olmasıdır bir toplum için gerekli midir evet çok önemlidir bence." **(kırkpınar sbf k5)**

"Gereklidir nedirden başlayalım kadınların kadın olduğu için küçük görülmemesi ya da erkeklerle eşit durumda olması ya tabii bu eşit demek yani aynı şekilde değil daha çok bu pozitif ayrımcılıkla yapılacak bir şey olduğunu düşünüyorum kadınların ne kadar yüksekte olduğu bir toplumun ne kadar seviyede olduğunu gösteren bir şey bu yüzden de gerekli." **(eğitim k5)**

"Toplumsal cinsiyet tabii ki de bir toplum için gereklidir özellikle iş hayatında veya akademi olarak da kadınların kendini geliştirmesi ve hak ettiği yerde olması için. Toplumsal cinsiyet eşitliği bence sadece kadınlar için değil hem kadın hem erkek için olması gereken bir şey ama tabii bizim toplumumuzda kadınları daha çok ilgilendiren bir konu toplum için gereklidir tabii ki." **(iibf k1)**

Şekil 10. Cinsiyet Ayrımcılığına İlişkin Alt Kod İstatistiği

Şekil 10'da cinsiyet ayrımcılığı temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılar toplumda cinsiyet ayrımcılığının var olduğunu kabul etmiş ve günümüzde bu durumun değişmesi gerektiğini cinsiyet ayrımcılığının olmaması gerektiği yönünde karşıt görüşlerde bulunmuşlardır. Bazı katılımcılar birden fazla görüş bildirmiştir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

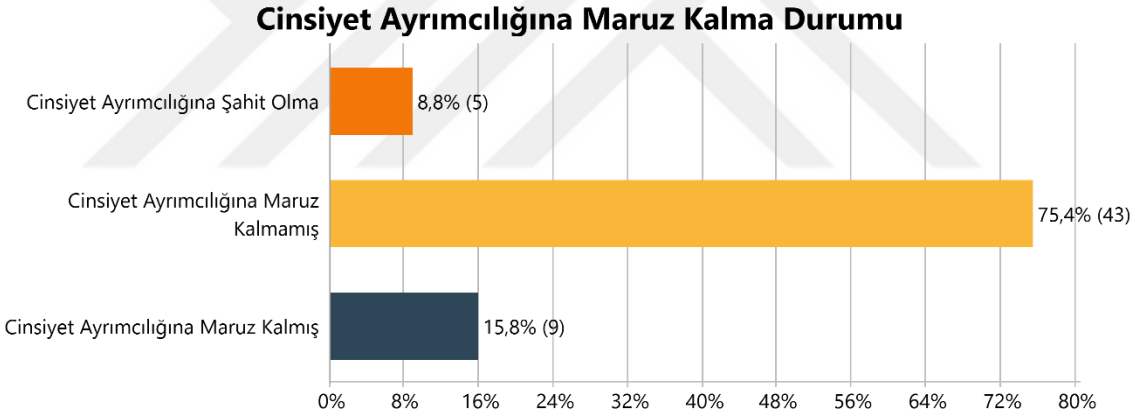
"Şöyle bunun temelinde ayrımcılık var bundan bir 5 sene önce hemşire dediğimiz zaman herkes kadın düşünürdü kadın hemşire gelirdi herkesin aklına ama mesela bu yargı yıkıldı yavaş yavaş işte erkek hemşireler falan arttı ama doktor deyince de mesela hani çok kişinin aklına yani kadın gelmez bence erkek gelirdi ve şu

anda mesela kadın doktorlarla da çok sık karşılaşıyoruz bu yüzden yani bunun biraz yıkıldığını düşünüyorum." **(sağlık e4)**

"Günümüzde birçok yerde cinsiyet ayrımcılığı hala devam ediyor ve bunla mücadele ediliyor tabii bunu sıfırlamak mümkün değil ama düşüncelerim bu konuda olumsuz yöndedir keşke yani bunu tamamen azaltabilsek." **(iibf e5)**

"Yapılmaması gerekiyor çünkü nasıl diyeyim bir iş var ne olursa olsun bunu bir kadın da gerektiğinde yapabilir yani bunun küçümsenmemesi gerektiğini düşünüyorum." **(mühendislik k1)**

Şekil 11. Cinsiyet Ayrımcılığına Maruz Kalma Durumuna İlişkin Alt Kod İstatistiği

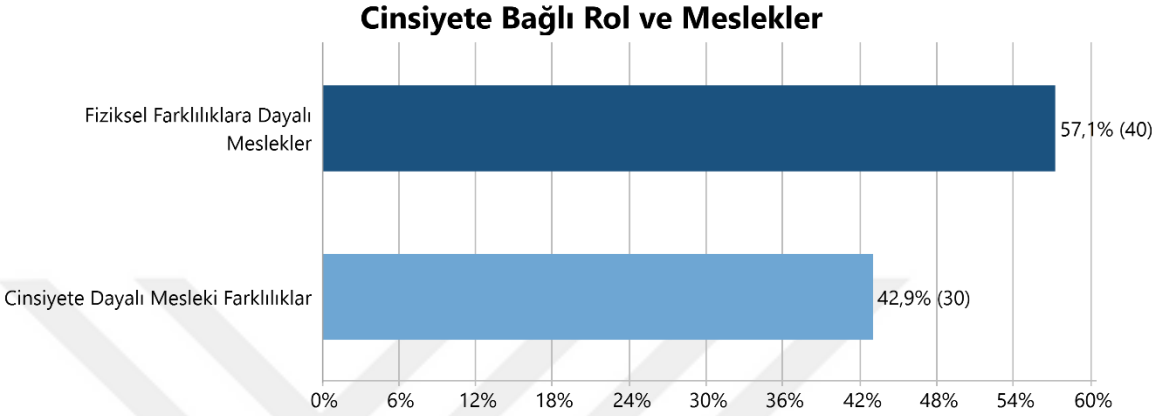
Şekil 11'de cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma durumu temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcıların geneline bakıldığında okulda veya işyerinde cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadıkları görülmektedir. 7 katılımcı ise birden fazla görüş bildirmiştir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Yok yaşamadım zaten benim çalıştığım alanlar erkek yoğun alanlar olduğu için çok kadın arkadaşımız yok ama olsalardı bunu hissedeceklerini düşünüyorum." **(iibf e3)**

"Cinsiyetle alakalı herhangi bir farklı muameleyle karşılaşmadım karşılaşmakta istemem açıkçası, yok karşılaşmadım şu ana kadar." **(iibf k4)**

"Farklı bir muamele yaşamadım o konuda en azından şanslıydım." **(sağlık k2)**

Şekil 12.Cinsiyete Bağlı Rol ve Mesleklere İlişkin Alt Kod İstatistiği

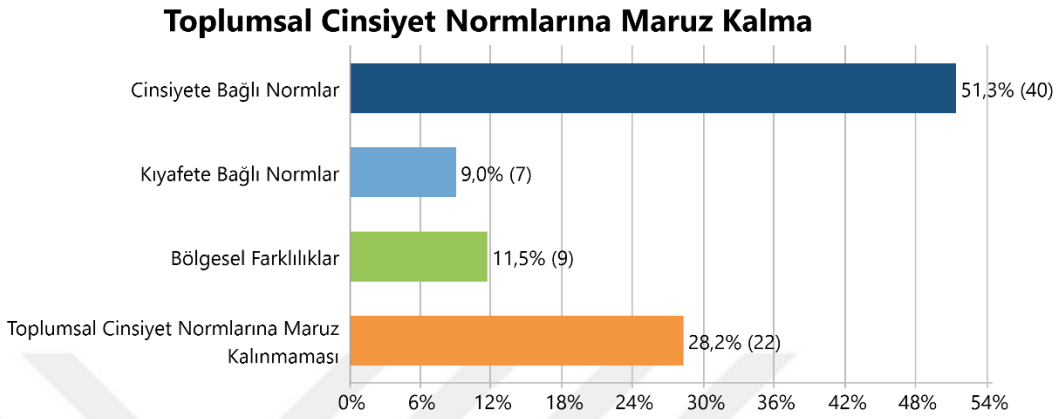
Şekil 12'de cinsiyete bağlı rol ve meslekler temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılar en fazla ağır iş ve güç gerektirdiği gerekçesiyle fiziksel farklılıklara dayalı mesleklerin kadınları erkeklerden ayrıştırdığını söylemişlerdir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Ağır işleri daha çok erkekler fiziki yeterlilikten dolayı tabii ki de kadınlarda var kepçe işlerinde olsun azınlıkta da olsalar kadınlar tabii ki rol oynuyor ama daha fazla erkekler bunun öncülüğünü yapıyor diyebiliriz." **(kırkpınar sbf e1)**

"Ağır iş gerektiren durumlarda erkek bireylerin daha fazla bir güç sarf ettiği için bu işlere yöneliyorlar mesela inşaat işçiliği kadınların bunlara yönelmesini pek talep etmiyorlar haklı olarak da görüyorum bunları çünkü fiziki uygunluk sağlamıyorlar bundan dolayı olduğunu söyleyebilirim." **(kırkpınar sbf e2)**

"Daha çok güç gerektiren işlerde görüyoruz bunun sebebi de erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduğu daha çabuk uyum sağlayabilmesi denebilir." **(mühendislik e5)**

Şekil 13. Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalınmasına İlişkin Alt Kod İstatistiği

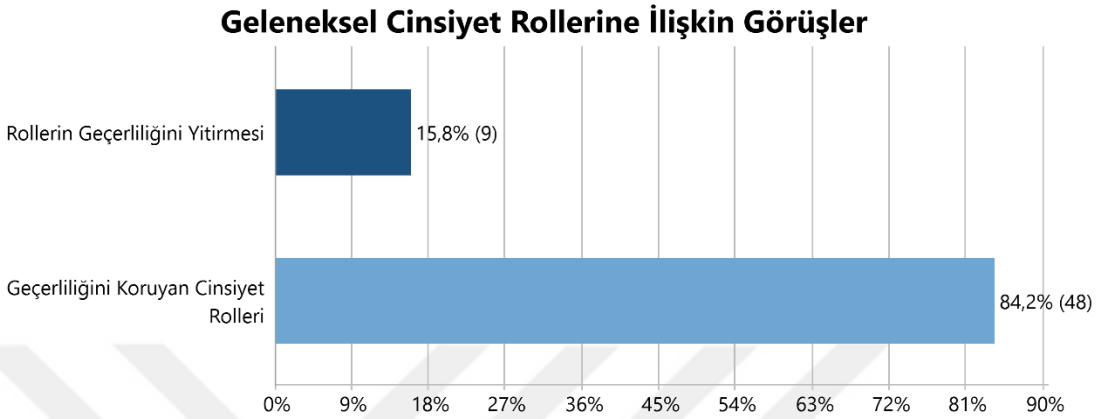
Şekil 13'te toplumsal cinsiyet normlarına maruz kalma temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası cinsiyete bağlı normlara maruz kalmıştır. Bu durum cinsiyetin normlar üzerinde geçerli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Kendimden örnek vermem gerekirse ailem bana sen kızsın geceye geç saatte dışarı çıkamazsın diyor bu biraz daha ülkemizden kaynaklı bir şey olabilir veya erkek arkadaşıma işte sen erkeksin ağlayamazsın dedikleri gibi bazı eskiden gelen kurallar öyle bilmişiz biz hani aile yapısı." **(kırkpınar sbf k3)**

"Cinsiyetim erkek olduğu için farklı bir muameleyle karşılaştım. Kız kardeşim var mesela sürekli evde ben gönderiliyorum her yere mesela kardeşim gönderilmiyor." **(eğitim e3)**

"Bu güzel bir soru neye maruz kalıyorum işte evlenmem gerektiğine çocuk bakmam gerektiğine bir evi döndürecek olan kişinin ben olmam ya da bir yemek yapmak olsun işte çamaşır bulaşık falan yapmak olsun bunların hepsini benim yapmam gerektiğine dair bir düşünce var." **(eğitim k5)**

Şekil 14.Geleneksel Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşlerin Alt Kod İstatistiği

Şekil 14'te geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin görüşler temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılara göre geleneksel cinsiyet rolleri gerek kültürel açıdan gerekse toplumun kadınlara atfetmiş olduğu görev ve konum açısından günümüzde hala daha geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Katılımcılardan 7'si birden fazla görüş bildirmiştir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

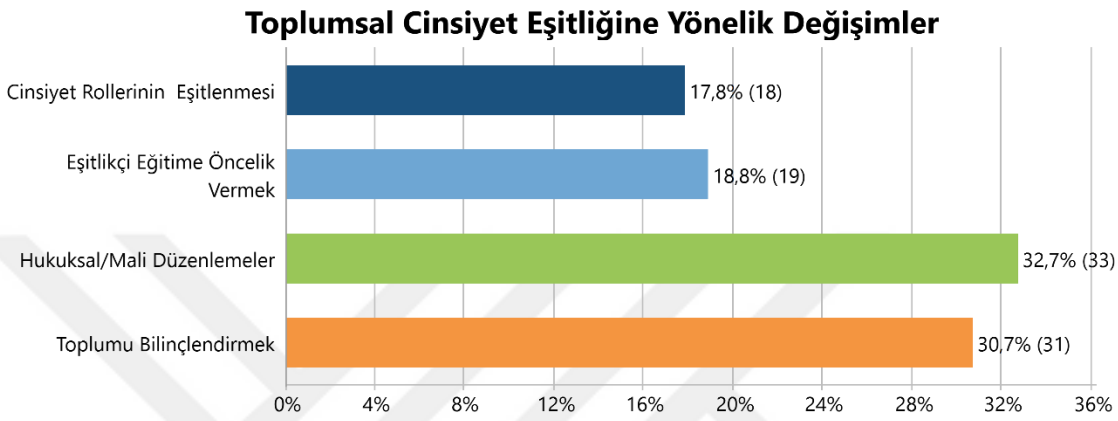
"Ülkemizde batı tarafı daha gelişmiş daha eğitimli ve kültürlü olduğu için daha çok eşit konuma gelmeye başladı ama doğu kısmına gittiğimiz zaman daha kısıtlı imkanlar var hani kadınlar daha çok çocuk bakmaya yöneltiliyor erkekler çalışacak kadın evde oturacak mantığı ama batı tarafında artık kadınlar da daha çok çalışabiliyor erkekleri de denk konumuna geldi yani her zaman denk olması gerekiyordu ama kültürden dolayı ve eğitim eksikliğinden dolayı böyle sorunlar yaşanabiliyor." **(kırkpınar sbf e5)**

"Günümüzde hala geçerlidir eskiden olduğu gibi mesela anne çocuklara bakar baba eve ekmek getirir diye hala daha bu var tabii ki de her yerde aynı şekilde olacak diye bir kaide yok hani ama genel olarak baktığımızda hala bu vardır anne yemek yapar baba işe gider veya en basitinden erkekler mangalı yapar kızlar salatayı yapar gibi." **(kırkpınar sbf k3)**

"Hala geçerlidir şu an çoğu insan ailede ama erkekler çalışıyor genel olarak kadınlar işte ev işleri veya yarı zamanlı çalışmaya şey yapıyor sürekli şeydeler ama

belirlenen roller değişebilir yani tamamen bireylerin kendini geliştirmesi ile alakalı." **(mühendislik e3)**

Şekil 15.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Değişimlerin Alt Kod İstatistiği

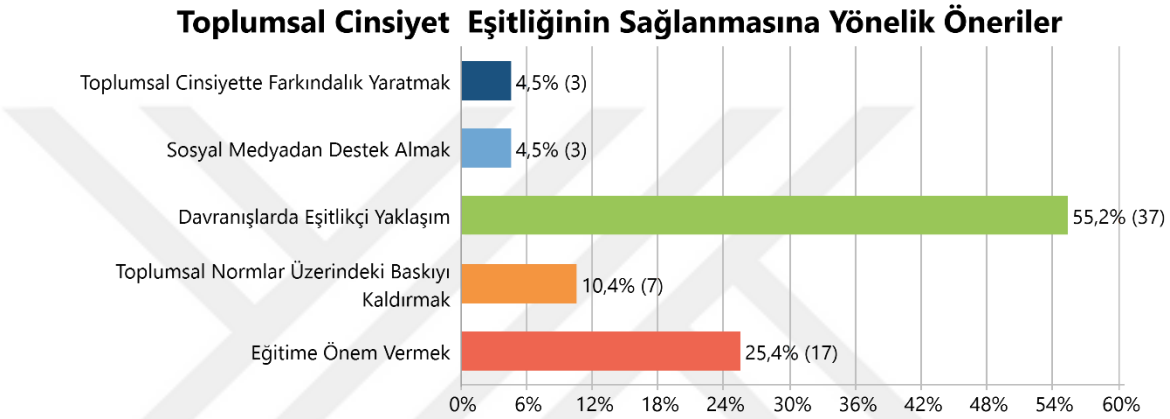
Şekil 15'te toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik değişimler temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılara göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için hukuksal/mali düzenlemeler, toplumu bilinçlendirmek gibi bazı yaptırım ve değişimlerin olması gerektiği görülmektedir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Hukuksal olarak cinsiyet eşitliğinle alakalı yasalar geliştirilip, yargıda daha uygun kararlar verilmeli." **(eğitim e1)**

*"Yani aslında şöyle öğretmen olduğum zaman bir çok kişiye aslında idol olabilme imkanına sahip olacağım ve burada öğrencilerime yani kızlara farklı erkeklere farklı davranmak yerine iki tarafı da aynı şekilde yaklaşırsam eğer bunların da benden bunu gördükten sonrasında büyüme çağlarında onlara çok büyük etkisinin olacağını düşünüyorum çünkü bir yerde beni örnek alacaklar ve benim tavırlarımı kendilerine örnek edecekler bu yüzden ben kendi tavırlarımla öğrencilerime toplumsal eşitsizlik için daha iyi şeyler öğretebileceğimi düşünüyorum bunlara onu aşılayabileceğimi düşünüyorum."***(kırkpınar sbf k1)***

"Çalışma sektöründe herkesin eşit olması gerekiyor daha fazla teşvik yapılması gerekiyor bence. Mühendislik erkek işi diye bir algı var bunun kırılması gerekiyor." **(mühendislik e1)**

Şekil 16.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Önerilerin Alt Kod İstatistiği

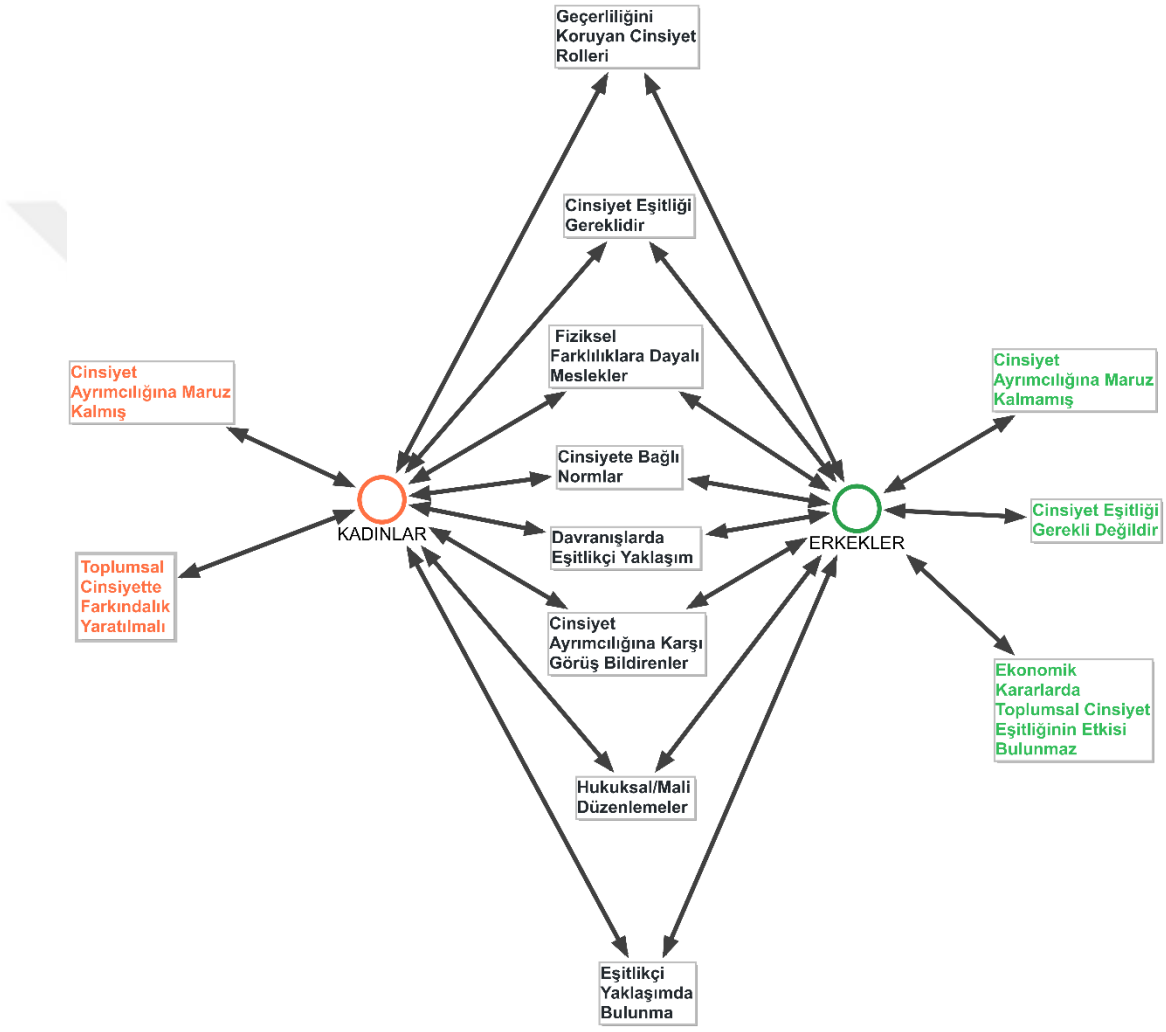
Şekil 16'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik öneriler temasına ait kodlar yer almaktadır. Katılımcılara göre toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için önce davranışlarda eşitlikçi yaklaşıma sahip olunması daha sonra da eğitime önem verilmesi gerekmektedir. Konuyla ilgili katılımcılar şunlardan bahsetmiştir;

"Yani aslında şöyle öğretmen olduğum zaman bir çok kişiye aslında idol olabilme imkanına sahip olacağım ve burada öğrencilerime yani kızlara farklı erkeklere farklı davranmak yerine iki tarafı da aynı şekilde yaklaşırsam eğer bunların da benden bunu gördükten sonrasında büyüme çağlarında onlara çok büyük etkisinin olacağını düşünüyorum çünkü bir yerde beni örnek alacaklar ve benim tavırlarımı kendilerine örnek edecekler bu yüzden ben kendi tavırlarımla öğrencilerime toplumsal eşitsizlik için daha iyi şeyler öğretebileceğimi düşünüyorum bunlara onu aşılayabileceğimi düşünüyorum." **(kırkpınar sbf k1)**

"Bir sağlıkçı adayı olarak bir erkeğe nasıl davranılırsa kadına da öyle davranılması gerekiyor eşit olunmalı bence." **(sağlık e5)**

"Sosyal çevremde aile çevremde ve meslek hayatımda davranışlarımı bu düşünceye göre şekillendiririm." **(sağlık k1)**

Şekil 17.Kadın ve Erkeklerin Görüşlerine Yönelik İki Vaka Modeli

Şekil 17'de kadın ve erkeklerin görüşlerine yönelik iki vaka modeli verilmiştir. Şekil 17'ye göre kadın ve erkeklerin görüşlerinde pek çok ortak görüş olmasına rağmen belirgin farklılıkların da olduğu görülmektedir. Cinsiyet rollerinin geçerliliğini koruması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekli olması, davranışlarda eşitlikçi yaklaşıma sahip olma gibi konularda kadın ve erkek katılımcılar ortak görüşe sahiplerdir. Öte yandan kadınlar toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik

önerilerde toplumsal cinsiyete dair farkındalık yaratılması gerektiğini belirtirken erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğini gerekli görmeyip ekonomik kararlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir etkisi bulunmadığını düşünmektedirler. Kadınlar cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldıklarını belirtirken, erkek katılımcılar cinsiyet ayrımcılığı yaşamadıklarını paylaşmışlardır. Bu açılardan kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşleri farklılaşmaktadır.

3.2.4. Fakültelere Göre Analiz Bulguları

Araştırma kapsamında demografik unsurların ekonomik davranışlara olan etkisi araştırılmış olup fakültelere göre analizler yapılmıştır. Analiz sonrası elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

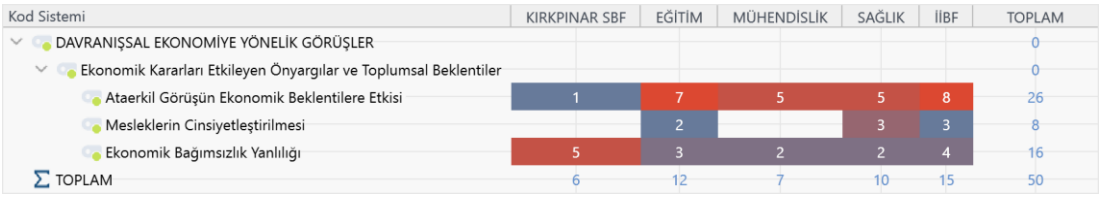
Tablo 1. Fakültelere Göre Görüşlerin Dağılımına İlişkin Kod Matris Tarayıcısı

Kod Sistemi	KIRKPINAR SBF	EĞİTİM	MÜHENDİSLİK	SAĞLIK	İİBF	TOPLAM
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER						0
Önyargılar ve Toplumsal Normların Ekonomik Eşitsizliğe Etkisi	11	12	14	11	15	63
Ekonomide Cinsiyet Eşitliği	7	8	8	10	8	41
Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisi	9	13	9	12	10	53
Ekonomik Eşitsizlikle Mücadelede Sorumluluklar	12	15	10	14	11	62
Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisi	13	9	6	6	7	41
Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentiler	6	12	7	10	15	50
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER						0
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliği	10	9	10	10	10	49
Cinsiyete Bağlı Rol ve Meslekler	10	16	13	13	18	70
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Nedir	10	10	11	11	12	54
Cinsiyet Ayrımcılığına Maruz Kalma Durumu	13	10	11	10	13	57
Cinsiyet Ayrımcılığı	11	12	9	11	17	60
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Değişimler	11	18	17	22	33	101
Geleneksel Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşler	9	11	11	11	15	57
Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalma	18	13	12	16	19	78
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Öneriler	16	14	14	11	12	67
TOPLAM	166	182	162	178	215	903

Tablo 2'de davranışsal ekonomiye ve toplumsal cinsiyet algısına ilişkin görüşlerin fakültelere göre dağılımı verilmiştir. Fakülteler bazında davranışsal ekonomi ve toplumsal cinsiyete ilişkin görüşlerde benzer görüşler olmakla birlikte İİBF Fakültesi öğrencileri toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik değişimlerin olması gerektiğini yoğun bir şekilde ifade ederek diğer fakültelerden farklılaşmıştır. Bu durum İİBF öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin duyarlılıklarının yüksek olması

şeklinde değerlendirilebilir. Buna ilaveten tüm fakülte öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliğine yönelik görüş bildirdiği tespit edilmiştir

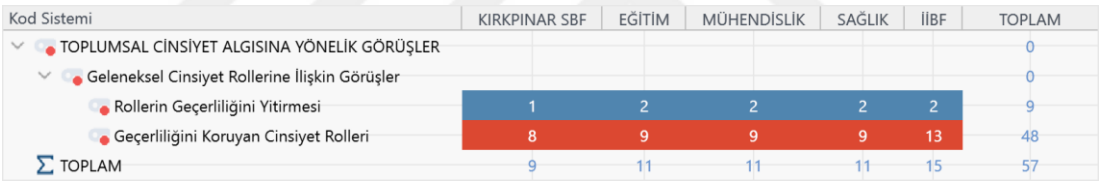
Tablo 2.Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentilere İlişkin Kod Matris Tarayıcısı

Kod Sistemi	KIRKPINAR SBF	EĞİTİM	MÜHENDİSLİK	SAĞLIK	İİBF	TOPLAM
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER						0
Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentiler						0
Ataerkil Görüşün Ekonomik Beklentilere Etkisi	1	7	5	5	8	26
Mesleklerin Cinsiyetleştirilmesi		2		3	3	8
Ekonomik Bağımsızlık Yanlılığı	5	3	2	2	4	16
TOPLAM	6	12	7	10	15	50

Tablo 3'te fakülteler bazında ekonomik kararları etkileyen önyargılar ve toplumsal beklentiler temasına göre ataerkil görüşün öne çıktığı belirlenmiştir. Ataerkil görüş günümüzde davranışsal ekonomide etkili bir yaklaşım olarak geçerliliğini devam ettirmektedir.

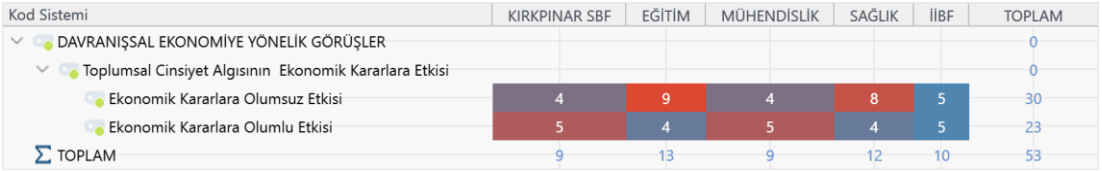
Tablo 3.Geleneksel Cinsiyet Rollerine İlişkin Kod Matris Tarayıcısı

Kod Sistemi	KIRKPINAR SBF	EĞİTİM	MÜHENDİSLİK	SAĞLIK	İİBF	TOPLAM
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER						0
Geleneksel Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşler						0
Rollerin Geçerliliğini Yitirmesi	1	2	2	2	2	9
Geçerliliğini Koruyan Cinsiyet Rolleri	8	9	9	9	13	48
TOPLAM	9	11	11	11	15	57

Tablo 4'te Geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin görüşler temasına göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (%85) toplumsal cinsiyet rollerinin hala geçerliliğini koruduğunu belirtmiştir.

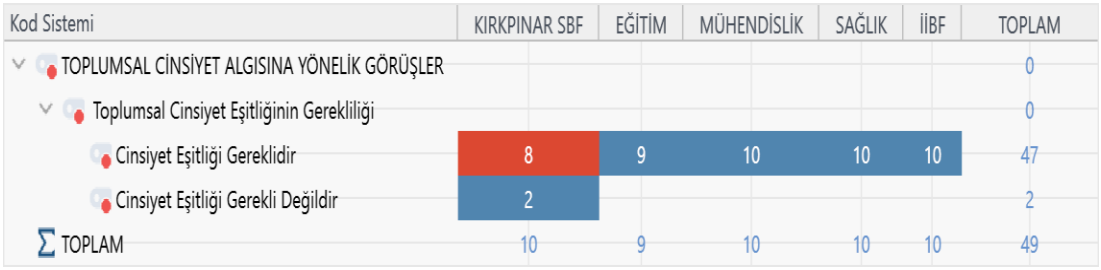
Tablo 4.Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisine İlişkin Kod Matris Tarayıcısı

Kod Sistemi	KIRKPINAR SBF	EĞİTİM	MÜHENDİSLİK	SAĞLIK	İİBF	TOPLAM
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER						0
Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisi						0
Ekonomik Kararlara Olumsuz Etkisi	4	9	4	8	5	30
Ekonomik Kararlara Olumlu Etkisi	5	4	5	4	5	23
TOPLAM	9	13	9	12	10	53

Toplumsal cinsiyet algısının ekonomik kararlara etkisi teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Eğitim ve sağlık fakültesi öğrencileri toplumsal cinsiyet algısının ekonomik kararları olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir.

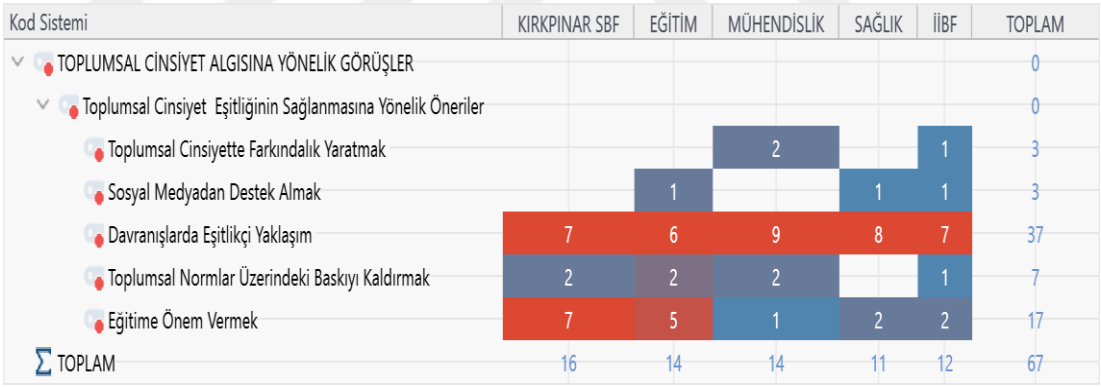
Tablo 5.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliğine İlişkin Kod Matris Tarayıcısı

Kod Sistemi	KIRKPINAR SBF	EĞİTİM	MÜHENDİSLİK	SAĞLIK	İİBF	TOPLAM
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER						0
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliği						0
Cinsiyet Eşitliği Gereklidir	8	9	10	10	10	47
Cinsiyet Eşitliği Gerekli Değildir	2					2
TOPLAM	10	9	10	10	10	49

Tablo 6'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliğine ilişkin öğrenci görüşlerine göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekli olduğu net bir şekilde öne çıkmaktadır. Yalnızca Kırkpınar SBF öğrencilerinden toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekli olmadığı şeklinde geri bildirim elde edilmiştir.

Tablo 6.Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Önerilere İlişkin Kod Matris Tarayıcısı

Kod Sistemi	KIRKPINAR SBF	EĞİTİM	MÜHENDİSLİK	SAĞLIK	İİBF	TOPLAM
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER						0
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Öneriler						0
Toplumsal Cinsiyette Farkındalık Yaratmak			2		1	3
Sosyal Medyadan Destek Almak		1		1	1	3
Davranışlarda Eşitlikçi Yaklaşım	7	6	9	8	7	37
Toplumsal Normlar Üzerindeki Baskıyı Kaldırmak	2	2	2		1	7
Eğitime Önem Vermek	7	5	1	2	2	17
TOPLAM	16	14	14	11	12	67

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik öneriler temasına göre farklı fakültelerdeki öğrencilerin yarısından fazlası davranışlarda eşitlikçi yaklaşım sağlanması gerektiğini düşünmektedir. Ardından ise eğitime önem verildiği takdirde cinsiyet eşitliğinin sağlanacağı yönünde görüş öne çıkmaktadır.

Tablo 7.Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisine Yönelik Kod Matris Tarayıcısı

Toplumsal cinsiyet algısı ve ekonomik eşitsizlik ilişkisi temasına göre toplumsal cinsiyet algısı ve ekonomik eşitsizlik ilişkisi yoğun olarak cinsiyete bağlı eşitsizlik ile ilişkilendirilmiştir. Bu konuda en yoğun etkileşim Kırkpınar SBF öğrencilerinde görülmüştür.

3.2.5. Cinsiyet Değişkenine Göre Analiz Bulguları

Araştırma kapsamında incelenen demografik unsurlardan biri olan cinsiyetin ekonomik davranışlarda etkisini anlamak için cinsiyet değişkenine göre analizler yapılmıştır. Analiz sonrası elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 8.Cinsiyete Bağlı Rol ve Mesleklere İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Cinsiyete Bağlı Rol ve Meslekler			
Fiziksel Farklılıklara Dayalı Meslekler	19	17	36
Cinsiyete Dayalı Mesleki Farklılıklar	13	14	27
TOPLAM	32	31	63
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Cinsiyete bağlı rol ve meslekler koduna göre öğrenciler daha çok fiziksel farklılıklara dayalı meslekleri belirtmişlerdir. Bu durum cinsiyet dayalı kalıp yargıların geçerliliğini koruduğunu göstermektedir.

Tablo 9. Ekonomik Eşitsizlikle Mücadelede Sorumluluklara İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Ekonomik Eşitsizlikle Mücadelede Sorumluluklar			
Sorumluluk Alınmasına İlişkin Görüşler			
Eşitlikçi Yaklaşımda Bulunma	14	14	28
Ekonomik Özgürlüğün Kazanılması	1	2	3
Bireylerin Sorumlu Olmadığını Düşenenler			
Eğitimin Arttırılması	4	1	5
Devlet Kontrolünün Olması	4	3	7
Kadın/Erkek Arasında Maaş Farklılıklarının Giderilmesi	6	6	12
TOPLAM	29	26	55
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Davranışsal ekonomiye yönelik görüşlerde ekonomik eşitsizlikle mücadelede; sorumluluk alınmasına ilişkin görüşler ve bireylerin sorumlu olmadığını düşünenler olarak iki temaya ayrılmıştır. Ekonomide eşitsizlikle mücadelede sorumluluk alınması gerektiği görüşü öne çıkarken, bu görüş her iki cinsiyet tarafından eşit olarak desteklenmiştir. Katılımcılara göre kadın ve erkeklerin arasında bulunan maaş farklılıkları gibi gelir eşitsizliklerinin giderilmesi ve bunun devlet kontrolünde olması konusu da vurgulanmıştır.

Tablo 10. Ekonomide Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Ekonomide Cinsiyet Eşitliği			
Eşitlik Olduğunun Düşünülmesi	14	6	20
Eşitsizlik Olduğunun Düşünülmesi	8	10	18
TOPLAM	22	16	38
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Tablo 11 verilerine göre ekonomide cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerde kadın ve erkekler arasında farklılaşma söz konusudur. Kadın öğrenciler ekonomide

cinsiyet eşitsizliği olduğunu, erkek öğrenciler ise eşitlik olduğunu ifade etmişlerdir. Ekonomik eşitliğe dair görüşlerde farklılıkların görülmesi ekonomik açıdan kadınların toplumsal normlar ve önyargılara maruz kaldığını göstermektedir.

Tablo 11. Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentilere İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Ekonomik Kararları Etkileyen Önyargılar ve Toplumsal Beklentiler			
Ataerkil Görüşün Ekonomik Beklentilere Etkisi	8	14	22
Mesleklerin Cinsiyetleştirilmesi	2	5	7
Ekonomik Bağımsızlık Yanlılığı	7	9	16
TOPLAM	17	28	45
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Tablo 12'de ekonomik kararları etkileyen önyargılar ve toplumsal beklentiler açısından ataerkil görüşün etkili olduğu ve bu durumun kadınlarda daha yoğun olarak ifade edildiği tespit edilmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların ekonomik kararları etkileyen unsurlar açısından farklılaştığı ve ataerkil görüşün kadınlar üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu vurgulanmıştır.

Tablo 12. Önyargılar ve Toplumsal Normların Ekonomik Eşitsizliğe Etkisine İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Önyargılar ve Toplumsal Normların Ekonomik Eşitsizliğe Etkisi			
Psikolojik Açıdan Etkiler	5	9	14
Ekonomik Açıdan Etkiler	4	5	9
Etkisi Olmaz	1		1
Cinsiyete Dayalı Tutumlarda Etki Eder	19	20	39
TOPLAM	29	34	63
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Tablo 13'te önyargılar ve toplumsal normların ekonomik eşitsizliğe olan etkisi incelendiğinde kadınlar ve erkekler tarafından cinsiyete dayalı tutumlarda etkileşim yaptığı görüşü eşit düzeyde ifade edilmiş olup cinsiyetler açısından farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 13. Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalmaya İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalma			
Cinsiyete Bağlı Normlar	11	21	32
Kıyafete Bağlı Normlar	2	5	7
Bölgesel Farklılıklar	8	1	9
Toplumsal Cinsiyet Normlarına Maruz Kalınmaması	16	6	22
TOPLAM	37	33	70
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Tablo 14'e göre erkek katılımcılar günlük yaşamlarında toplumsal cinsiyet normlarına maruz kalmazlarken kadın katılımcıların cinsiyete bağlı normlara maruz kaldığı görülmektedir. Bu durum kadınlara dayatılan toplumsal cinsiyet normlarının günümüzde geçerliliğini koruduğunu ifade etmektedir.

Tablo 14. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisine Ait Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Ekonomik Eşitsizlik İlişkisi			
Mobbing	1	3	4
Ücrete Bağlı Kutuplaşma Yaşanması	4	3	7
Cinsiyete Bağlı Eşitsizlik	17	11	28
TOPLAM	22	17	39
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Tablo 15'te toplumsal cinsiyet algısı ve ekonomik eşitsizlik ilişkisi incelendiğinde öğrenciler cinsiyete bağlı eşitsizlik görüşünde yoğunlaşmışlardır. Toplumsal cinsiyet algısı ve ekonomik eşitsizlik ilişkisinde erkek öğrencilerin

cinsiyete bağlı eşitsizliği kadın öğrencilerden daha fazla ifade ettiği görülmektedir. Bu durum toplum tarafından erkeklere ekonomik açıdan çeşitli roller dayatılmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 15. Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisine İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
DAVRANIŞSAL EKONOMİYE YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Toplumsal Cinsiyet Algısının Ekonomik Kararlara Etkisi			
Ekonomik Kararlara Olumsuz Etkisi	9	14	23
Ekonomik Kararlara Olumlu Etkisi	14	9	23
TOPLAM	23	23	46
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Tablo 16'da toplumsal cinsiyet algısının ekonomik kararlara etkisi olumlu ve olumsuz olmak üzere iki temada incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet algısının kadınların ekonomik kararlarında olumsuz, erkeklerin kararlarında ise olumlu yönde etki ettiği ifade edilmiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet algısının ekonomik kararlar üzerinde fark yarattığını ve öğrenciler arasında cinsiyete dayalı farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Tablo 16. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliğine İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerekliliği			
Cinsiyet Eşitliği Gereklidir	23	24	47
Cinsiyet Eşitliği Gerekli Değildir	2		2
TOPLAM	25	24	49
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Tablo 17 incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliği konusunda hem erkek hem kadın öğrenciler ortak bir paydada birleşmektedir ve cinsiyetler arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğini

gerekli görmesi iki cinsiyetin bu konuda farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 17. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Önerilere İlişkin Çapraz Tablo

	Erkek	Kadın	Toplam
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK GÖRÜŞLER			
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Öneriler			
Toplumsal Cinsiyette Farkındalık Yaratmak		3	3
Sosyal Medyadan Destek Almak	1	2	3
Davranışlarda Eşitlikçi Yaklaşım	16	18	34
Toplumsal Normlar Üzerindeki Baskıyı Kaldırmak	1	6	7
Eğitime Önem Vermek	8	9	17
TOPLAM	26	38	64
N= Belgeler/Konuşmacılar	25 (50,0%)	25 (50,0%)	50 (100,0%)

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik öneriler göz önünde bulundurulduğunda davranışlarda eşitlikçi yaklaşımda bulunulması gerektiğini kodu öne çıkmıştır. Buna ilaveten eğitime önem verilmesi gerektiği görüşü de toplumsal cinsiyetin sağlanmasında önerilen diğer etkili görüş olarak ifade edilmiştir. Bu durum toplumsal davranışlarda eşitlikçi yaklaşımın eğitim kurumlarının desteği ile sağlanabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

SONUÇ

Anaakım iktisat yaklaşımında bireyler rasyonel kararlar vererek fayda ve çıkarlarını göz önünde bulundurmaktadır. Ancak davranışsal iktisat bireylerin her zaman rasyonel kararlar almadığını, ekonomik kararların sosyolojik ve psikolojik arka planı olduğunu öne sürmektedir. Davranışsal iktisatta bireylerin ekonomik kararlarında irrasyonel tutum sergileyebileceği, önyargılara, çevresel ve duygusal faktörlere bağlı olarak karar verebileceği varsayılmaktadır. Davranışlara etki ederek kararların şekillenmesine neden olan unsurlardan biri de toplumsal cinsiyet kavramıdır. Toplumsal cinsiyet; bireylerin biyolojik farklılıklarını ifade eden cinsiyetten farklı olarak toplum tarafından kadın ve erkeklere atfedilmiş roller ve davranışlar olarak adlandırılan, bir toplumun kadın ve erkekler için belirlediği, beklentiler ve normlar bütünüdür.

Toplumsal cinsiyet algısı kadın ve erkekler için uygun kabul edilen davranışları, normları incelemektedir. Bu normlar nedeni ile bireylerin zihninde başkalarını ve kendini hangi rollerde ve nasıl gördüğü, ne şekilde bir tutum sergileyecekleri gibi durumlar oluşmaktadır. Öyle ki bu durum bireylerin alacakları kararlarda önyargılara neden olabilmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı ve davranışsal iktisadın ortak noktaları incelendiğinde her iki yaklaşımın bireylerin ekonomik kararlarını şekillendirmeye yönelik öngörülere destek olduğu konusunda kesişmeler mevcuttur. Bilişsel önyargılar diğer bir adıyla düşünme hataları olarak adlandırılan bu öngörüler ekonomik karar ve seçimlerde önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin bilgiyi işleme şekillerini, olaylar karşısında yaptıkları yorumları ve verdikleri kararları etkileyip optimal kararlar yerine duygusal ve sezgisel davranmalarına neden olabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet aynı zamanda toplumların gelişmişlik düzeyleriyle yakından ilişkilidir. Eğitim gelişmişlik düzeyini etkileyen önemli unsurlardan biri olduğu için üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını belirlemek önemlidir. Buna ek olarak kadınların erkeklerle eşit ekonomik olanaklara sahip olmaması cinsiyet rollerine, önyargılara maruz kalması ekonomik başarılarını da sınırlandırmaktadır.

Çalışmada, üniversite öğrencilerinin ekonomik davranış ve kararlarında toplumsal cinsiyet algısının belirlenmesi ve bilişsel önyargılara olan etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Trakya Üniversitesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının belirlenebilmesi için öğrenim gördükleri çeşitli fakültelerden nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşmeler ile toplanan veriler MAXQDA Pro 2024 programı ile analiz edilmiş, öğrencilerin ekonomik karar süreçlerinde toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenip etkilenmedikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma bulgularına göre; erkek ve kadın öğrencilerin eşitlikçi yaklaşımı benimsedikleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir toplumun gelişmişlik düzeyine ulaşabilmesi için gerek koşul olduğunu ifade etmeleri yönünde görüş bildirerek ortak paydada buluştukları tespit edilmiştir. Ancak ekonomik kararlarda toplumsal cinsiyet algısının kadınların kararlarını olumsuz yönde etkilemesi, erkeklerin kararlarında ise toplumsal cinsiyet algısının belirleyici rolünün bulunmaması cinsiyete dayalı görüş farklılığının varlığını belirtmektedir. Buna ilaveten ekonomik kararları etkileyen önyargılardan biri olan ataerkil görüşten en fazla kadınların etkilendiği tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen; ekonomik kararlara etki eden cinsiyet rollerinin geçerliliğini koruduğu ve cinsiyete bağlı normlara sadece kadınların maruz kaldığı bulgusu; davranışsal ekonomide yer alan bilişsel önyargılardan doğrulama önyargısıyla örtüşmektedir. Araştırma bulgularına göre kadın ve erkekler arasında cinsiyet rollerine bakış açısı da değişkenlik göstermektedir. Kadınlar toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının farkındalık yaratılarak mümkün olabileceğini belirtirken, erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğinin ekonomik kararlar üzerinde bir etki yaratmadığını ifade etmektedir. Bu durum; Yılmaz vd.'nin (2009:784) toplum tarafından desteklendiklerinden ve kendi faydalarını gözettiklerinden dolayı erkekler geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini korumaktadır bulgusu ile örtüşmektedir.

Çalışmada davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet ilişkisini inceleyen üniversite öğrencileri odaklı çalışmalara yer verilerek, üniversiteler arasındaki ortak veya farklı durumların karşılaştırılması da hedeflenmiştir. Pamukkale Üniversitesi'nde Tarhan vd. (2024) ve Nevşehir Hacı Bektaşi Üniversitesi'nde Kahraman vd. (2015) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyet önyargılarının zamanla

azaldığı ve kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının erkeklerin algılarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Trakya Üniversitesi kapsamında yapılan bu çalışmada ise kadın-erkek tüm öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğinde belirli bir bilinç düzeyine sahip olduğu ancak geleneksel rollerin ve cinsiyete dayalı önyargıların devam ettiği tespit edilmiştir. Çalışma bu yönüyle diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Bütüncül bir yaklaşım ile incelendiğinde feminizmin toplumsal cinsiyetten ayrışık olmadığı, toplumsal cinsiyette ve davranışsal iktisatta bulunan argümanları açıklamak için feminizmden de faydalanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada incelenen ekonomide cinsiyet eşitliği feminizm kollarından liberal feminizm anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Liberal feminizm anlayışı bir toplumda bulunan kadınların eşit hak ve özgürlükler gözetilerek iş piyasasında erkeklerle eşit düzeyde muamele görüp rekabet edebilmesini ifade eden feminist görüştür. Özellikle kadın öğrenciler liberal feminizm yani özgür eşit birey anlayışı benimsendiği sürece her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişeceğini ve eşit istihdam için alan açılacağını belirtmişlerdir.

Çalışma bulgularına göre; öğrenciler ekonomik kararlarını tamamen rasyonel şekilde almamaktadır. Çeşitli önyargılar ve toplumsal normlar gibi sosyal etkileşimlerde bulunarak ve mensup olduğu gruba bağlı olarak benzer davranış sergileyebilmektedirler. Doğrulama önyargısı olarak bilinen bu kavram sınırlı rasyonalite nedeniyle alınan kararları negatif olarak etkileyebilmektedir. Fisk& Ridgeway (2018)'e göre sosyal etkileşimlerde cinsiyete göre güdülenme bulunmaktadır. Çünkü bireyler bilinçsiz olarak birbirlerini cinsiyetleştirip kültürel inançları oluşturmakta ve bu inanç kalıpları doğrulama önyargısını meydana getirmektedir. Cinsiyete bağlı ekonomik karar ve davranışların arka planını anlamak için davranışsal iktisat ve toplumsal cinsiyet ilişkisi birlikte incelenmektedir. Cinsiyete bağlı ekonomik davranışların ve irrasyonel tutumların arka planı incelenirken geleneksel cinsiyet rollerinin geçerliliği ve bireylerin çevresel faktörleri arasında ilişki bulunmaktadır. Bireylerin tutum ve davranışlarını çevresel faktörlere göre şekillendirebileceği ve ekonomik davranışları etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Demografik faktörler üniversite öğrencilerinin ekonomik kararlarında önemli olan bir diğer etkendir. Öğrencilerin yaş, cinsiyet, öğrenim gördüğü fakülte, gelir durumu ve medeni durum gibi demografik unsurların birleşimi ekonomik kararlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda fakülteler arasında toplumsal cinsiyet algısına bağlı ekonomik kararlarda belirgin farklar olmadığı sadece cinsiyete dayalı farklılıklar oluştuğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin medeni durumunda ve gelir düzeylerinde fark yaratan bir değişim bulunmaması nedeni ile bu değişkenler çalışmada incelenememiştir. Araştırmanın evreni Trakya Üniversitesi öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Gelecek çalışmalarda örneklem genişletilerek farklı değişkenler etkin bir şekilde incelenebilir. Bu çalışma bundan sonra yapılacak olan toplumsal cinsiyet ve davranışsal iktisat çalışmaları için yol gösterici olmayı hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

Akın, Z., & Urhan, B. Ü. (2015). Davranışsal Oyun Teorisi" İçinde Ed. Dumludağ Vd.) İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 257-317.

Akkaş, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, *2020*(1), 55-72.

Aktan, C. C. (2018). Davranışsal İktisat (İktisadi Davranış, Karar Ve Seçimlerde İrrasyonelite Ve Sonuçları: Zihinsel Hata Ve Yanılgılar), İçinde: Coşkun Can Aktan, Yeni İktisat Okulları Ve İktisadi Düşünce, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.

Aktan, C. C., & Yavuzaslan, K. (2020). Davranışsal İktisat: Bireylerin İktisadi Karar Ve Tercihlerinde Zihinsel, Duygusal Ve Psikolojik Faktörlerin Analizi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, 12*(2), 100-120.

Aktan, C., & Yay, S., (2019). Deneysel İktisat: Tarihçe, Amaç, Kapsam Ve Uygulama Alanları. *Deneysel İktisat* (Pp.9-34), Divan Kitap.

Almeder, R. (1994). Liberal Feminism And Academic Feminism. *Public Affairs Quarterly*, *8*(4), 299-315.

Altınova, H. H., & Duyan, V. (2013). Toplumsal Cinsiyet Algisi Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalişmasi. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, *24*(2), 9-22.

Angner, E., & Loewenstein, G. (2007). Behavioral Economics. *Handbook Of The Philosophy Of Science: Philosophy Of Economic*, 641-690.

Ariely, D. (2008). Predictably Irrational: The Hidden Forces That Shape Our Decisions. Harpercollins.

Ariely, D. (2022). *Akıldışı Ama Öngörülebilir*. Optimist Yayın Grubu.

Arrow, K. J. (2003). Introductory Remarks On The History Of Game Theory. *Games And Economic Behavior*, *45*(1), 15-18.

Ashraf, Nava, Colin F. Camerer Ve George Loewenstein, "Adam Smith, Behavioral Economist", Journal Of Economic Perspectives, Vol. 19, No. 3, 2005, P. 140.

Austen, S. (2015). Feminist Economics For Behavioral Economists.

Aydın, S. (2015). Değişen Türkiye'de Adalet Perspektifinden Ekonomi'de Kadın. *Tasam Medeniyet İnşası Türkiye Vizyonu Kongresi*.

Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö., & Ünal, S. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolüne Yönelik Görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, *23*(5), 183-189.

Basılgan, M., & Ertürk, E. (2019). İktisat Öğretiminde Deneysel Yöntem: Sınıf Deneyleri. *Deneyve İktisat*, 65.

Bayar, Y. (2011). Yatırımcı Davranışlarının Davranışçı Yaklaşım Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi*.

Becchio, G. (2019). Behavioral Economics, Gender Economics, And Feminist Economics: Friends Or Foes?. *Journal Of Economic Methodology*, *26*(3), 259-271.

Bilir, H. (2018). Onbirinci Bölüm/ Nöroiktisat"Kara Kutu'nun"Açılması. A.Arif Eren& Eren Kırmızıaltın(Der), *İktisat Sosyolojisi:Kurucu Düşünürler Ve İktisat Okulları Özelinde Bir Çalışma* İçinde (Ss.377-419). Heretik Basın Yayın.

Bilir, H. (2019). Neoklasik İktisat: Anaakım Mı, Ortodoks Mu?. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(2), 65-80.

Blackstone, A. M. (2003). Gender Roles And Society.

Booth, A., Cardona-Sosa, L., & Nolen, P. (2014). Gender differences in risk aversion: Do single-sex environments affect their development?. *Journal of economic behavior & organization*, *99*, 126-154.

Boyacıoğlu, E. Z., & Oğuzhan, A. (2006). Yerli Halkın Üniversite Algılaması: Trakya Üniversitesi Örneği. *Sosyal Bilimler Metinleri*, *2013*(2), 1-18.

Boyacıoğlu, E. Z., Türksever, E., Adıgüzel, T., Taş, H., & Ulu, B. Faiz Kararı İle İlgili Makro Ekonomi Gündemi Ve Duygu Durumu İncelemesi: Twitter Analizi. *İzmir İktisat Dergisi*, *38*(3), 862-883.

Camerer, C. (1999). Behavioral Economics: Reunifying Psychology And Economics. *Proceedings Of The National Academy Of Sciences, 96*(19), 10575-10577.

Camerer, C. F. (2011). *Behavioral Game Theory: Experiments İn Strategic İnteraction*. Princeton University Press.

Camerer, C., & Ho, T. H. (1999). Experience-Weighted Attraction Learning İn Normal Form Games. Econometrica, 67(4), 827-874.

Can, Y. (2012). İktisatta Psikolojik İnsan Faktörü: Davranişsal İktisat. *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, *4*(2), 91-98.

Chang, T. Y., Huang, W., & Wang, Y. (2016). Something İn The Air: Projection Bias And The Demand For Health İnsurance. *Review Of Economic Studies, Forthcoming*.

Christensen-Szalanski, J. J., & Willham, C. F. (1991). The Hindsight Bias: A Meta-Analysis. *Organizational Behavior And Human Decision Processes*, *48*(1), 147-168.

Colander, D. (2005). The Future Of Economics: The Appropriately Educated İn Pursuit Of The Knowable. *Cambridge Journal Of Economics*, *29*(6), 927-941.

Çelik, D. (2019). *İktisat Teorisinde Rasyonalite: Davranışsal İktisat Bağlamında Bir Değerlendirme* (Doctoral Dissertation, Marmara Universitesi (Turkey)).

Çetin, D., & Bilir Güler, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Çerçevesinde Liderlik Kavramını Algılama Biçimleri. *Balkan Ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(2), 47-54.

Davis D. D. And Charles A. Holt, (1993).“Experimental Economics: Methods, Problems, And Promise”Estudios Económicos, Vol. 8, No. 2 (16) (Jul. - Dec., 1993), Pp. 179-212.

Demir, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ve Kariyer Kararsızlığı: Sinop Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *8*(22), 1-17.

Demirel, S. K., & Artan, S. (2016). Nöroiktisat Ve İktisat Biliminin Geleceğine İlişkin Tartışmalar. *Uluslararası Ekonomi Ve Yenilik Dergisi*, *2*(1), 1-28.

Dikmen, M., & Öner, İ. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Mesleki Seçimlerine Etkisinin İncelenmesi.

Donovan, J. (2013). Feminist Teori (7. Bsk). *Aksu Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları*.

Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Sistem Yayıncılık.

Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social Role Theory. *Handbook Of Theories Of Social Psychology*, *2*, 458-476.

Ecevit, Y. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları.

Ercan, E. R. E. N., & Uysal, E. (2017). İktisatta Yeni Heterodoks Gelişmeler. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *6*(2), 134-151.

Eroğlu, Ö., & İşler, R. (2004). İktisat Düşüncesinde Kadının Konumu Ve Feminist İktisat. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (46), 53.

Esenturk, Eda. (2018). Feminist İktisat Ve İktisat Teorilerinde Toplumsal Cinsiyet Ayrımı - Feminist Economics And Gender Discrimination İn Economics Theories.

Fairchild, K. (2017). Using Behavioral Economics To Fix Gender İnequality.

Fairchild, K. (2017). Using Behavioral Economics To Fix Gender İnequality.

Ferber, M. A., & Nelson, J. A. (Eds.). (2009). *Beyond Economic Man: Feminist Theory And Economics*. University Of Chicago Press.

Fischhoff, B., & Beyth, R. (1975). I Knew İt Would Happen: Remembered Probabilities Of Once—Future Things. *Organizational Behavior And Human Performance*, *13*(1), 1-16.

Fisk, S. R., & Ridgeway, C. L. (2018). Framing Gender. Handbook Of The Sociology Of Gender, 157-171.

Franzoi, S. L. (1996). Social Psychology. Dubuque, Ia: Brovvn Ve Benohm Ark.

Geçici, F., Göllüce, A., Güvenç, E., & Çelik, S. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 21-27.

Görgü, Ş. E. (2018). Feminist İktisat Perspektifinden Ana-Akım İktisat ve Günümüz Ekonomisine Bir Bakış. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, *1*(2), 93-101.

Graham, G. (1994). Liberal Vs Radical Feminism Revisited. *Journal Of Applied Philosophy*, *11*(2), 155-170.

Guala, F., & Mittone, L. (2010). Paradigmatic Experiments: The Dictator Game. *The Journal Of Socio-Economics*, *39*(5), 578-584.

Gün, T. A. Ş. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, *3*(5).

Güven, B. (2021). Zihinsel Muhasebe: Kuramsal Bakiş. *Econharran*, *5*(7), 249-272.

Hosseini, H. (2011). George Katona: A Founding Father Of Old Behavioral Economics. *The Journal Of Socio-Economics*, *40*(6), 977-984.

Irlenbusch, B., & Villeval, M. C. (2015). Behavioral Ethics: How Psychology İnfluenced Economics And How Economics Might İnform Psychology?. *Current Opinion İn Psychology*, *6*, 87-92.

Jaggar,A.M.(1997). Human Biology İn Feminist Theory: Sexual Equality Reconsidered. Carol C. Gould(Ed.), *Key Concepts İn Critical Theory: Gender* İçinde (Ss. 48-55). New York: Humanities Press.

Joshi, C. S., Badola, S., & Chopra, G. (2022). Behavioural Bias: Does it Affect an Investor's Rationality?. *SCMS Journal of Indian Management*, *19*(4), 128-142.

Kadilar, E. (2011). *Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Rolleri: Ankara Örneği* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kahneman, D. (2003). Maps Of Bounded Rationality: Psychology For Behavioral Economics. American Economic Review, 1449– 1475.

Kahneman, D., Knetsch, J. L., & Thaler, R. H. (1990). Bağış Etkisinin Deneysel Testleri Ve Coase Teoremi. *Ekonomi Politik Dergisi*, *98*(6), 1325-1348.

Kahneman, D., Knetsch, J. L., & Thaler, R. H. (1991). Anomalies: The Endowment Effect, Loss Aversion, And Status Quo Bias. *Journal Of Economic Perspectives*, *5*(1), 193-206.

Kahraman, B., Ozansoy Tunçdemir, N., Kekillioğlu, A., Özcan, A., & Kahraman, L. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları.

Kalan, Ö. G. (2010). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlaminda Konumlandirilişi:'Kinder'reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, *1*(38), 75-89.

Kaleci, A. G. F., & Buluş, A. (2016). Matematik İktisadı Ele Mi Geçiriyor? In *1st Internatıonal Socıal Scıences And Muslım Congress: "Hegemony-Counter Hegemony"*.

Kamilçelebi, H. (2019). Davranışsal İktisat. Ijopec Publıcatıon.

Kaya, P. H., & Işıcık, Ş. Ana Akım İktisatın Psikolojiye Bakış Açısı Ve Davranışsal İktisat. In *Iı. International Social And Economic Research Student Congress/Full Paper Proceedings Book*.

Kenning, P., & Plassmann, H. (2005). Neuroeconomics: An Overview From An Economic Perspective. *Brain Research Bulletin*, *67*(5), 343-354.

Kiraz, E. (2020). Sosyal Medyada Sahte Haberin Yayilmasinda Kullanici Faktörü. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, *5*(1), 9-24.

Konca, B. (2016). *İktisatta Feminist Bir Bakış: 2000 Sonrası Dönemde Kadın İş Gücünün Ekonomideki Yeri* (Master's Thesis, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kuiper, E. Ve Sap, J., Out Of The Margin: Feminist Perspectives On Economic Theory, New York, Routledge, 1995.

Kumar, S., & Goyal, N. (2015). Behavioural biases in investment decision making–a systematic literature review. *Qualitative Research in financial markets*, *7*(1), 88-108.

Kurt, M. (2019). *Tüketici Davranışlarının Davranışsal İktisat Açısından Açıklanması: Batman Üniversitesi Örneği* (Master's Thesis, Batman Üniversitesi).

Lisciandra, C. (2018). Davranışsal Ekonomide Psikolojinin Rolü: Sosyal Tercihler Örneği. *Bilim Tarihi Ve Felsefesi Çalışmaları Bölüm A*, *72*, 11-21.

Luchs, M. G., & Mooradian, T. A. (2012). Sex, personality, and sustainable consumer behaviour: Elucidating the gender effect. *Journal of Consumer Policy*, *35*, 127-144.

Luxton, M. (2014). Marxist Feminism And Anticapitalism: Reclaiming Our History, Reanimating Our Politics. *Studies İn Political Economy*, *94*(1), 137-160.

Mahdzan, N. S. & Tabiani, S. (2013). The İmpact Of Financial Literacy On İndividual Saving: An Exploratory Study İn The Malaysian Context. Transformations İn Business And Economics, 12(1),41-54

Malmendier, U., & Taylor, T. (2015). On The Verges Of Overconfidence. *Journal Of Economic Perspectives*, *29*(4), 3-8.

Malterud, K. (2001). Qualitative Research: Standards, Challenges, And Guidelines. *The Lancet*, *358*(9280), 483-488.

Marianne, B. (2011). New perspectives on gender. In *Handbook of labor economics* (Vol. 4, 1543-1590). Elsevier.

Marsh, D. M., & Hanlon, T. J. (2007). Seeing What We Want To See: Confirmation Bias İn Animal Behavior Research. *Ethology*, *113*(11), 1089-1098.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Çev. *Osman Akınhay-Derya Kömürcü. Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları*.

Mccracken, G. (1988). The Long İnterview Sage Publications, Inc. *Newbury Park, Ca: Doi: Http://Dx. Doi. Org/10.4135/9781412986229*, *7*.

Meyers-Levy, J., & Loken, B. (2015). Revisiting gender differences: What we know and what lies ahead. *Journal of Consumer psychology*, *25*(1), 129-149.

Morgan, C., Isaac, J. D., & Sansone, C. (2001). The Role Of İnterest İn Understanding The Career Choices Of Female And Male College Students. *Sex Roles*, *44*, 295-320.

Mudzingiri, C., Muteba Mwamba, J. W., & Keyser, J. N. (2018). Financial behavior, confidence, risk preferences and financial literacy of university students. *Cogent Economics & Finance*, *6*(1), 1512366.

Mullainathan., S, & Thaler, R. (2001). Davranışsal İktisat. N. Smelser, & P. Baltes (Eds.), Uluslararası Sosyal Ve Davranış Bilimleri Ansiklopedisi (Cilt 20, S. 1094-1100). Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Nagatsu, M. (2015). Behavioral Economics, History Of. *International Encyclopedia Of The Social & Behavioral Sciences*, *2*, 2

Natalie Zemon Davis, "Women's History İn Transition: The European Case," Feminist Studies 3 (1975-6):90

Nelson, J. (1995). Feminism, Objectivity And Economics. Routledge.

Nelson, J. A. (1993). Marianne A. Ferber And Julie A. Nelson. *Beyond Economic Man: Feminist Theory And Economics*, 1.

Nelson, J. A. (2014). The Power Of Stereotyping And Confirmation Bias To Overwhelm Accurate Assessment: The Case Of Economics, Gender, And Risk Aversion. *Journal Of Economic Methodology*, *21*(3), 211-231.

Nelson, J. A. (2016). Not-So-Strong Evidence For Gender Differences İn Risk Taking. *Feminist Economics*, *22*(2), 114-142.

O'donoghue, T., & Rabin, M. (1999). Doing İt Now Or Later. *American Economic Review*, *89*(1), 103-124.

Osborne, M. J., & Rubinstein, A. (1994). *A Course İn Game Theory*. Mıt Press.

Öngen, B., & Aytaç, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlari Ve Yaşam Değerleri İlişkisi. *Istanbul Journal Of Sociological Studies*, (48), 1-18.

Öngen, B., & Aytaç, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlari Ve Yaşam Değerleri İlişkisi. *Istanbul Journal Of Sociological Studies*, (48), 1-18.

Peters, U. (2022). What İs The Function Of Confirmation Bias?. *Erkenntnis*, *87*(3), 1351-1376.

Platt, M. L., & Glimcher, P. W. (1999). Neural Correlates Of Decision Variables İn Parietal Cortex. *Nature*, *400*(6741), 233-238.

Powell, M., & Ansic, D. (1997). Gender Differences İn Risk Behaviour İn Financial Decision-Making: An Experimental Analysis. *Journal Of Economic Psychology*, *18*(6), 605-628.

Pujol, M. (1997), 'Broadening Economic Data And Methods', Feminist Economics 3(2): 119-120.

Pujol, M. A., Feminism And Anti-Feminism İn Early Economic Thought, Aldershot, U.K. Elgar, 1992.

Raymond S. Nickerson. (1998). Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomen İn Many Guises. Review Of General Psychology, 175–220

Rochefort, F. (2020). Feminizmler tarihi. *Özlem Altun (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık. İnternet Kaynakları*.

S Pence. J. (1985). " Gender İdentity And İts İm Plica Tions For The Ooncepts Of M A Sculinity And Fe M İninity." T. B. Sonderegger (Ed*.). Psychology And Gender*. *Nebraska Symposium On Motivation*, *1984* İçinde, S. 59-95. Lincoln And London: U Niversity Of N Ebraska Press

Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar (İstanbul. *Metis*.

Saraç, S. (2013). Toplumsal Cinsiyet. *Toplumsal Cinsiyet Ve Yansımaları*, 27-32.

Saygılıgil, F. (2015). Toplumsal Cinsiyet Tartişmalari.

Schöller, V. (2024). *Economic Experiments On Pro-Environmental Behavior And Gender Differences* (Doctoral Dissertation).

Sent, E. M. (2004). Behavioral Economics: How Psychology Made İts (Limited) Way Back İnto Economics. History Of Political Economy, 36(4), 735-760.

Sent, E. M., & Van Staveren, I. (2019). A Feminist Review Of Behavioral Economic Research On Gender Differences. *Feminist Economics*, *25*(2), 1-35.

Serdaroğlu, U., & Yılmaz, Ş. (1999). Feminist İktisat'ın Bakışı (Post-Modernist Mi?). *Ekonomik Yaklasim*, *10*(33), 92-95.

Seven, N. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *5*(2), 134-149.

Shefrin, H. (2002). *Beyond Greed And Fear: Understanding Behavioral Finance And The Psychology Of İnvesting*. Oxford University Press.

Simon, H. A. (1957). Models Of Man; Social And Rational. Oxford, England: Wiley.

Street, S., Kimmel, E. B., & Kromrey, J. D. (1995). Revisiting University Student Gender Role Perceptions. *Sex Roles*, *33*, 183-201.

Strober, M. H. (1994). Rethinking Economics Through A Feminist Lens. *The American Economic Review*, *84*(2), 143-147.

Tarhan, S., Ünal, F., & Köksal, E. Ç. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (62), 353-367.

Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye Sosyal-Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, *5*(1), 15-30.

Tekin, B. (2018). Bilişsel Önyargı Ve Hevristik Bağlamında Finansın İnsani Boyutu Olarak "Davranışsal Finans": Bir Literatür İncelemesi Ve Derleme Çalışması. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, *1*(2), 131-156.

Tekin, H. H., & Tekin, H. (2006). Nitel Araştirma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal Of Sociology*, *3*(13), 101-116.

Thaler, R. (1980). Olumlu Bir Tüketici Seçimi Teorisine Doğru. *Ekonomik Davranış Ve Organizasyon Dergisi*, 1(*1*), 39-60.

Thaler, R. H. (1999). Mental Accounting Matters. *Journal Of Behavioral Decision Making*, *12*(3), 183-206.

Thaler, R. H. (2019). Akıllı İnsanların Mantıksız Kararları. *Çev: Z. Akın). İstanbul: Pegasus Yayıncılık*.

Thurstone, L. L. (1931). Kayıtsızlık Fonksiyonu. *Sosyal Psikoloji Dergisi*, 2(*2*), 139-167.

Toıgonbaeva, D., & Eser, R. (2011). Psikoloji Ve İktisadın Birleşimi Olarak, Davranışsal İktisat.

Tversky, A., & Kahneman, D. (1981). The Framing Of Decisions And The Psychology Of Choice, Science, 211(4481), 453-458. Doı: 10.1126/Science.7455683.

Tversky, A., & Kahneman, D. (1986). The Framing Of Decisions And The Evaluation Of Prospects. In *Studies İn Logic And The Foundations Of Mathematics* (Vol. 114, Pp. 503-520). Elsevier.

Tversky, Amos Ve Daniel Kahneman, "Judgment Under Uncertainty: Heuristics And Biases", Science, Vol. 185, No. 4157, 1974, Pp. 1124-1131

Umut, Ö. N. E. Ş. (2019). Davranışsal İktisat Deneylerinde Toplumsal Cinsiyet Temelli Farklar. *Mülkiye Dergisi*, *43*(2), 411-434.

Ur Rehman, T. Themes, Phılosophy And Applıcatıons Of Behavıoral Economıcs. *Behavıoral Economıcs*, 1.,

Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması.

Willis, E. (1984). Radical Feminism And Feminist Radicalism. *Social Text*, (9/10), 91-118.

Willis, E. (1984). Radical Feminism And Feminist Radicalism. *Social Text*, (9/10), 91-118.

Witt, M.G. And Wood, W. (2010) Self-Regulation Of Behavior İn Everyday Life. Sex Roles, 62, 635–646. Doi: 10.1007/S11199-010-9761-Y.

Yavuzaslan, K. (2018). Deneysel İktisat Ve Kültürel Farklılıkların Deneysel İktisatla İfadesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 217-231.

Yavuzaslan, K. (2018). Yeni İktisat Paradigmasında Bir Yöntem Olarak Deneysel İktisat. *Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *9*(18), 641-657.

Yavuzaslan, K. (2019). İktisat Bilimi Laboratuvara Mı Taşınıyor? Deneysel İktisat Ve Oyun Teorisi. *Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi (Akad)*, *11*(21), 428-444.

Yavuzaslan,K(2019) Deneysel İktisadın Dünü, Bugünü Ve Geleceği. Aktan C.C. & Basılgan M. (Der.) Deney Ve İktisat İktisat Biliminde Deneysel Araştırmalar (Ss.32). Sobiad Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Yayınları.

Yetişen, H. (2010). *İktisada Feminen Bir Bakış: Feminist İktisat* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L., & Eroğlu, K. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *6*(1), 775-792.

Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. *İmgelem*, *2*(2), 59-79.

Yörük, A. (2009). Feminizm/Ler. *Sosyoloji Notları*, *7*(1), 63-85.

Zak, P. J. (2004). Neuroeconomics. *Philosophical Transactions Of The Royal Society B: Biological Sciences*, *359*(1451), 1737.

EKLER

EK-1. Derinlemesine Görüşme Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD'nda yürütülmekte olan "Davranışsal İktisat Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Algısının İncelenmesi: Trakya Üniversitesi Örneği**"** adlı yüksek lisans tezine veri sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Çalışmanın gerçekçi sonuçlara ulaşması, ancak sorulara vereceğiniz cevapların açık, samimi ve doğru olmasına bağlıdır. Bu nedenle tüm soruları içtenlikle ve eksiksiz olarak yanıtlamanız araştırmanın değeri açısından büyük önem taşımaktadır. Ankete vereceğiniz cevaplar kesinlikle akademik çalışmalar dışında kullanılmayacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Doç.Dr. Ebru Zümrüt BOYACIOĞLU **Tuba ADIGÜZEL**

I. Demografik Sorular

1.1. Yaşınız?

18-20 () 21-23() 24-26 () 27 ve Üzeri( )

1.2. Eğitim Aldığınız Fakülte?

İİBF () Eğitim Fakültesi () Mühendislik Fakültesi () Sağlık Fakültesi ( )

1.3. Medeni Durumunuz?

Evli () Bekâr ()

1.4. Cinsiyetiniz?

Kadın () Erkek ()

1.5. Gelir Düzeyiniz?

0-5000 TL () 5001-10.000 TL () 10.001-15.000 TL () 15.001 TL ve üzeri ()

II. Mülakat Soruları

1. Toplumsal cinsiyet eşitliği nedir? Bir toplum için gerekli midir?
2. Cinsiyet ayrımcılığı hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Okulda veya iş yerinde cinsiyetle ilgili ayrımcılık veya farklı muamele yaşadınız mı?

4. Toplumda hangi cinsiyetin hangi tür mesleklerde veya rollerde daha çok görüldüğünü düşünüyorsunuz? Bu neden olabilir?
5. Toplumumuzda hangi toplumsal cinsiyet normlarına en çok maruz kalıyorsunuz? Bu normlar günlük hayatınızı nasıl etkiliyor?
6. Sizce kadın ve erkekler için belirlenmiş geleneksel cinsiyet rolleri hala geçerli mi? Bu belirlenen roller hakkında ne düşünüyorsunuz?
7. Ekonomide cinsiyet eşitliği konusunda ne düşünüyorsunuz?
8. Ekonomik eşitsizlikle mücadelede bireylerin sorumluluğu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
9. Toplumsal cinsiyet algısı ve ekonomik eşitsizlik arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. Önyargılar ve toplumsal normlar, bireylerin ekonomik eşitsizlik konusundaki tutumlarına nasıl etki edebilir?
11. Toplumsal cinsiyet algısının ekonomik kararlarınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
12. Ekonomik kararlarınızı etkileyen cinsiyet temelli önyargıları veya toplumsal beklentileri nasıl ele alıyorsunuz?
13. Toplumda cinsiyet eşitliğine yönelik hangi değişimlerin olması gerektiğini düşünüyorsunuz?
14. Kişisel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği için neler yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?

EK-2 Etik Onay Formu